Ahmet Murat

Avarelik Görgüsü

KETEBE

KETEBE

ISBN: 978-625-7014-51-9

Ketebe Yayınları: 277 | **Deneme**

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Editör
Eren Yeşilyurt

Düzelti
Dilârâ Yabul İşleyen

Mizanpaj
Nilgün Sönmez

Kapak
Harun Tan

1. BASKI

Nisan 2020
İstanbul

ketebe.com

Ketebe Yayınları
Sertifika No. 34989
Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212.612 29 30
e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad.
No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok
Kat: 2 34310 Haramidere -
Avcılar / İstanbul Sertifika No: 44452
Tel: 212.412 17 00

Avarelik Görgüsü

AHMET MURAT

KETEBE

—

Ahmet Murat

Mısır'da el-Ezher Üniversitesi'nde başladığı üniversite eğitimini Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamladı (1997). Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslam felsefesi ve tasavvuf alanında yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. Hâlen İbn Haldun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde öğretim üyesi, aynı zamanda *Nihayet Dergisi*'nin genel yayın yönetmenidir.

Türkiye Yazarlar Birliği'nin "Yılın Şairi" ödülüne (2014), "Necip Fazıl Şiir Ödülü"ne (2017) ve TRT 2'de hazırlayıp sunduğu Edebiyat Söyleşileri programı Türkiye Yazarlar Birliği'nin "Yılın Televizyon Programı" ödülüne (2019) layık bulundu.

Kitapları: *Kaf ve Rengi* (Şiir), *Kış Bilgisi* (Şiir), *Bir Şair Bisikletle* (Şiir), *Kalbin Kararı* (Şiir), *Belki de Üzülmeliyiz* (Deneme), *Kuşlarla Sohbetin Şartları* (Deneme), *İbn Atâullah el-İskenderî: Hayatı, Eserleri, Görüşleri* (Araştırma), *Karaman Müftülerinden Mehmed Kudsi Çakılcı* (Araştırma), *Hikayem Ne Tuhaftır: Ebu'l-Hasan eş-Şüşteri ve Tasavvuf Anlayışı* (Araştırma), *Sufilerin El Kitabı* (İbn Acibe'den çeviri), *Fırtınalar* (Cibran'dan çeviri), *Sanat Üzerine* (Tevfik el-Hakim'den çeviri).

Şiirlerinden yapılan bir seçki İngilizceye tercüme edildi ve *In Quest of the Simurgh* adıyla yayınlandı. (çev. Samet Köse, Traitmarker Publishing House, TN, ABD, 2017). *Kuşlarla Sohbetin Şartları* ise *Fî Suhbeti't-Tayr* adıyla Arapçaya tercüme edildi (çev. Dr. Kerîm Subhî-Dr. Muhammed Receb, Hâşimî Yayınevi, İstanbul 2019).

İÇİNDEKİLER

BUĞDAY HAKKINDA KONUŞABİLMEK

Hayatımızdaki en temel maddelerden biri hakkında, her gün karşımıza en az üç kere çıkan bir besin hakkında, Hz. Âdem'den kalma olduğunu bildiğimiz yegâne gıda hakkında, evet buğday hakkında peş peşe kaç cümle kurabileceğimi merak etmem için, bir değirmende birkaç saat geçirmem gerekiyormuş.

Türkçede -tabi böyle, nezaketli, ferasetli ve düşünceli bir Türkçe hâlâ varsa- "nimet" denince kastedilen iki şeyden biri "ekmek"tir. Nimet dersiniz ve "bu Türkçe"yi bilen herkes ekmekten bahsettiğinizi anlar. Hâl böyleyken, ekmek yapmanın yegâne yolunu temin eden buğday hakkında sayılı, yani gerçekten de bir-bir buçuk-iki kadar sayılı cümle kurabildiğimi fark etmem için, geçmiş yüzyıla ait üç kadını, bir kasaba değirmeninde, buğday çuvallarının başında izlemem gerekiyormuş.

Anneme Allah hayırlı, uzun ömürler versin; şu yaşıma geldim, hâlâ öğretmeye devam ediyor. Anadolu'nun, en çok bulgur seven orta kesiminin bir mensubu olarak anneme marketten bulgur aldıramazsınız. O afili paketlerin içindeki

bulgurlar anneme, klonlanmış kuzu kadar şaibeli gelir. Yenir mi, yenmez mi belli olmayan, tamamen tartışmalı bir ürün. Annem için bulgur, önce buğday olmadıktan sonra bulgur olmaz. Saçmalamıyorum, elbette bulgurun buğdaydan yapıldığını biliyorum ama hangimiz bulgurun ne tür bir buğdaydan ve nasıl yapıldığı hakkında bir fikir ve daha önemlisi bir istihbarat sahibidir, annemin oğlu olarak sorarım size.

Senaryo şudur: Muhterem valide, önce buğdayı seçer. O buğdayla bir süre takılır, ona ısınır, açılır ona. Sonra sonra, hani eylül soğuklarının başlamasına ve yaşlıların mihrican dedikleri demlere henüz varken, o buğdayı bahçede, odun ateşindeki kazanlarda kaynatır. Kaynamış buğday serilerek güneşte kurutulur. Kurutulmuş buğday değirmene götürülür. Değirmenci kalın ve ince bulgurun elde edilmesi için makinedeki ayarları yaparken ona refakat edilir, değirmenciye de inceden ayar verilir.

Değirmen kısmı bizim asıl ilgi alanımızı oluşturuyor. Çünkü orada, artık nesli tükenmiş birkaç yaşlı teyze ve amca, çocuklarını bu "değirmen saçmalığına" ikna edemediklerinden olsa gerek, yalnız başlarına, bazı yalnız buğday çuvallarının başını beklerler. Sıraları gelinceye kadar, diğer yaşlılarla konuşurlar: havalar, sular, buğdaylar… Bazıları buğday çuvallarının üzerine kaygısız uzanmıştır.

Buğday dolu çuvallar üzerine, şöyle yan gelip yayılarak bir yatmadıysanız, bunu mutlaka yapmalısınız. Sert buğday taneleri, bedeninize uyum sağlar, sizi kolayca ve hızla benimser. İnsan o sertlikte buğdayı, buğdayın tarihini dinler.

Bu arada buğday çuvalları açıldıkça, eller gayriihtiyari olarak buğdayların içine dalar, belli belirsiz yüzer, bir miktar buğdayı alıp göz hizasına yükselir. Buğdayla insan şimdi göz gözedir. Âdem babanın mirası, Âdem babanın çocuğu tarafından kutsanır, sevilir. "Sarı buğdaydan güzel olur"; "Bizim buğdayın tohumu kırk yıldır aynıdır"; "Özlü buğday bulmak

artık muhal"... Buğday okşanır, buğday değirmenin loş ortamından gün ışığına çıkartılıp yakından süzülür, buğday koklanır, buğdaylar yarışır, buğday utanır, buğday şımarır... Bu iki dost, tarihin derinliklerinden beri birbirlerini taşımış, birbirlerine destek olmuş, birbirleri için yaşamış bu iki dost şu kritik anlarda birbirlerini anlamaktadır. Birazdan buğday kırılacak, bulgura dönüşecektir ve bunlar buğdayla karşı karşıya gelmek için son demlerdir ve bu anlara layık bir uğurlamayı herkes hak etmektedir.

Değirmenden ayrılırken, herkes birbirine "Allah afiyetle yemeyi nasip etsin" diye dua etti. Bu duanın her bir harfini hak etmiş insanlarla tanıştığıma memnun oldum Allah'ım, şükranlarımı sunarım.

"*Ekmek bölerler, tüm buğdaylar ısınır*" diye bir dizem vardı. Onu da memnuniyetle hatırladım.

EVİN SESİ KISILDI

Belirli bazı sokakları, her gün belirli bazı saatlerde katediyoruz: işe giderken ya da çarşıdan dönerken, markete giderken veya camiden dönerken. Hava iyiyse, pencereler açılmış, perdeler havalanmış oluyor. Evlerden dışarıya kokular ve sesler uğruyor.

Kokuların değişmediğini söyleyebiliriz. Balık kokusunu mesela ayırt etmek kolay. Baharatlı yemekler bazı evlerin gözdesi, bunu da anlayabiliyoruz. Kokular kokulara karışırken, içeride sürüp giden hayata dair hızlı bir gözlem, şıpınişi bir tespit o an mümkün gibi görünüyor. Evin içinde süren hayatın o ele gelmezliği, adeta bazı kokulara tutunmuş ve ele gelmiş, yani tanıma gelmiş gibi oluyor. Şöyle mırıldanabiliyoruz söz gelimi: "Bu sıcak havada balık yemek ha, pes!" ya da bir kahve kokusunun çağırdığı filozof sözü: "Gece uyuyamayanların önünden çekilin!"

Evlerden yükselen kokular, hemen her zaman çeşitliliğini koruyor. Çocukken bazı komşu evlerinin niçin bizim evden farklı koktuğunu anlayamazdım. O evin duvarlarından, ne bileyim mobilyalarından ya da o ailenin soy isimlerinden kaynaklanan bir farklılık olabileceğini var sayardım. Oysa, bu

evlerden birine çemen kokusu sinmişti. Biriyse taze pişmiş süt kokardı. Evlere bazı gıdaların kokuları mühürlerini vurmuşlardı. Bu çeşitliliğin ebeveynin damak alışkanlıklarıyla, memleketleriyle ya da maddi durumlarıyla alakası vardı. Öyle ya, fakirin evi, zenginin evinden bir miktar farklı kokmalıydı nitekim.

Bu farklılık, bende tedirginliğe değil, belki aksine meraka ve sempatiye yol açardı. Evlerin sadece içlerinde süregiden düzenleriyle ve anneleriyle değil, aynı zamanda kokularıyla da ayrışıyor olması çok mantıklıydı.

Bugün keskin kokuların giderek hayatımızdan çıkmakta olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum, soğan, sarımsak gibi aromatik sebzelerin bizzat kendilerinin o eski keskin koku ve o nispette keskin tatlarını yitirmiş olmalarından kaynaklandığı gibi, damak tatlarımızın da belli bir yalınlaşma, yerel dikkatlerini yitirme, giderek evrenselleşme eğiliminde olmasından kaynaklanıyor da olabilir.

Ama yine de evlerimizin kokuları az çok, şöyle ya da böyle birbirinden farklı olmayı sürdürüyor.

Ya sesler?

Sabah saat on civarında, mahalle içlerindeki sokaklara dalınca, açık pencerelerden yükselen koku çeşitliliğine karşın, pencerelerden dökülen seslerin ne olduğunu soralım. O ya da bu sokakta, o varlıklı evin penceresinden ya da şu garibanın yarı bodrumundan gelen ses, içeride süren hayatın yoksulluğundan ya da varsıllığından, ailenin yöresinden ya da etnik kökeninden ipuçları taşıyor mu? Yoksa içeride yaşanan ne olursa olsun, bütün bu yaşantının sesini kısan bir ses, tek bir ses mi duyuluyor?

Kestirmeden söylemek gerekirse, o saatlerde, ekrandaki sabah programları arasından herhangi birinin sesinden başka ses duyulmuyor. Zengini, fakiri, genci, yaşlısı, Malatyalısı,

İzmirlisi, aynı cevval, aynı hoş, aynı delişmen, aynı sempatik sunucunun, kısılmayan sesini, bitmeyen konusunu dinliyor. Bütün evler aynı kayıplar, aynı aldatmalar, aynı ihanetler için vahvahlanıyor. Her ev sakini, kendi sokağından ve apartmanından çok uzaktaki bir sokakta ve apartmanda yaşanan, kendisini hiç borçlandırmayan, belleğinin, elini lavaboda yıkar gibi yıkayıp kurtulabileceği bir yüzeyine tutunmuş bazı "ilginç" olayları izleyip duruyor. Akşamları da, bu kez evdekilerin heveslerine ve ilgilerine göre, bazı tartışan kafalar, ya da uzun-bakışmalı dizilerin melankolik sesleri egemen oluyor. Evlerimiz, kendi seslerini yitirmiş durumda.

Ha, şimdi ilginç bir şeyle de karşı karşıyayız. Evlerimizdeki kokuların az çok nesilden nesle aktarıldığını gözlemliyoruz dedik, demeye getirdik. Ev içlerinin tek sesliliğe mahkûm oluşuna karşın, hâlâ ev kokularında bir çeşitlilikten bahsetmemiz mümkün yani. Damak ve midelerimiz hakkında ne kadar muhafazakârsak, kulak ve dimağlarımız hususunda o kadar liberaliz anlamına mı geliyor bu?

İŞ MAKİNELERİNİ İZLEMEK

Eskiden daha az görünüyorlardı. Ama artık her yerdeler. İçlerinden biri çalışmaya ve devinmeye başladığında, etraflarında nereden geldiği belli olmayan, çocuklardan ve erkeklerden oluşan bir meraklı topluluğu birikir, onların ağır ama kendinden emin tavırlarını, düşünceli hareketlerini hayranlıkla karışık bir ilgiyle izlerlerdi. İnsanoğlu seyretmeye değer bulduğu şeyleri, üzerinde konuşmaya da değer buluyor. Bu sebeple izleyiciler, hem bu ucubelerin hareketlerini izler hem de küçük başarılarını minik çığlıklarla, büyük başarılarını ise bazen küfürlü övgülerle, bazen de düzensiz alkışlar ve hohoholarla karşılar, üzerine laflarlardı. Bu konuşmaların seyri, kazı sırasında rastlanan bir kaya kütlesinin çıkardığı zorluk üzerine olabilirdi mesela. Kahvedeki avarelik mesaisine ara vererek, inşaat çukurunun kenarına çömelmiş iki kafadar, o kayanın oradan nasıl oynatılabileceğine dair sonu gelmeyen çözüm yolları üretirler, sanki "delici"nin kabininde oturan kullanıcısı konu hakkında kendileriyle bir müzakereye girme ihtiyacı duymuş gibi, etraflıca, tadını çıkartarak akıllar verirlerdi.

İş makineleri, bütün o oyuncaklı hallerine rağmen bizde bariz bir hayranlık ve belki biraz da düşmanlık uyandırıyor.

Kaslarımızın güç yetiremeyeceği ağırlıkları kaldırıveriyor, tırnaklarını geçirdikleri toprağı yerden söküveriyor, biçimsiz tepeleri düzleyip geçiyorlar. Özellikle de erkeklere özgü işlerin üstesinden, biraz da insan bedenine öykünerek sergiledikleri bu sıra dışı iş, erkek dünyasında belli bir mesafeden ama ilgiyle, hayranlıkla -kim bilir belki biraz kıskançlıkla- izlenmeyi hak ediyor. Kol gücüyle kesilemeyecek ağaçlar hızla kesilirken, kazmalarla delinemeyecek dağlar kolayca delinirken, ağır beton kütleleri en tepelere pamuk balyaları gibi kaldırılıp konulurken, bunları izleyen erkeklerin zihinleri ve kasları, yapılan işin insan ölçeğine bir uyarlamasını kaçınılmaz olarak yapıveriyor. Sonuç: hayranlık ve tedirginlik.

Hayranlık ve tedirginlik, bir yerde eski masallardaki kahramanların ya da onları kahraman yapan zorlu rakiplerinin, dinleyende yarattığı duygular değil mi? Aynı anda kırk düşmanı biçen bir kılıcın sahibine karşı duyulan hayranlıktan ya da koca ağaçları kürdan söker gibi yerinden eden dev anasının karşısında beliren tedirginlikten bahsediyoruz. İşte bu makineler bir bakıma, eski masal kahramanlarına ve yaratıklarına özgü olan ve bizim hayalî olduğunu zihnimizden çıkarmadığımız üstün fiziki güçlere gözümüzün önünde sahip oluvermeleri sebebiyle belli bir hayranlık ve tedirginlik yaratıyorlar. Ama bu hayranlık ve tedirginliği, sadece bu güçlere sahip olmaları sebebiyle değil, belki de daha çok, hareketli parçalarının insan uzuvlarına benzemesi sebebiyle doğuruyorlar.

Tam da bu sebeplerle iş makineleri kadınların ilgisini çekmez. Ortada, ilgiyi sürükleyecek bir ilişki ağı ya da merhameti uyandıracak bir düğüm mevcut değildir. Aslında bir ilişki vardır ama bu ilişki kadın dünyasının ilgisini çekecek giriftlikte ve renklilikte değildir. Ortada daha ziyade, erkek dünyasına özgü bir güç sergileme, meydan okuma ve kavga, yani yeterince olgunlaşmamış bir ilişki biçimi mevcuttur: Kepçe toprağın karnını yarar, buldozer önüne kattığı cürufu zahmetsizce iter, silindir taşları kıra kıra ilerler. Bütün bunlar olurken, tabia-

tın elinden, can sıkıcı bir şekilde direnmekten başka bir şey gelmez. Dahası, orası burası akıl dışı bir şekilde oynayan iri kıyım makineler, sağı solu dağıtmakta, kazıp savurmakta, ortaya tozdan, topraktan ve gürültüden oluşan bir kirlilik çıkarmaktadır. Bu hâliyle kadınların iş makinelerini toraman bir oğlana benzetmeleri işten değildir.

Aslında bizim, daha çok dozer, buldozer, silindir, kepçe diye özetleyiverdiğimiz bu makinelerin, daha karmaşık olanları da mebzul miktarda var. Söz gelimi bir "hendek açıcı" ya da yeraltında çalışan ve "uzunayak" tabir edileni, kendileriyle karşılaşmanın yaratacağı yeni hayranlıklar ve yeni tedirginliklere gebe. Onlarla, diyelim ki yurt dışında ya da bir büyük şantiyede karşılaşmış olan birinin, memleketine döndükten sonra arkadaşına, bu yepyeni karşılaşmanın kendisine verdiği imtiyazla, yeni bir masal anlatacağından kuşkunuz olmasın. Evet, masal anlatmak bir imtiyazdır.

Geceleyin bu satırları yazarken, evimizin karşısındaki çukurda dinlenen iş makinelerini düşlüyorum. Büyük bir meydan savaşından ölümüne yorgun çıkmış, süngülerini, pençelerini ve dik duran başlarını indirmiş askerler gibi bitkinler. Bu hâlleriyle biçimsiz birer hurda yığınına benziyorlar. Saçma olduğunu bile bile, kaslarının ağrıdığını, bu ağrıların dinlenmelerine mani olduğunu düşlüyorum. Biraz daha ilerlersem, horladıklarını ve rüya bile gördüklerini söyleyeceğim.

Görüyorsunuz, benim için iş makineleri, başlarından hep aynı olayların geçtiği modern ve bu sebeple sıkıcı kahramanlara çoktan dönüşmüş durumdalar.

PROJE YASAKLANSIN

Sayın Başkan! Bir daha bu fırsatı ya bulurum, ya bulamam. Bu sebeple bu mektubun ortalarında söyleyeceğim bir şeyi hemen başında söyleme isteğime yenik düşüyorum. Şu: Mümkünse "proje" lafını yasaklayın. Evet, yanlış okumadınız, dümdüz söyleyeyim, proje demeyin. Hatta mümkünse kimse demesin.

Proje lafı karşısında (bu yazıda bu sözcüğü yeterince çok kullanarak, sizde de bir antipati uyandırmak istediğim doğrudur) duyduğum tedirginliği şöyle izah etmeye çalışayım: Bir başkan proje der demez gözümde, daha çok uçuk kaçık, iyi düşünülmemiş, hatta bizzat tefekkürden ve teemmülden kaçırılmış işlerin yaklaşmakta olduğu canlanıyor. Eyvah diyorum, ya şu ana caddenin kimyasını bozacaklar ya alakasız bir bilmem ne merkezi açılacak ya da şu kalabalık kaldırıma bir bisiklet yolu konduracaklar.

Niye böyle biliyor musunuz? Çünkü proje lafı bende dikkat çekme şehvetine yenik düşmeyi çağrıştırmaya başladı. Belediye başkanı adayları arasındaki rekabetin sertliği, her bir adayı daha çılgın, daha mega, daha sivri öneriler getirmeye sevk etti. Bu rekabet, kabul edelim bazı adayların ahlakını, huyunu suyunu bozdu. Rekabet sadece adaylar arasında mı? Başkanlar

arasında da sert bir rekabet var. Bir başkan komşu belediyenin, bazen rakip partiden, bazen de kendi partisinden olan başkanının sesini, görüntüsünü, işini bastırmak üzere, dikkat çekmek ihtiyacıyla kıyasıya karşı karşıya kalabiliyor. Bu durumda, hemen bir projeye sarılmak gerekiyor.

Buna proje fetişizmi diyelim mi? Diyelim. Proje fetişizminde, esas olanın dikkat çekmek olduğunu düşünüyorum Sayın Başkan. Haber olmak, manşet olmak, ses getirmek, mümkünse sesin Ankara'dan duyulması, projenin diğer bazı başkanlarda bir kıskançlık nöbetine yol açması isteniyor. Bu sebeple projenin, mesela yirmi sene sonraki geleceğiyle değil de, o haftalarda yaratacağı aksülameliyle daha çok ilgileniliyor. Vurduğun yerden ses getirmek, bilemiyorum Sayın Başkan, acaba sizin de sevdiğiniz bir tabir midir?

Yukarıda "tefekkürden ve teemmülden kaçırılmış işler" dedim. Bunu da açmak isterim. Proje fetişizminde esas olan, tasarlanan iş için bütün tarafların fikirleri alınmadan, işi bir kültürel ve fikri bağlam içinde tahayyül etmeden, işin yorucu ve görünmeyen kısımlarına (eğitim, fikrî hazırlık, kalıcılık, uzun vadeli etkileri hesaba katma vb.) yeterince emek vermeden, aceleci davranmaktır. Yani ses getirmeye, reklama, hayrete düçar etmeye odaklanmaktır. İsmini zihinlere kazımaya çalışmaktır. Bunda çiğ olan, ham olan bir şeyler var. Sanırım o kelimeyi buldum Sayın Başkan: görgüsüzlük.

Görgü, umur görmüş olmayı gerektirir. Görmüş geçirmiş olmayı; övgüye doymuş, yergiyi dinlemeyi bellemiş olmayı da gerektirir. Görgü ve görenek sahibi olan, açgözlülükten kurtulmuştur. Hem toktur hem de başkalarını doyurmak işini üstlenir. Önüne gelen yemeği ağzını şapırdatarak yemez. Çünkü ya onu daha önce yemiştir ya da ağzını şapırdatmanın doğuracağı yadırgamaya muhatap olmamayı tercih edecek kadar izzetinefis sahibidir. Aynen böyle Sayın Başkan, bir başkandan proje lafını duyunca, hemen ona bazı ağız şapırtılarının eşlik ettiğini hissediyorum.

Projecilik bende, kendi ritmini kurmuş, olgunlukla idare edilen ağırbaşlı bir düğünün orta yerinde sahneye fırlayıveren gösteriş budalası toy bir akrabayı da hatırlatıyor. Böyle bir düğünde, yaşlılar ve orta yaşlılar sohbet ederler, gelin adayı bakarlar, ölçülü bir dedikoduyu koyulturlar, ufak çocuklara göz kulak olurlar filan. Bir noktada bu ağırbaşlılığı bozan bir müzik başlayabilir. Diyelim ki bir çiftetelli. Bunun anlamı, sahnede oyun vaktinin geldiğidir. Sahnede, herkes biraz diğerini tartarak, topluluk şuuru içinde, ölçülü devinimlerle, minik salınımlarla, abartısız figürlerle oyunu ilerletir. Ama o da ne? Bir genç sahneye atlar ve oyunun ritmini alt üst eden bir şekilde oynamaya başlar. Düğünün akışında bir hareketliliğin, yaşıtları arasında bir kıskançlığın, büyükler arasında bir dedikodunun sebebi olur. O cerbezeli, o taşkın, o esrik halleri müzikle birlikte susunca, geride o gencin akıllara yer etmiş "deli mi ne" imgesi kalır.

Sayın Başkan, sizi anlıyorum. Beş sene için geldiğiniz koltuğa bir an önce imzanızı atmak istiyor olabilirsiniz. Dedim ya, siyasetin bu kurgusu, bu türden bir politik iklim, sizin de huyunuzu suyunuzu biraz bozmuş olabilir. Ama değil o koltuğa, şu fani dünyanın alayına imzanızı atsanız ne çıkar? Geride hayırla anılmak, dualarla yâd edilmek, işlerinizin hemen o anda olmasa bile uzun vadede yarar doğuruyor olması daha önemli. Sadaka-i câriye fikrini akıldan çıkartmayın lütfen. Nesiller sonra bile kendisinden yararlanılan kalıcı hizmetlerde bulunun.

Bazen mevcudu korumanın, bir şey, büyük ve ses getiren bir şey yapmaktan daha önemli olduğunu hatırlayın. Mesela şehrinizin bir sokağında çok özgün bir sivil mimarinin örnekleri dizili duruyor. İnsanlar o evlerde yaşıyor, o evlerin mutfaklarında tencere kaynıyor, çocuklar o sokakta oynuyor. O sokağı öylece muhafaza etmek en önemli iştir. Lütfen o sokakla ilgili bir proje tasarlamayın. O sokağı turizme açmayı, o sokağın yamuk yumuk taşlarını söküp yerine renkli kilitli taşlardan

döşemeyi, o sokaktaki bir oteli belediyeye ait bir butik otele dönüştürmeyi aklınızdan geçirmeyin. Sadece o sokağı muhafaza edin. O sokaktakilerin kendi küçük hayatlarını yaşamalarına yardımcı olun. Projecilik hepimizi sardığı için, o sokaktakiler bile kendilerine yeterince hizmet etmediğinizden yakınabilirler. Ama uzun vadede o sokak kazanacaktır. Siz sabırla niçin parmağınızı kıpırdatmadığınızı onlara anlatmayı deneyin.

Hayal görmüş olabilirim. Politik hayatın gerçekleriyle hiç bağdaşmayan şeyler söylüyor da olabilirim. Varsın olsun. Çünkü bu yazıyı zaten kendim gibi birkaç hayalperest için yazdım. Siz projelerinizin listesini on birden yüz on bire çıkarmakla meşgulsünüzdür bugünlerde. Yazıyı okumayacağınızı biliyorum.

AVARELİK GÖRGÜSÜ

Anlayışıma göre bir üniversite, öğrencilerine dersler ve müfredat, diploma ve ümit kadar avarelik hakkında bir görgü, bir terbiye, bir zenginlik de vadetmelidir. Öğrencilerini mensup oldukları eğitim programından olduğu kadar, yönetmeyi bildikleri, bilgilerine oylum ve revnak kazandıracak bir avarelik görgüsünden de mezun etmelidir.

Hemen biraz açalım: Şayet bir öğrenci eğitim çağlarında bu avarelik görgüsünü edinmemişse, vaktini ziyan etme alışkanlığını edinmiş demektir. Biraz garip kaçıyor farkındayım ama şunu demek istiyorum: İstikameti, siyaseti ve kendine dönük bir bilinci olan avarelik, vakti boşa harcamaktan alıkoyan bir şeydir.

Lisede toy bir okuryazarken, Murat Belge'nin bir denemesinde tesadüf ettiğim bir okuma tercihi, benim de kitap okuma alışkanlığımı etkilemişti. Yoğun teorik okumalarından bir kaçamak yapmak istediğinde yine kitaba ama bu kez polisiye kitaplarına yöneldiğini söylüyordu. Ve böylece içerdiği özel matematiği, sahadan verdiği psikoloji dersi ve hukuku tartışma biçimiyle polisiyenin kendisi, teorik donanıma sahip bir

okur için bizzat teorik müfredatı derinleştiren bir laboratuvar imkânına kavuşuyordu.

Son cümledeki "teorik donanıma sahip bir okur" ifadeleri, benim bu yazıdaki gardımı oluşturuyor. Çünkü ben, o donanıma sahip olmayanın, aynı polisiyeleri, aynı Beyoğlu gezmelerini, aynı Wagner konserlerini, aynı Kara Orman yürüyüşlerini, kendi donanımına teyelleme imkânı bulamayacağını, muhtevalı bir avarelik yaratamayacağını da söylemek istiyorum.

Ahmet Hamdi Tanpınar, Narmanlı Han'da ikamet ederken, İstiklal Caddesi üzerindeki bu adrese yine bu caddeyi kullanarak gidip geliyordu. Tanpınar'ın bu avarelik caddesini, bu piyasa yapma yolunu temaşa, alımlama ve tartışma biçimi, aynı yolun milyonlarca öteki yolcusundan farklılaşıyor, hususileşiyor ve *Huzur*'un yazarının müstesna bakışını yontuyorsa, bunun sebebi sahip olduğu o teorik donanımıydı.

Osmanlı maliye tarihi alanında eşine az rastlanır bir müktesebata sahip olan Mehmet Genç Hoca bir konuşmasında, kimi zor teorik konuları zihninde oturtmak ve tartışmak için saatlerce Wagner dinlediğini anlatmıştı. Demek ki neymiş: Birini koltuğuna oturmuş saatlerce müzik dinlerken gözlemleyip, kendisinin teorik bir çabayla değil, avarelikle iştigal ettiğini tespit etmeye yeltendiğimizde, dinleyenin Mehmet Genç olup olmadığına bakmamız gerekmekte.

Ya da kunt yüzü, eni konu hantal bedeniyle Kara Orman'da saatlerce yürüyen bir Heidegger'in veya Walden Gölü çevresinde biteviye turlar atan, yaban mersini atıştırıp, kurbağa seyreden bir Thoreau'nun bu yaptıklarını vakti ziyan etmek olarak adlandırmak mümkün mü? Bedenlerini gezdirerek ya da tersine durgunlaştırarak zihinlerini havalandırmaya her başvuruşlarında, bunun onların zihinlerindeki durulma ve mayalanma sürecinin gerçekleştiği bir evre, belki de teorik çaba bakımından da en yoğun evre olduğunu söylemek bile mümkündür.

Kütüphane, çalışma masası, amfi çok kıymetli vasatlardır. Eğitimin esasını buralar oluşturur. Kitap, laboratuvar, ders olmazsa olmazdır. Bunların değerini tartışmak bile abestir. Ama bu imkânlar ve vasatların tamamına, bir avarelik görgüsü de eşlik etmelidir, demek istiyorum. Oralarda edinilmiş teorik müktesebatı doyma noktalarına kadar taşıdığımızda, bedenin de zihnin de ihtiyaç duyacağı kaçış planları olacaktır. Eğer biz bize katkıda bulunacak bir avarelik görgüsünü edinebilirsek, bu kaçışlar, teorik olanı heba eden değil, besleyen imkânlara dönüşecektir.

Çünkü okuma ve öğrenmeyle akla ilk gelen biçimde (yani masada, sınıfta vb.) meşguliyetin dışında kalan zamanları, ilham veren gezmeyle, yaratıcı uğraşıyla, doğru zamanda doğru sohbet halkasının içinde bulunmakla zenginleştirdiğimiz takdirde, bu zamanlar da o süreçlere dahil edilmiş olacaktır.

İstanbul'un geçen yüzyılının kültür mahfillerini incelemek bize, çay içip gevezelik yapıyor görünen o zevatın, Küllük'te, Baylan'da ya da Marmara Kıraathanesi'nde okul dışında bir sivil okulu nasıl inşa ettiklerini, nice deve dişi gibi mühim şahsiyetin o kahvehanelerden mezun olduğunu gösterecektir.

FİKRİNE KATILMIYORUM ÇÜNKÜ SENİ SEVMİYORUM

İvo Andriç, *Drina Köprüsü*'nün bir yerinde iki yeni yetmeyi tartıştırır. Okur açısından aralarındaki sorun temelde ideolojikmiş gibi görünür. Toplumun modernleşmesinin ve yeni bir düzenle tanışmasının doğurduğu meselelere yönelik olarak birbirlerinden farklı çözümlere ulaşmış, bu sebeple fikrî bir anlaşmazlığa düşmüş gibidirler. Ama yine, Stikoviç ve Glasinçanin adlı bu iki gencin, aynı kıza gönül verdikleri, yüzeyde ideolojik ama derinde romantik bir hesaplaşmayı sürdürdükleri, fikir ayrılığı görünümü ardına sakladıkları şeyin basbayağı bazı gönül yaraları olduğu da okurun gözünden kaçmaz.

Kızışmış bir tartışma seansının orta yerinde, gençlerden biri diğerinin ruhuna, ruhunun derinliklerine ayna tutar. Yüzeydeki, günün modasına uygun boyanın bir spatulayla kazındıkça, altından şaşırtıcı ve gözden düşürücü bir demode boyanın çıktığı ahşap bir masa gibi kalakalır diğeri. Bu, aldatılma hissine, acıma hissinin eşlik ettiği kritik bir andır. Glasinçanin, Stikoviç'e şöyle diyecektir: "Bütün nazariyelerin... Bütün o düşüncelerin, uğraşıların, tıpkı aşkların ve dostlukların gibi

ihtirasından kaynaklanıyor. İhtirasın da yalancı ve zararlıdır. Çünkü o da gururundan doğuyor... Evet, öylesine ateşli ateşli vaaz ettiğin o milliyetçi düşüncelerin de gururunun belirtisinin başka bir biçimidir. Seni ancak gururun, iyi yürekli, yüksek ruhlu ve fedakâr yapabilir. Seni iyi tanımayan, çalışmalarına, ateşli mücadelene, milliyetçilik idealine, bilgine, şiirine ve insan kişiliğini aşan her yüksek gaye için çırpınışına bakarak kolayca aldanabilir." Bu suçlamanın anlamı kestirmeden şudur: Senin bir fikri savunman, o fikrin özgül değerine olan kat'i inancından değil, senin bazı ruhsal açlıklarından ve tatminsizliklerinden kaynaklanmaktadır.

Bu böyledir. Bazen, fikrî sanılan çatışmaların arkasında, basit kişisel hesaplaşmalar ya da tatminsizlikler bulunabilir. Düşünce ve edebiyatla tanışmış ve böylece nefsinin gizli niyetlerini daha da gizleyebileceği donanımı edinmiş bir okuryazar sözgelimi, pek rafine, çok şık, yeterince derin görünen fikrî bir tartışmanın siperlerinden birinde, kendi şahsi hesabını görmekte olabilir. Öyle ki, çok geçmişte kalmış bir ruhsal yaranın hesabını, bambaşka bir vesileyle, alakasız birini karşısına alarak görüyor da olabilir.

Münazara deneyimi olanlar demek istediğimi derhal anlayacaktır. Münazara maçlarında, birbirleriyle karşılaşmış iki ekipten her birine tesadüfi olarak verilmiş birer "fikir" vardır. Mesela, çocuğun şekillenmesinde ve eğitiminde okulun mu yoksa ailenin mi daha etkili olduğuna dair fikirlerden biri bir ekibe, diğeri de öteki ekibe rastlantısal olarak dağıtılmıştır. Yenmekten, üste çıkmaktan, baskın olmaktan başka bir amacı olmayan ekiplerin her biri, tesadüfi olarak kendisine tayin edilmiş olan "fikrini" ateşli bir biçimde savunacaktır. Sergilenen şeyin münazara maçı olduğunu bilmeyen biri, sahnedekilerin hakikaten o fikre gönül verdiklerini sanabilir. Oysa orada münazırları coşturan ve ateşli birer hatibe dönüştüren şey fikrin kendisi değil, fikrin hizmet ettiği yenme, üstün gelme duygusundan başka bir şey değildir.

Din sosyolojisi bağlamında yapılan bazı araştırmalar bize, fikrî ve itikadi ayrılıkların arkasında bazen kuşaklar arası çatışmaların bulunduğunu söylüyor. Ebeveyniyle derinden çatışan ya da onları beğenmeyen çocuğun, onların fikrinden de, dininden de uzaklaşabileceğini gösteriyor. Ya da şöyle örnekler ortaya çıkıyor: Yaşanan önemli bir toplumsal dönüşüm neticesinde eski kuşağın hayat tarzının itibar kaybına uğraması, çocuğu ailesine göre daha "modern", daha "havalı", daha "itibarlı" saydığı bir "fikrî" pozisyonu almaya itebiliyor. Babasının temsil ettiği dinî meşrebi yeterince "şık" bulmaması, onu babasından farklı ve daha şık saydığı, daha güncel bir dil geliştirebilmiş, daha güncel temsil biçimlerine erişmiş bir meşrebi sahiplenmeye sevk edebiliyor. Mesela vakti zamanında kuşağımdan radikal dinî görüşlere itibar eden arkadaşlarımın (buna ben de dâhilim) babalarının solcu, Kemalist filan değil de, istisnasız geleneksel ve halktan Müslümanlar olmaları üzerinde düşünebiliriz. Babalarımızın bize sağcı, yorgun ve hımhım gelen meşreplerine mukabil, yüksek sesli, bağıran ve modern bir dil kullanan bir meşrebi, eğilimlerimize ve zevklerimize daha uygun buluyor olmalıydık.

Benzer fikrî pozisyon alışların arkasında kuşaklar arası çatışmaların dışında başka hangi duygusal saiklerin bulunduğunu gösteren araştırmalar da bulunabilseydi keşke. Böylece bazı boşanmaların, bazı ihanetlerin, bazı terk edilişlerin, bazı şiddet uygulamalarının da nasıl fikrî ve dini sonuçlar doğurduğunu görebilseydik.

Daha geniş bir tartışmanın konusu ama bir fikir müdafaasına duygusal olanın hangi ölçüde dâhil olduğunu tespite dair kıstasın ne olduğu sorusunu sormanın da tam yeri. Ahmed el-Alavî Hazretlerinin bir sözü var: "Hakikaten Allah'ı seviyorsan, onun ismini, sevmediğin birinin dilinden duyman da sana mutluluk verir." Bu sözü, sevmediğimiz birinin benimsediğimiz bir görüşü dile getirmesini sevimli bulup bulmadığımızı ve dolayısıyla derdimizin fikirle olup olmadığını tespit etmek bakımından bir kerteriz noktası gibi kullanmayı deneyebiliriz.

"HEP AYNI ŞEYİ DÜŞÜNDÜM"

"Ne kadar sık fikir değiştiriyorsun, Manolo!"

"Hayır, Pepe, yok öyle bir şey."

"Öyle Manolo. Önce monarşi yanlısıydın. Sonra falanjist oldun. Ardından demokrat. Kısa bir süre öncesine kadar sosyalistlerleydin ve şimdi de sağcısın. Hâlâ hiç fikir değiştirmediğini mi söylüyorsun?"

"Evet, Pepe. Ben hep aynı şeyi düşündüm: Bu kasabanın belediye başkanı olmayı."

Kıssadan, tutarsızlığın yerilmesi yönünde bir hisse çıkacak gibi görünüyor. Öyle ya, bir ideolojik daldan ötekine atlayıp duran mahir bir maymunla karşı karşıya olabiliriz. Bu hâliyle monarşiyle demokrasiyi, sosyalizmle sağcılığı aynı bünyede bağdaştırabilen bir kıvraklığa da sahip Manolo. Ama aynı kıssa bize Manolo'nun bir tutarlılık müdafaasını da sunmuş oluyor. Siyasetteki her vaziyet alışı, tutarlı bir biçimde aynı hedefe, kasabanın belediye başkanı olmasına yönelik. Şu durumda Manolo tutarlı mı, tutarsız mı? Ya da Pepe, onu tutarsızlıkla suçlama hakkına sahip mi, değil mi?

Manolo'nun ucuz ve biraz da ikinci sınıf bir politikacı olduğunda şüphe yok. Nitekim kariyerindeki zirveyi kasaba belediye başkanlığı oluşturuyor. Vilayet belediye başkanlığına, oradan da belki milletvekilliğine uzanan bir siyasi yolculuğu olmayacak. Çünkü siyasi manevralarını yine siyasi düşünce ve temellendirmenin içinde kalarak izah etmek ve mesela, sosyalistken sağcıya dönüşmesini, bugünün sağının yeni bir sağcılık önerdiğini ve aslında sosyalizmin temel tezlerini uygulamak için en elverişli vasatı sunduğunu filan iddia etmeye çalışmıyor. Öyle dümdüz, "kasaba belediye başkanlığı" diye kestirip atıyor.

Şimdi kritik bir eşiğe geliyoruz: Manolo şayet nihai cevabını belediye başkanı olmak şeklinde vermemiş olsaydı, bütün bu fikirler arasındaki gezintisini belli ölçüde hoş görebilir, hatta "hakikat arayıcısının seyir defteri" olarak da okuyabilirdik. Aradığını bulmak için hangimiz hangi fikrî mevzileri, hangi felsefi pozisyonları terk etmedik ki? Bu terk edişlerin ihsas ettiği şey uyanıklık ve iş bilirlik değil, çoğunlukla fikir çilesi, hakikatin peşine düşmek, aramaya verilen emek gibi saygı duyulası eylemler değil midir? Hele Türkiye gibi, son yüz elli senesinde her türden değerli fikre ve istikamet arayışına karartma ve gölgeleme uygulanan bir ülkede, standart eğitim tezgâhından geçen her ferdin, ölümüne sahip çıktığı o fikrî mevziyi kurcalaması, sorgulaması akıl kârıdır.

Dolayısıyla tutarlılık adına, ideolojik ve fikri mevzimizi ölümüne savunmak çok da matah bir şey değil. Hakikatin kendisi, mevzimizden daha değerlidir. Manolo bunları işitseydi sanırım mutlu olurdu. Fakat aslında işine hiç yaramayacak ve hatta günün sonunda pişmanlık verecek olan bu tespitimizden kendisine bir pay çıkartabilmesini, onun bir kasaba politikacısından daha fazlası olamamasına bağlayabiliriz. Çünkü...

Çünkü Manolo'nun derdi hakikat değil. Manolo'nun derdi fikrin izini sürmek, dünyayı anlamlandırma çabasına bir

çerçeve bulmak, varlıktaki yerini izah edecek o büyük şemaya ulaşmak değil. Manolo, ahlakla hukuk arasında, ruhla beden arasında, Tanrı'yla insan arasında bir mesafe bulmuyor, bulup da o mesafeyi kapatmaya çalışmıyor, çalışıp da krize girmiyor. Çünkü onun olayı basit ve sası: kasabanın belediye başkanı olmak. Bu yüzden fikrî bir mevziyi, kendi türünden olan, yani fikrî bir başka mevzi için terk etmiyor. Fikrî, soyut ve manevi bir mevziyi, somut, maddi ve dünyevi bir mevzi için terk ediyor. Hatta bütün mevzileri kendisi için kurban ettiği mevzi bu dünyevi olandan başkası değil.

Sırf dünyevi olan, mahzâ dünyevi olan, sadece dünyevi olan kirletir. Fikri de, arayışı da, mevzi değiştirmeyi de, siyaseti de. Siyaset, daha üst ve basitçe dünyevi sayılamayacak ilkelerin ve ülkülerin hizmetinde olmak zorundadır. Siyasetin, koltuğu korumaya kilitlenmesi, koltuğu korumak adına her türden mevziyi ve değeri harcama sonucunu hızla doğurur.

Tersi ise, yani dünyevi bir beklentiden kaçırılabilmiş bir arayış ise, daldan dala, mevziden mevziye, hizipten hizbe savrulma gibi görünse de ve hatta tutarsızlık olarak etiketlense de aslında kulak verilmeye değerdir.

KAYIT ALTINA ALINMAMIŞ GÜZELLİK

Bir şelalenin önünde mola veriyoruz. Şelale için yekten, şahane, göz kamaştırıcı filan demek isterdim. Ama başta bunda zorlanıyorum. Çünkü popüler bir şelale. E ne var bunda, popüler bir şelale olmak çirkinleşmeye mi yol açıyor? Değil elbette. Ama popüler bir şelale olmak, defalarca farklı objektiflerden, farklı açılardan ve türlü manipülasyonlarla görüntülenmiş olmak demek. Sizin bu şelale ile, arada başkalarının gözleri olmadan, bazı fotoğrafçılar, il kültür ve turizm müdürlüğü broşürleri olmadan karşılaşamamanız demek. Başka bir açıdan, bu şelaleyle ilk kez karşılaşma fırsatını ve dolayısıyla hayret ve temaşa fırsatını kaçırmanız demek.

Böyle bir şelaleyi görmeye giderken, zihniniz zaten daha önce defalarca çarpıcı kadrajlar içine alınmış olan o şelaleyi gördüğü için, karşılaşma aslında karşılaştırmaya dönüşüyor: Acaba şu an karşınızda "kendisi olarak duran" bu şelale, daha önce gördüğünüz karelerdeki güzellikle yarışabilecek mi? Acaba daha önce gördüğünüz fotoğraflar karşısında bu gerçek olan şelale yeterince çarpıcı kalabilecek mi? Buraya kadar yorulup

gelmenize değecek mi? Neredeyse, suretle hakikatin mücadelesi gibi bir şey bu.

Şelale karşısında bir süre afallayarak bakakaldım. Suyun kendisini o yükseklikten aşağıya biraz da geleceğini yakmış ve bütün ümitlerini yitirmiş bir gelin gibi bırakıvermesi, bir haşmetle mi yoksa bir trajediyle mi karşı karşıya olduğum karmaşasını yaşattı bana. Başına ne gelmişti de, o tepelerden aşağıya sonsuzcasına bir düşüşü yineleyip duruyordu. Tabiat genellikle yavaş hareket eden bir dekordur. Bu sebeple biz kültür ve şehir yaratan, yani gürültü ve hareket üreten insanları yatıştırır ve şaşırtır. Tabiatta her şeyin tam da yerini bulduğuna dair bir inanç tazelenir durur. Ama bunu genellikle sular bozar. Akan, düşen, çağlayan, kaynayan, köpüren sular... İşte bu şelale de, şimdi karşımda, o dağın tepesinden uçuşup durarak, tabiat dekorunu ırgalıyordu.

Suyun düştüğü yerde biteviye köpükten bir düğüm atılıyordu. Suyun renksizliğini yaralayan, suyun içinden yadırgatan bir beyazlık çıkartan bir düğüm. Yukarıdan aşağıya kendisini bırakan gelinin duvağının, suyun düştüğü yerdeki inatçı bir çalıya takılı kaldığını düşündüren bir düğüm.

Bakir tabiat bizde haşyet uyandırır. Göğe doğru yürümüş ağaçlar, yalçın dağlar, gökte gezinen bulutlar, hayvan izleri, bir yerde kaynayıvermiş küçük bir pınar. Bütün bunlar, bizim denetleyemediğimiz bir dünyanın parçaları olarak bizi güçsüz ve dayanıksız kılar. O suyun orada, hesapsızca ve görünür bir fayda sağlayamadan akıp gitmesi bizi tedirgin eder. Ama aynı zamanda o suyu akıtan bir kurgu karşısında bizde haşyet uyandırır. O hayvan izleri, benim tamamen habersiz olduğum bir gerekçeyle, oralarda bırakılmıştır: bir ağaç kabuğuna takılı kalan tüyler, bir yeşil sürgündeki diş izleri, küçük hayvanların kabarttıkları toprak. Bütün bunlar sebepsizce güzeldir. Bütün bunları açıklayamam. Bu durumsa beni çaresiz bırakır ve beni o anda yapmam gereken tek şeye, haşyet ve temaşaya mahkûm eder.

Benim şelaleye ulaştığım dakikalarda, bir otobüs de şelale kenarında mola verdi. Bir tür teyze ve abla otobüsüydü bu. Göz açıp kapayıncaya kadar, şelaleyi izlemeye çalıştığım kıyı, onların endişeli ve gürültücü sesleriyle doldu. Ama o da ne? Orada, o tabiat içinde beklenmedik bir infilak gibi bütün dikkatlere el koyan, bütün dekorun odağına yerleşen o büyük, o görkemli, o çılgınca güzel suya neredeyse bakmıyorlardı. Yani tabii ki bakıyorlardı ama adeta görmüyorlardı. Büyülenmiş gibi değil, üzerine titredikleri bir huşu halini korur gibi değil, konuşunca karşılarındaki güzelliği çatlatmaktan korkar gibi değil, telaşlı, ihtilaçlı, havaleli gibi davranıyorlardı. Hemen hepsi zaten ellerinde hazır tuttukları cep telefonlarıyla, acele ve panik içinde, sanki suyun akmasına duydukları bir öfkeleri varmış gibi, suyu dondurmak ve susturmak ister gibi fotoğraflar çekmeye başladılar. Birbirlerini ite kaka, o kıyıda selfie çekmek için yer kapmaya çalışıyorlardı. İkişerli üçerli gruplar oluşturuyorlar, suyun önünde fotoğraf çektiren grup bekleyenler tarafından habire uyarılıyordu. Suyu görmeye değil ama kendilerini suyun önünde görmeye geldikleri açıktı. Hatta belki de kendilerini suyun önünde görmekten daha önemlisi, suyun önünde göstermekti.

Bu olan biten karşısında düştüğüm dehşeti ve şaşkınlığı pekiştiren şey, bütün bu temaşa ve haşyetten yoksun kargaşanın orta yaşlılar ve yaşlılar tarafından, tabiata bakmayı ve hayret etmeyi öğrenememiş bir grup genç değil, aslında bunu belki de öğrenmiş ama unutmuş, unutmak için de gayret eden bir grup yetişkin tarafından yaratılması oldu aslında.

Kayıt altına alamadıkları bir güzellik tarafından tedirgin edilenlerin artık sadece gençler olmaması gerçeği tarafından tedirgin edildim. Böyle.

KİTAPLARDAN BİR BİLİNÇ

Orta yaşını geride bırakmış olan bedeni, yaşıtlarının hayretle gözlemlediği bir hantallığa sahipti. Bazıları için çevik olmak nasıl bir nitelik ve meziyetse, onun için de hareketlerini bu ölçüde yavaşlatabilmiş olmak bir meziyet gibiydi. Havadaki ayağını bir adımla tamamlayabilmek için, tereddüt yaşıyor gibi duraksayan bir koala kendisini anlayabilirdi belki. Ama insanlar anlamıyorlardı. Harekete geçmesi için gereken şey, bedeninin ürettiği enerjiden ve ruhunu ateşleyecek şevkten fazlasıydı. Bir kadını sevmek, baharda çiçek açmış bir kayısı ağacı, bir kedi yavrusunun büyüleyici sevimli sarsaklığı, yazın yağan bir yağmur, engin bir denizin kenarında duralamak... Bunlar biz ortalama insanlarda şöyle ya da böyle bir hayat hamlesi, bir arzu tazelenmesi, bir gençlik hülyasına denk düşebiliyorken, hemen hiçbiri onu dalgalandırmaya yetmiyordu. Ama durun: Onun bütünüyle arzudan ve hevesten arındırılmış olduğunu söylemeye dilim varmaz. Onu da heyecanlandıran; gözlerini istemsiz kırpıştırmasına, sesinin çatallanmasına, yüzünü doldurmuş organların biçimlerinin sevimli bir şekilde çarpılmasına yol açan bazı şeyler oluyordu. Böyle durumlarda, onda herkese aşina gelecek bir insanlık durumu beliriyordu. Sayıları, birkaç sözcüğüyle saymaya bütünüyle uygun dostları,

böyle zamanlarda onu kendilerine yakın hissederlerdi. Onun kendilerine -ve tabii başka insanlara da- benzediği nadir anlardan birine tanık olurlardı. Bedenindeki, yer çekimine, zamana ve akan kanın hareketine direnen yavaşlığı, bir yorganı üzerinden atar gibi atar, canlanma emareleri gösterir, kış uykusundan uyanmış bir boz ayı kadar acıkmış görünürdü. Gözlerinde beliren vahşi ışık bile dostlarını tedirgin etmez, aksine arkadaşları, insan olduğuna dair en güçlü kanıtlardan biri olan bu ışığın, kısa bir süre de olsa tadını çıkarırlardı.

Peki onu yerinden kaldıran, yüzüne bir insan ifadesi yerleştiren, onu hislendiren, heyecanlandıran bu şey neydi?

Kitap. Evet, sadece kitap onun duyuşuna ve kanına iştiyak ve heves tohumları ekebiliyordu. Sadece bir kitaptan aşılanarak cümle kurabiliyor, sadece bir kitaptan hareketle bir düşünceye ulaşabiliyordu. Kitapla yaşamayan kimselerin değil, kitap okurlarının dahi anlayamadığı bir biçimde, kitap onda bilincin yerini doldurmuş durumdaydı. Kitaplara bilgiyi edinmek, edinilmiş olanı zenginleştirmek, bilgiyle ne yapılacağına dair bir rehberliğe ulaşmak ya da bakabilmenin ve gözlem yapabilmenin çeşitliliğini tatmak için başvurmak, ortalama kitap okurunun gerekçeleri arasındaydı. Onun içinse kitap bunlardan başka ve çok daha fazla bir şeydi. O kitaplara, kendisinde olanlara bir şey katabilmek için gitmiyordu. Çünkü kitaplar olmadan kendisi diye bir şeye rastlamıyordu. Kitaplar, onun kendisi diye adlandırabileceği şeye dönüşmüştü.

Hepimizin bedeni dışarıdan aldığı gıdalar ve soluduğu hava ile hareket kabiliyeti kazanabiliyor. İhtiyacımız olan enerjiyi böylelikle temin ediyoruz. Ya da şöyle söyleyelim: Hiçbirimiz, ihtiyacı olan enerjiyi kendisi, bedeninin içinde, kendi bedenî imkânlarıyla üretmiyor. Ama buna mukabil yaşamı idame etmemizi sağlayan duygu ve düşüncelere ulaşmak için, beden için yiyecek, su ve havanın tuttuğu yeri tutacak bazı harici desteklere ihtiyacımız olduğunu da düşünmeyiz. Mesela bir

kavşakta iki aracın çarpışmasına tanık olmanın yaratacağı tedirginlik, dehşet ve korkuyu içimizde hazır buluruz. O tanıklık esnasında, neyi nasıl duymamız, duygu kataloğundan hangi duyguları devreye sokmamız gerektiğine dair harici bir rehberliğe ihtiyacımız yoktur. Ya da minik bir oğlağın sarsaklığı ve sevimliliği karşısında, kendi içimizde hazır bulduğumuz, kendimizin ürettiği bazı duyguları yaşarız. Bu duyguları öğrenmek için bir insanın kime ve neye ihtiyacı olabilir ki?

O ise, en temel duyguları ve en basit düşünceleri bile kendi başına üretemez durumdaydı. Bu sebeple, korktuğunu değil, korkması gerektiğini bilirdi. Korkması gerektiğini, kendisinde hazır bulduğu bir korku duygusu sebebiyle değil, oluşan durumun korkulacak bir durum olduğunu kestirmesi sebebiyle çıkarırdı. Okuduğu romanlardan derlediği yapıntı bilinci kendisine, bu durumda insanların korktuklarını bildirir, aynı romanlardaki korkan insanların tepkileri ve ruh hallerine dair kayıtları hatırlatır, böylece o da belki korku emaresi gösterirdi. Aynı sebeplerle, arkadaşlarının aracılık ettikleri bir gönül ilişkisi, kadının iki hafta içinde öfke nöbetleri geçirerek kendisini terk etmesiyle sonuçlanmıştı. Bir buluşmada, kadına duygusuz gözlerle bakmış ve kadını, kadının hemen hiçbirini tanımadığı bir sürü kadın roman kahramanına benzeterek çileden çıkmasına sebep olmuştu. Oysa o çaresizce iltifat etmeye çalışıyordu.

Bir kitap okuru olma sınırını çoktan aşmış, bir kitap oburu olma sınırını geçmişti. Kitaplar onda kendisine ait hemen hiçbir şey bırakmamışlardı. Kitaplarını elinden aldığınızda yaşayacağı şey, bir boşluk duygusunun çok ötesindeydi. Onlar olmadan duyamaz, düşünemez, tepki geliştiremez, oy kullanamaz, faturaya itiraz edemez, Allah'a inanamaz durumdaydı.

Kendisini çoktandır görmüyorum. Kendisiyle görüştüğümde beni, yazdıklarımı okuyor olması sebebiyle yadırgamadan karşılayacağını bilmek beni sevindiriyor mu, tedirgin mi ediyor karar veremiyorum.

KİTAPLARLA AYDINLANMAK, KİTAPLARLA ISINMAK

Abdurrahman Bedevî'nin, kötümserliği sebebiyle Kafka'ya benzetiverdiği bir filozofumuz var: Ebu Hayyan Tevhidî. Bazı şarkiyatçılar kendisini, biraz da münasebetsizce, bir İslam hümanisti olarak selamlar. Barok üslubu, yerini bulamamış filozofluğu, mütemadiyen yakınarak yaptığı saray kâtipliği gibi sebeplerle, ben kendisine pek merhamet duyarım.

Adamımız, ömrünün sonbaharında kitaplarını yakmış bir mektep kaçkınıdır aynı zamanda. Bildiğimiz anlamda, fiilen, alevlere atarak kitaplarını yaktığı rivayet edilir. Belli ki bir kriz neticesinde, hemen yakınında buluverdiği ve belki de bu krizin müsebbibi olarak ansızın küsüverdiği o selülozdan, mürekkepten ve bilgiden oluşan dünyayı yakıp geçmiştir. Dünyayı demişim, dünyasını demeliydim.

Şöyle ilerleyelim: Bütün hayatını okumak ve yazmak üzerine kurmuş birinin, bu okuryazarlığından kendisine ya bir meslek (ve dolayısıyla bir kazanç kapısı) ya da o büyük sorusuna bir cevap çıkarması beklenir. Bilginin depolanması, işlenmesi ve satılması üzerine kurulan mesleki/profesyonel okuryazarlık,

bilginin sahibini derinden borçlandırmaz. Ben borçlandırmaz dedim, siz gebe bırakmaz olarak da okuyabilirsiniz. Vardır böyleleri: Düşünce tarihinin en kriz yaratan, en püsküllü belası olan, en kanırtan meselelerine ilişkin okurlar, yazarlar ve bunları mesela ders olarak anlatırlar ama bu bilgi onları ne yaralar ne de sendeletir. Onlar adeta dört yüz elli beşinci kanlı ameliyatını yapmış, ardından ellerini muslukta yıkayıp, odasında hamburgerini kemirmeye devam etmiş pişkin bir cerrah gibi davranabilirler. Kan bir sıvıdır, ameliyat masasındaki bir organizmadır, mide açtır, hamburger gıdadır filan. Tıpkı bunun gibi, o da okuduğu ya da daha profesyonelce söylemek gerekirse, "üzerinde çalıştığı" o düşünürün ya da o şairin, hayatını pey kılarak ortaya koyduğu eserlerini okuyup, o eserlerden üzerine bir şey bulaştırmadan kendi taşrasına süratle çekilebilir. Bir tür akademisyenin konforlu dünyasına bir flaş patlatmış mı oldum? Sanırım ve umarım evet.

Bu profesyonel okuryazar tipi bir yana, bir de hayatının sorusuna kitaplarda cevap arayanlar vardır. Bunlar hakikatli okurlardır. Mutsuzlukları kalıcıdır, çünkü her seferinde önlerinde cevaplardan daha çok soru bulurlar. Kitaplarını okudukları diğer mutsuzların varlığıysa onları umutlandırır. Hep birlikte şu yalan dünyada, cevaplarını bulamayacakları bazı sorularla boğuşan müstesna bir kavim olmuşlardır. Sorulara karşı nezaket, mutsuzluk karşısında direnç, yorgunluğa karşı mukavemet sahibidirler. Bu da onları, mütemadiyen aramaya adanmış, suskun ama gözü pek şövalyeler yapar. Kitaplar onları kitaplara bağlar, yazarlar yazarları çağırır. Bazı soruların cevapları şu kitapta çıkar, bazı kitaplar taze sorular doğurur. Ama hemen her kitapta ve yazarda, susuzluklarını gidermenin verdiği bir canlılık ve böylece başka kitaplara uzanabilmek için gerekli iştahı bulurlar. Bunlar için yukarıda umutlu mu demiştim? Doğru demişim.

Hem ilki hem de bu okur tipi, kitapları yakma eşiğine gelmeyecektir. Çünkü ilki kitapların ekmeğini yemektedir, ikincisi

kitapları ekmek gibi yemektedir. İlkinin kitaplarla ilişkisinde, haydi ağır konuşalım, bir nifak bulunur. Bu sebeple kitaplardan gebe kalmaz. Gebe kalmadığı için de, onları onlardan vazgeçmeye değecek kadar ciddiye alacak değildir. İkincisiyse kitaplardan sürekli gebe kalır. O da bu çoluk çocukla sokakta kalacak değildir.

Ee? Ee'si şu: İkisi de kitaplarını yakmaz.

Kitaplarını yakmak, kitaplardan umut kesmekle akla gelebilecek bir çılgınlıktır. Bir histeri sergisidir, bir nöbet neticesidir. Kitaplar tarafından aldatıldığını düşünen biri, kütüphanede sağa sola ateş eder. Kitaplardan umut kesmedikçe, onların kıvanç ve gönenç veren varlıklarından, ruhu okşayan maddelerinden, ayrıcalık taşıran ağırbaşlılıklarından vazgeçmek mümkün olmaz.

Sorularımızın cevaplarını kitaplarda yeterince aramamışsak da kitapları yakmayız. Kitapları yakmak, kitaplara ilgisizlik değil, aşırı ilgidir çünkü. Kitaplarla zaten o kanlı ilişkiyi kurmamış birisi, kitapları yakmak için parmağını oynatacak da değildir.

Kitaplar aydınlatır filan deriz, yüceltmek kastıyla. Işığın ısıtmayacağını bilerek ya da bilmeden. Kitaplarını yakansa, aydınlanmak değil, ısınmak istemektedir. Çünkü yaşadığı ruh üşümesini gidermek için, elinde kala kala bu son ve ölümcül hamle kalmıştır.

HABABAM SINIFI NİÇİN HAKLIYDI?

Okulda Ciddiyetin Yolu: Oyun

Mimsy Sadofsky, 1968 yılında Framingham'da (Amerika) açılan Sudbury Valley Okulu'nun kurucuları arasında yer almış bir eğitimci. Bu sıra dışı okulu sadece kurmakla kalmamış, üç çocuğunu da burada büyütmüş. Bayan Sadofsky okulda Fransızca, cebir, İngiliz edebiyatı dersleri vermenin yanında, yemek pişiriyor ve muhasebeyle de ilgileniyor.

Bayan Sadofsky'nin Sudbury Valley Okulu'yla ilgili kurduğu şu cümleler, bu ve benzeri okulların yapısını aşikâr kılmaya yetecek cinsten: "Okulumuzda oyun en ciddiye andığımız şeydir. Bunu da tesadüfen, kazara yapmıyoruz. Psikologların üzerinde büyük oranda ölçüde ortaklaştıkları bir gerçek vardır: Zihnin özgürce keşfetmesine olanak vermek, zihnî açılım için de fırsat yaratmak anlamına geliyor. Gerçekten de bizlerin en yaratıcı anlar olarak tarif edebileceğimiz anlar, 'yeni fikirler üzerinde oynadığımız' anlardır."

Eğitimin aşina olduğumuzun dışında bir biçimine adanmış bir öğretmen olan Mimsy Hanım'ın oyunla kastettiği, oyunla

zihninizde ilk canlanan şeyi de içine alan daha geniş bir şey. Oyun kurarken, bir yandan "gerçek hayat"ın başka bir boyutta bir tasarımını yaratmamıza olanak veren, bildiğimiz anlamdaki oyunu kastettiği gibi; öte yandan matematiğin, sanat derslerinin, dil eğitiminin de birer oyuna dönüştürüldüğü, onun ifadesiyle "entelektüel oyunları" da kastediyor.

Burada çocukların dünyasından bahsediyoruz. Henüz güneşin bile doğmadığı saatlerde tatlı uykularından kopartılarak servislere istif edilen, alacakaranlıkta bezgin birer zombi gibi ofisine doğru yekinen büyükşehir insanının arasına karışan, böylece her defasında yadırgatıcı bir gotik resmin parçasına dönüşen çocukların dünyasından. Sabahın ilk saatlerinde, içine doluştukları o ölçüsüzce iri, o düşüncesizce büyük binalarda, kendilerini bekleyenin sıkıcı bir sabah dersi değil de, bir oyun olduğunu onlar da, biz de bilsek, gıyaplarında içlerimiz bu kadar yanmazdı.

Hababam Sınıfı: Eğitimin Anarşistleri

Ivan Illich'in, kırk yedi sene önce yazdığı *Toplumu Okulsuzlaştırmak* (Deschooling Society) (ya da dilimize yapılan çevirisindeki başlığıyla *Okulsuz Toplum*) kitabında ulaştığı eleştiri çıtası, "okulları toplumdan tasfiye etmek" çizgisine kadar yükselmişti. Bu radikal Avusturyalı, kilisenin, medyanın tasfiyesi yanında okulun da hayatımızdan çıkartılmasını öneriyordu. Değerlerin kurumlaşmasının fiziksel kirlenmeye, toplumsal kutuplaşmaya ve ruhsal zayıflığa yol açtığını savunuyordu.

Bizim Hababam Sınıfı'mızın, Illich kadar radikal olmadığını söyleyebiliriz. Hababam Sınıfı, her biri yirmi üç, yirmi beş yaşına gelmesine, aralarında Damat Ferit gibilerinin evlenip çoluk çocuk sahibi bile olmasına rağmen bir türlü mezun olamayan öğrencilerden oluşmakla birlikte, okulu imha etme fikrine değil, dönüştürme fikrine sahiptir. Eğlenebildikleri, yemek yiyebildikleri, sigara içebildikleri, dayanışabildikle-

ri sürece okuldan çok da rahatsız görünmezler. Hababam Sınıfı öğrencileri, sıkıcı ve istifçi bir eğitim düzenini habire manipüle eden, oyundan eğitime ulaşma mecralarına sahip olmadıkları için, eğitimden oyuna ulaşmaya çalışan eğitim anarşistleri gibidir. Oyun dediysek, sadece sınıfta oynadıkları uzun eşek gibi gelişmemiş oyunları kastetmiyoruz. Hatırlayın, kız lisesiyle yaptıkları bilgi yarışmasında, İnek Şaban, Güdük Necmi ve Damat Ferit'ten oluşan yarışmacı ekibine, ansiklopedilerden kopya çekerek derledikleri cevapları tavan arasına kurdukları elektronik düzenekle iletmeyi başarıyorlardı. Bu sahneyi hiçbirimizin yadırgadığını sanmıyorum. Sanırım çok da eğlenmişizdir. Ama o düzeneği kurabilmek, o kabloları çekebilmek, o mizanseni yaratabilmek için orta hâlli bir matematik ve fizik bilgisine sahip olmak gerekir. "Tembel" ve "yeteneksiz" Hababam Sınıfı bu formasyona nerede sahip olmuştur? Bu sorunun cevabı, matematik ve fiziğin, bir oyun ve ihtiyaç haline getirilebildiğinde, insan melekelerinin nasıl tahrik edileceğinde saklıdır.

Kim Yeteneksiz: Hababam mı, Sistem mi?

Hababam Sınıfı deyince zihnimizde uyanan resim aşağı yukarı şöyle: Başarılı sosyal ilişki, dayanışma, fedakârlık, teklifsizlik, yaratıcı şakalar, futbol sevgisi, hazırcevaplılık, gelişmiş el becerileri, kreatif haşarılık. Böyle tek tek yazınca harika görünüyorlar. Bu niteliklerin birlikte oluşturdukları mutlu tabloda, sorumluluk sahibi yetişkin-veli açısından tek sorun akademik başarısızlıktır. Sistemin temsilcisi olan o yetişkin-veli, içten içe sempatik bulduğu bu çocukların ziyan olmuş gelecekleri için kaygılanacaktır. Onun cephesinden, eğitimin amacı bir meslek sahibi olmak değilse başka ne olabilir ki? Ama Hababam Sınıfı'nın bu nitelikleri üzerinden, bön ve defolu öğrencilerin yetersizliklerini değil, yaralı bir eğitim sisteminin hantal ve iş bilmez niteliklerini gözler önüne seren eleştirileri okuruz. Sosyal yönden bu kadar gelişebilmiş, birçok ahlaki

vasfı kazanabilmiş, bir sınıf ölçeğinde iyi işleyen yönetişim örneği ortaya koyabilmiş olmaları, her seferinde onların değil, bu yeteneklerine rağmen onları kazanamamış eğitim sisteminin eleştirilmesine yol açar.

Hababam Sınıfı'nın başarılı olduğu alanlar sadece sosyal dayanışma alanları değil elbette. Bilgi yarışmasındaki düzenekten yukarıda bahsetmiştik. Bunun yanına, kopya çekerken gösterdikleri yaratıcı çözümleri; okuldan kaçmak için o altmış santim genişliğindeki duvarı delebilmeleri ve sonra Mahmut Hoca'nın verdiği cezanın gereği olarak tekrar örüp sıvayabilmeleri; *Dördüncü Kel Mahmut* tiyatro oyunundan, sene sonu müsameresine, müfettiş taklidi yapmaktan, İnek Şaban'ı ikna edecek bir aşk mektubu yazabilecek yazı yaratıcığına sahip olmaya kadar edebiyatta ve sahne sanatlarında gösterdikleri başarıları da ekleyebilirsiniz. Görüyorsunuz ya, mesela sıkıcı kompozisyon dersinin bir gereği olmaktan çıkarak, bir oyuna, bir şakaya dönüştüğünde yazmak nasıl da mümkün olabiliyor?

Ama Bu Neşe

Hababam Sınıfı, hepsi birbirinden yaşlı ve bezgin öğretmen kadrosunun temsil ettiği, istifçi ve sıkıcı eğitim sisteminin başarılı bir parodisi oldu. Hababam Sınıfı serisinin afişlerine bakın: Sınıftan, öğrencilerden, ortamdan canlılık ve neşe taştığını görürsünüz. Doğrusu bu neşe bizler de lise öğrencisiyken canımızı az yakmadı. O sınıfa benzemek niyetiyle yöneldiğimiz her girişim, ceza ve gözdağıyla karşılaştı. Zaman içinde de zaten bütün neşemiz kaçıp gitti.

Hababam Sınıfı güzellemesi yaparken dikkat etmemiz gereken sakıncaların farkındayız. Ama bizlerin bunun farkında olması kadar, öğütmek üzerine kurulu bir eğitim sisteminin yılmaz müdafilerinin de Hababam Sınıfı'ndan ders almalarını beklemek hakkımız. Ve şu soruyu sormak da: Hababam Sınıfı niçin bu kadar neşeli?

NAZIM'LA NECİP FAZIL'I DEĞİŞTİRİNCE OLUYOR MU?

Okullar açıldı, hepimiz her sonbaharda olduğu gibi okullarla bir daha tanıştık. Kimimiz veliyiz, kimimiz öğrenci ya da öğretmen. Her okul açılışında bu rollerimizi hatırlamaksa ağızda kekre bir tat bırakıyor.

Bu kekreliğin sebebi, eğitim işinin memlekette tıkır tıkır yürüyen işlerden olmaması. Sınıf mevcutlarını düzenledik derken, geçimsiz bir yönetici ya da yetersiz bir öğretmen faktörü devreye girebiliyor. Bunlar yoluna girmiş gibiyken, saçmalayan bir kalemden çıkmış bir ders kitabı pat diye önümüze düşebiliyor.

Çocukların sabahın köründe yollara düşmeleri de, kantinlerde yemek zorunda kaldıkları abuk yiyeceklerin varlığı da, bu pedagojik meseleler karşısında tali başlıklara dönüşüveriyor.

Bütün bu kötücül sarmalın ardında ne var? Bu fasit daireden çıkmanın bir yolu var mı?

Bendenizin bu konudaki kanaati şudur: Türkiye'de eğitim, okuryazarların, tefekkür sahibi kimselerin, edebiyatçıların ya

da felsefecilerin gündemine girmiyor. Eğitim üzerine düşünenimiz az, yazanımız yok.

Elbette farkındayım, bazı gönüllü kuruluşlar, vakıflar, bir avuç eğitim delisi koşturuyor, üretiyor, terliyor. Ama ben, koşturmaya başlamadan, terlemeye geçmeden önceki evreden bahsediyorum.

Bahsettiğim evre, ilkelerin ve siyasetin, paradigmanın ve felsefenin evresidir. Eğitimin üzerinde yükseleceği zemin yani. Yanlış anlaşılmasın, bu zemin, siyasi görüş ve ideolojinin zemini değildir. Yani sistem Kemalizm'i terk edip Maoist veya İslamcı olunca değişecek bir şeyden bahsetmiyorum. Bizzat eğitimin kendisi üzerine yapılan bir tefekkür ameliyesinin ürettiği, eğitimin tabiatını aydınlatan, eğitimin kurgulanması sürecini yöneten bir evreden bahsediyorum.

Biraz açayım: Ödev seven bir eğitim anlayışı, herhangi bir ideolojiden bağımsız olarak, eğitimin teknik bir meselesidir. Ödev olarak çocuğa üç sayfa Atatürk'ün hayatını ve kahramanlıklarını vermekle, üç sayfa Abdülhamid'in siyasi dehasını vermek arasında bir fark yoktur. Çocuk her hâlükârda, intibak edemeyeceği, benimseyemeyeceği, bir evin akşam havasına uymayan bir işle meşgul olacaktır.

Ya da yirmi kiloluk bir çocukcağızın sırtına, milliyetçi bir sistemin ya da sosyalist bir sistemin kendi kitaplarıyla doldurdukları onar kiloluk çantaları yüklemek arasındaki fark ideolojiktir, yoksa eğitim felsefesine ilişkin değildir.

Şöyle de diyebiliriz: Türkiye'de hükümetler selefleri olan rakiplerinin dış politikasını reddeden yollar tuttursalar da, ekonomik açıdan birbirlerine zıt politikalar yürütseler de, kamuda ayrı ayrı kadrolaşarak birbirlerini kovsalar da, bir konuda sürekliliği sağlamışlardır: eğitim.

Ama haksızlık ediyorsun, kitaplar değişiyor, yazarlar ve müfredat değişiyor, demeyin. Bir dersin içeriğinde sadece ağırlık

merkezlerinin değişmesi, müfredatın tamamen değişmesi anlamına gelmiyor. Müfredat, bir yönüyle eğitimin dilinin değişmesiyle, hedeflenen öğrenci idealinin dönüşmesiyle değişebilecek bir şey ancak. Edebiyat dersi müfredatında, Nazım'ı çıkartıp yerine Necip Fazıl'ı koymakla müfredatın sadece bir kısmını değiştirmiş olursunuz. Eğer eğitimin yapısına, tabiatına, akışına, öğrenciye geçişine müdahale etmezseniz şu olur: Daha önce Nazım'dan sıkılan öğrenci, bu kez Necip Fazıl'dan sıkılmaya başlar. Bir zamanlar İngilizce korkusu yaşarken, bu kez Arapça korkusu yaşamaya başlar.

Dolayısıyla, müfredatı silkelerken, öğretmen rotasyonlarıyla geçici çözümler üretmeye çalışırken, ders kitaplarına yeni konular ve dersler arasına yeni seçenekler eklerken, çok önemli bir konuyu atlıyoruz: Eğitimin kendisi üzerine tefekkürü, eğitimin tabiatı ve istikameti üzerine düşünmeyi.

Mesela, internette "eğitim felsefeleri" diye bir arama yapıverin. Karşınıza, ya öğrencilerin işini şıpınişi görecek son derece yüzeysel özetler ya da en yenisi yüz senelik üç beş modelin tanıtıldığı yazılar çıkacaktır. Yani eğitim felsefesi konusunun kendisi bile bir eğitim felsefemizin yokluğuna delil gibidir.

Bizim ihtiyacımız olan şey eğitim ütopyaları üretmektir. Eğitimi hayal etmektir. Yeni modeller, yeni mekânlar, yeni sınıflar, yeni öğretmenler, yeni kitaplar, yeni bir öğrenci hayal etmek. Bu mümkün mü peki? Mevcut eğitim, bize hayal kurmayı da büsbütün unutturmadıysa, evet mümkün.

SABAH DERSİNDEN HEP BİRLİKTE KALIRKEN

Sabah, en çok da ilk anlarıyla, büyüler. Gündoğumu anı, göğün, gece boyunca içinde tuttuğu aydınlığı bir hamlede bırakmaya zorlandığını hissettirir: Güneş, neredeyse aceleyle, bir çırpıda doğuverir.

Güneşin doğması, ışığı kapatan bir bendin yıkılıvermesi gibidir. Ortaya, göğe ve yere ışık boca edilmektedir. O ana kadar, karanlığın içinde birbirinden farksız ama birbirine benzeyerek uyuyan eşya, birden ayrılır, farklılaşır, kendiliğinin farkına varır.

Sabah, bu aydınlığın patladığı, bu eşyanın uyandığı vaktin kendiliğinden dinî olan bir yanı vardır. Sabah, adeta dinde temellenen bir anlamın temsilidir. Aslında bütün tabiatta, dinî duyuşun bazı modelleri içkindir. İnsan tekinin derununda bulduğu dinî, irfani duyuşu, tabiattaki bir model, bir temsil tefsir eder. Neredeyse, insanın içiyle tabiatın dışı arasında bir bakışımlılık egemendir. Bu durum sabah için daha da belirgindir. Niçin?

Çünkü sabah aydınlanmanın temsilidir. Dış dünyada patlayan bir ışık bombası gibi sabah, bir kaç dakika içinde tabiatı

dönüştürür, görünür kılar, gece boyunca gizlenmiş hakikati ortaya serer. Sabahı tecrübe etmek, sabahtan önce de hakikatin orada bulunduğunu ama perdelenmiş olduğunu tecrübe etmektir. Sabah, tabiat dekorunu kuran ve eşyayı var kılan bir yaratıcı değildir. Tabiat sadece, bu dekoru aydınlatan, eşyayı görünür kılan bir aktördür. Birkaç sabah tecrübesi bize, geceyle birlikte perdelenen hakikatin sabahla birlikte erişilebilir olduğunu söyleyecektir. Yine bize, hakikati bizim yaratmayacağımızı, kurgulamayacağımızı, biçimlendirmeyeceğimizi, sadece aydınlıkla birlikte ona tanık olacağımızı da söyleyecektir.

Seher vakti biz ehl-i iman için bu yüzden de önemlidir. Çünkü o, insanın derunundaki tenevvürü, aydınlıkla dolma hâlini, bir model olarak hemen önünde, bütün haşmetiyle bulduğu bir vakittir. Tabiatın dışındaki bu doğum hali, insanın bâtınındaki doğum halini adeta yansılar. İnsan, içindeki doğumu gözlemlemek, onun hakkında konuşabilmek için önünde hazır ve kapsamlı bir model bulmuştur.

Bugün, sabahın istila edildiği, sabah gibi benzersiz bir tenevvür/aydınlanma temsilinin yağmalandığı bir çağdayız. Bugün bizler için sabah, kudemanın tecrübe ettiği doğum anı değil artık. Sabah, zorlandığımız, baş etmek zorunda kaldığımız, giderek aşmaya çalıştığımız bir evre.

Sabah, bize artık daha çok dünyevi olanı çağrıştırıyor. Gün boyunca yapılacak görüşmeleri, atılacak imzaları, binilecek otobüsleri, çıkılacak merdivenleri, sıra ve telaşı, hız ve gürültüyü. Geceden gündüze geçişe adeta yudum yudum tanık olmanın getirdiği doyma halinden eser yok. Aksine gündüzün doğmasına kahrederek uyanıyor çoğumuz.

Çünkü şehirlerimiz ve evlerimizin geceleri gündüzden farksız. Her yer aydınlık, hatta bazen gündüzden daha aydınlık. Birbirini gölgeleyerek boğan binaların, gün boyunca evleri loşlaştırdığını düşünürseniz, bazı hanelerin gecelerinin gündüzlerinden daha aydınlık olduğunu da görürsünüz.

Güneşe ihtiyacı olmayanın, güneşi karşılamaya da ihtiyacı yoktur. Bizler, güneşsiz de idare edebileceğini varsayanlar, seheri, sabahı, güneşi karşılamak için içimizde yeterli merakı ve ihtiyacı duymuyoruz. Güneş bizim için artık tabiat ölçeğinde bir neon ışığından farksız. Alttan alta, bir gün o büyüklükte bir lamba yapabileceğimizi ve güneşe ihtiyacımızın tamamen sona ereceğini düşünüyor da olabiliriz.

Sabahı kaçırmakla en çok, andığım o temsili idrak fırsatını kaçırdığımızı düşünüyorum. Bu tür temsiller çok kökenseldir, çok fıtrata yapışıktır. Bu temsiller, içle dış, insanla tabiat arasındaki bakışımlılığı ve dolayısıyla tabiattan manen beslenmeyi sürdürülebilir kılar. Dış dünyada yer alan bu çapta bir temsili anlamaktan mahrumiyet, iç dünyadaki o çapta bir mahiyete ve manaya vakıf olmaktan mahrumiyeti doğurur.

Sabahın ilk ışıkları açarken, sokaklarda, duraklarda bekleşen çocukları görüyorum. İlk derslerine yetişmenin telaşında olan, yataktan kopartılmış minik bedenler. Bu mübarek saatleri, yerince ve usulünce karşılamıyor olmanın bütün ağırlığı ve biçimsizliği üzerlerinde. Gündüzün bu ilk saatlerinde homurdanarak uyanan bir tanrıya sunulmuş kurbanlar gibi duruyorlar: şaşkın, uykulu, tedirgin ve yerini yadırgayan. Eğer bu anlara, duyarak, duyumsayarak, dinginlik içinde, bir mucizeyle tanışmanın uyanıklığında tanık olsalardı, bu zavallı hâlleriyle alacakları derslerin topundan daha asli, daha temel bir dersi almış olacaklardı.

YATILI ÖĞRENCİYİ NASIL TANIRIZ?

Bana öyle gelir ki eylül ayını sevmek için yatılı okumamış olmak gerekir. Oysa ben, on bir yaşından itibaren yedi sene boyunca orada burada yatılı okudum. Her eylülde, anne elinde ustaca istiflenmiş bavullarını, otobüs terminallerinde, tren garlarında çekiştirip duran yatılı talebeler arasına karıştım, on binlerce kilometre yol yaptım, binlerce kere el salladım.

Bu sebeple, okullar açılırken benim aklıma daima, henüz o günlerde yatılı hayatının ilk gecelerini yaşayan, anne yemeği dışındaki ilk yemeklerini yiyen tıfıllar gelir. Yani ders çıkışlarında, gündüzlüler gündüzle birlikte çekildikten sonra, ne eve ne okula benzeyen o yurtlarda, o pansiyonlarda öylece kalanlar.

Yatılılara yakınlık duyan bir eski yatılıyım. Yatılı başka bir ırktır bana göre. Kendine özgüdür; diliyle, rengiyle, zevkiyle, gündüzlüden apayrıdır. İlk zamanların hafifletilmiş işkence hayatını saymazsak, yatılı olmanın ayrıcalıklar dünyası olduğunu bile söyleyebilirim. Ben de zaten bu ilk dönemin eylüllerini sevmediğim için, eylülle barışamadım.

Peki, bir yatılıyı nasıl tanırız? Yatılı olma hali, en çok ne zaman yüzeye vurur? Yatılı neleriyle yatılı olur? Saymaya çalışalım.

Bir kere yatılı dayanışma ruhuna sahiptir. Memleketten getirdiğin meyveyi çörekle takas edersin, geri ödenmeyeceğini bile bile borç verirsin, sigara üleşirsin. Ve bunu senelerce yaparsın. Sadece yıllar içinde dayanışma başlıkları değişir ve mesela silgiden sigaraya, çikletten jöleye geçilir.

Erkek lisesinde okuyorsa yatılı, hafta içleri ütüsüz biridir. Pantolonu, ceketi, gömleği ütüyle nadiren, o da ya Cumartesi çarşı izninde ya da memlekete gidip geldiğinde tanışır. Gündüzlülerin esvapları tertipli, ütülüdür. Ama ütü mevzuu yatılının o kadar gündeminde değildir ki, bu tertipliliğe imrenecek dikkati bile yoktur.

Birçok yatılı çarşı izninde kendini yemeye içmeye verir. Bu sebeple yatılılar, mesela ortaokul döneminde olanlar, yaşıtlarına göre daha çok lokanta, daha fazla kafeterya bilgisine, görgüsüne sahiptir. Yaşadıkları şehrin en iyi tostçusunu, dönercisini, tatlıcısını bilme ihtimali yüksektir. Gurmelerin yatılılar arasından çıkması tesadüfi değildir.

Bu sebeple yatılı bir ortaokul öğrencisi, şehrin merkezine, çarşının girdisine çıktısına, belediye otobüslerinin numaralarına, servisle evden okula gelip giden yaşıtlarından daha fazla hakimdir.

Yatılı, birçok arkadaşının henüz belki görmediği otobüs terminallerini ezbere bilir. Otobüs kaçırmıştır, yer bulamamıştır, terminalde üç saat (bayram yoğunluğunda belki de beş saat) beklemek zorunda kalmıştır. Nerede, nasıl beklenir, bavullar nereye emanet bırakılır, yolcuların masalarda terk ettiği gazeteler temizlikçiden önce nasıl elde edilir; yatılı bunlara hakimdir. Öyle ki zamanla, terminallerdeki değnekçinin, gazete bayiinin huyunu suyunu tanıyacak bir aşinalık bile kazanır. Şahsen ben, yıllar içinde o biletçilerin, değnekçilerin gözü-

mün önünde kilo almalarına, saçlarının kırlaşmasına ve dökülmesine şaşırarak şahit oldum.

Yatılı, ailesinin vâkıf olmadığı bir kültürel ağa dâhil olabilir. Bazı dergi ofislerine, bazı abilere, bazı sohbetlere kimseye hesap vermeden gidebilir. Bu mecralar yoluyla kimi dergiler, kitaplar, yazarlar ve dolayısıyla bir kısmı "sakıncalı" olan fikirler tanır. Ailesi bunlardan bihaberdir. Öyle ki, yaz tatili gelip de biraz uzunca vakit geçirmek icap ettiğinde, babası onun o sene içinde eriştiği bazı fikirlerle sendeleyebilir, yer yer telaşlanabilir.

Yatılı, "yer, içer, yatar". Ev işlerinin bir ucundan tutmamıştır. Babasının işlerine de yabancıdır. Yatılılık uzadıkça o da ev işlerindeki beceriksizliğinde derinleşir. Soba yakmayı kıvıramaz, ampul değiştiremez, araba kullanmayı öğrenmemiştir filan. Sadece somut ev işlerinde değil, somut komşu-akraba işlerinde de körelir. Kim kimin nesidir, kim evlenip kim boşanmıştır, bunları hem önemsemez hem de her zaman bir kısmını kaçırır.

Yatılının televizyon alışkanlıkları da bambaşkadır. Evde olsa annesinin, babasının, kardeşlerinin televizyon dizilerine şöyle böyle aşina olacaktır. Ama o bunların birçoğunu tanımaz. (Ben şahsen yatılı kaldığım senelerde Türkiye'yi kasıp kavurmuş birçok dizi hakkında bugün de en küçük bir fikir sahibi değilim ve yapılan atıfları asla anlayamam.) Buna mukabil yatılı, sinemaya hakimdir, müzik zevki gelişmeye açıktır.

Yatılıların hususiyeti bunlarla bitecek değil elbet. Ben sadece Eylül virdimi eda ettim: Yurt penceresinden dışarıya bakarken evini, sokağını, annesini düşünen on bir yaşındaki o çocuğu hatırladım. Allah kabul etsin.

İÇİNDEKİ MEVSİMDEN N'ABER?

Mevsimler değişiyor. Bu bir cümle, insan olarak şu yer üstündeki hikâyemize bir ayna gibi. Mevsimler değişiyor: Şetaretli yaz çekiliyor; yerini munis güze bırakıyor. Yaz ne ara gitme hazırlığını tamamladı, güz ne ara kendisini biriktirdi de kapıya dayandı, takip ediyor muyuz? Ama takip ettiğimiz bir şey olmalı: Dışarıda olup biten, içimizde olup bitene benziyor.

Orta mektep yıllarında tanıdığım Cemil Abi, "Mevsimler değişiyor, bir değişmeyen şu insanlar" demişti. O zamandan beri, dikkatimi mevsimlerin hâllerinin insanların hâllerine benzerliğine çeken bu sözü hatırlar dururum. Dışarıda kurulan tabiat dekoru, içimizde kurulan ruh dekoruna; dışarıdaki topoğrafya içimizdeki topoğrafyaya; dışarıdaki mevsimler içimizdeki mevsimlere benzer. Ya da şöyle söyleyelim: Tabiat sanki ruhun hâllerini görünür ve konuşulabilir kılmak ve onları tanıyabilelim diye modeller sunmak üzere önümüzde gibidir.

Bu mukayeseyi bir iki adım daha ileri götürelim: Hani, bir film, bir tiyatro oyunu izleriz ya da bir öykü okuruz. Okuduklarımızı bizimle bitiştiren o ek yerleri, anlatılan karşısında yaşadığımız aşinalık hissidir: "Bundan bende de var, bunu tanıyorum." Bu tanıdıklık ve bu mukayese imkânları,

öyküyü kendimize mal ederken yardımcımızdır. O öykü, bizim kendi öykümüzü içimizden bulup çıkarmamıza yardım eden bir model sunmuştur. Tıpkı bunun gibi, tabiat olaylarının da içimizdeki öyküye, içimizdeki dünyaya bakabilmek için bize modeller sunduğunu görürüz.

Mesela, elmalar çiçek açar. Envaiçeşit arı, türlü türlü sinek bu çiçeklere uyanır. Elma ağacının kökleri toprağın altındaki suyu emmeye başlamıştır. Kır çiçekleri, kuş sesleri, taze ot kokusu, berraklaşan gök mavisi... Bütün bunlar bizde hayata yeniden başlama hevesini uyandırır. İnsanlık bu yeniden doğumu içinde, içinin derinliklerinde hazır bulduğu için, binlerce yıldır baharın gelişini, bu yeni doğumu ve uyanışı kutlamıştır. Dışarıdaki bahar dekoru, içimizdeki tazelenme arzusuna, hayaline, hülyasına denk düşer çünkü.

Mevsimlerin yüzü sanki ağaçlardır. Bizim ruh hâllerimizi ele veren nasıl yüzlerimizse, içimizden haberler benzimizde sarılık ya da bir tebessüm olarak dışarı vuruyorsa, mevsimlerin hâllerini de evvela ağaçlardan takip ederiz. Ağaçların yaprakları göğerir, çiçekleri açar. Sonra ağaç meyveye durur, o meyve devşirilir. Nihayet yapraklar da dökülür. Ağaç "çirkin" ve "yalnız" kalakalır.

Memlekette enikonu irice bir elma bahçemiz vardı. Sonbahar olup da elmalar toplanınca, yüzlerce "yalnız" ve "çirkin" ağacın doldurduğu bahçede gezmek rahmetli babamın içinden pek gelmezdi. Orada, önünde duran bu kimsesizlik ve yıkım hikayesini dinlemek istemezdi sanki. Dallarda asılı kalan son yapraklar da sararmış olduğu; börtü böcektir, kuştur, yılandır, bahçenin cümle horantası da çekip gittiği için, o da çekip gitmek isterdi. Perde inmiş, dekor toplanmış, oyuncular çekilmiş, seyirci gitmişti. Kala kala bir boş sahneydi gerideki.

Babamı bahçede tedirgin eden sonbahar, onun içindeki sonbahara tabiatın tuttuğu bir aynaydı. Tıpkı ilkbaharda, bu bahçedeyken, kendi içinde neredeyse sebepsiz olarak bulduğu

neşenin kaynağının, yine tabiattaki ilkbaharın, kendi içindeki ilkbahar arzusuna ayna olması gibi.

Dilimiz ve tefekkür tarihimiz, "tabiat" denince hem dıştaki/zahirdeki, hem de içteki/batındaki temel yapıyı, ana sahneyi anlamamıza elverişli. "Benim tabiatım böyle" ifadesi, bu tabiatın hariçteki tabiatla olan bakışımlılığına, benzerliğine, birbirlerini yansılaması niteliğine atıflar taşır. Zahiri tabiat, kevni ayetlerle örülü açık bir kitaptır. Batıni tabiat da kevni ayetlerle örülü ama kapalı bir kitaptır. Aralarındaki bu bakışımlılık sayesinde, batındaki tabiat hakkında konuşmak için vasat, mecra ve dil bulmuş oluruz.

Cemil Abi! Haklısın, mevsimler kaçınılmaz olarak değişiyor. Bizim zahiri tabiatımız, yani bedenimiz de mevsimlerini kaçınılmaz yaşıyor, yaşlanıyor, ölüyor. Ama mevzu bu değil. Mevzu, içimizdeki tabiat değişiyor mu? Gönlümüz çiçeklendi mi? Yaz çilesini çekti mi? Çile çekip meyveye durdu mu? Bu meyveler derildi mi? Ölüme ve yıkıma hazır mı? Sonbahar faniliğini tattı mı? Tadıp da yokluğun sırrına erdi mi?

Ha? Erdi mi? Erenlerden oldu mu?

KÖY BİTTİ

Köyümüz, Toros dağlarının en derinine gömülüp orada unutulmuş gibi duran bir köy. Köye, köylülerin boğaz dediği daracık bir kanyondan giriliyor.

Kayaların sağda solda izin verdiği mendil kadar toprak parçaları dışında ekip kaldıracak toprak yok. Kışları kar yağınca en yakındaki kasabayla bile irtibatı kesilen, kendi kendine yetemeyen, hayvancılık yapmaya müsait ne bir mera ne de düz alanı bulunan, okulsuz, doktorsuz bu köye her gittiğimde, atalarımın burayı niçin tercih ettiğini sorar dururum. Güvenlik arayışı mıydı acaba? Birilerinden saklanmak mı icap etmişti?

Ama köyün bir yirmi sene önceki manzarası, bütün bu yoksulluk hikâyesini alt üst edecek güzellikteydi de. Köyün ortasından Göksu ırmağı geçiyordu. Suyu tatlı, buz gibi soğuk ve delişmendi. Irmağın iki yanına serili yeşillik, köyün baktığı vadiyi boydan boya kilometrelerce dolduruyordu. Irmağın her iki yanındaki küçürek toprak parçalarını köylüler bostana çevirmişlerdi. Hayatımda yediğim en lezzetli patatesler, fasulyeler, mısırlar oradaydı. Irmağın kavisler çizerek küçük göletlere dönüştüğü yerlerde, balıklar birikirdi. Bu tatlı su balıklarını sepetlerle yakaladığımızı hatırlarım. Köyün çıkışında

Göksu canlanıyor ve köye hallice bir şelale armağan ediyordu. Köy sarp bir vadiye yerleşmek zorunda olduğu için, evler merdiven gibi kademelenmişti. Her bir evin toprak damı üstteki evin avlusu gibiydi. Köyün içinde katır ve eşeklerin geçebileceği küçük patikalar dışında yol da yoktu. Ancak labirent gibi örülmüş daracık yolları ve gizli merdivenleriyle dolaşılabilecek bir yerdi köy.

Evlerde taş, toprak ve ağaç dışında bir malzeme kullanılmamıştı. Basit, konforsuz, alt katı mutlaka hayvanlara ayrılmış evlerdi bunlar. Yılda bir kez köye giden biz apartman çocukları için bu evler çok anlaşılmaz zorluklar içerirdi. Ama her evin, Göksu'nun içinden süzülerek geçtiği yeşil vadiye bakan bir balkonu mutlaka olurdu. Çiçeklerle, asma yapraklarıyla süslenmiş bu balkonlar, evlerin, sokakların, köyün yoksulluğunu bir kalemde siler, her seferinde köylüyü köyüne ustaca bağlayan büyüyü tazelerdi. Belki de atalarım güzele düşkündüler. Yani belki de güvenlik kaygısıyla değil, güzellik arzusuyla bu köye yerleşmişlerdi. Azla yetinmeye zorlayan ama dünyanın en güzel vadilerinden birini vadeden, karnı tam doyurmayan ama dünyanın en güzel havasını ve suyunu sunan bu köye, hesapsız, kitapsız, yani aşık olarak bağlanmış olmalıydılar.

Yirmi sene kadar önce, bir gün rahmetli amcamla balkonda oturmuş çene çalıyorduk. Köyde iki üç tane çinko damlı ev görünüyordu. Amcamın yukarılardaki evinden vadiye doğru bakınca, bu damlar güneş vurdukça parlıyor, köyün alışageldiğimiz toprak rengi suratında, eğreti altın ve gümüş dişler gibi bakanı rahatsız ediyordu. "Kimin bu evler amca?" dedim. "Onlar holdingler yeğenim" dedi amcam. O gün güldük geçtik ama seneler içinde, amcamın gayriihtiyari söyleyiverdiği bu kelimenin, hangi derin çelişkiden geldiğini görür gibi oldum. Yanlış telaffuz ettiği "holding" kelimesi, türedi zenginliğin, açgözlülüğün, güzelliği paraya, geleneği yapıntı olana tercih etmenin hepsini birden temsil ediyordu. Ama daha vahimi, holding aynı zamanda bütün bu sapmalardaki muhafazakâr

rengi de ima ediyordu. Çünkü Konya'nın bu dağ köyünde yaşayan bu yoksul köylü holding kelimesini, Konya'da o yıllarda peş peşe onlarcası kurulan muhafazakâr holdinglerden öğrenmişti.

Uzun hikâye. Ama şu kadarını söyleyelim: Köye holding zihniyeti hâkim oldu. Çinko dam toprak damı, asfalt patikayı, şişe su Gürlevik suyunu yendi. Amcamın bağının da bulunduğu, karşı yakadaki bağlar bozuldu; ahlatlar ilgisizlikten kurudu. Bu arada köy, yoksul görünümünü alt etti. Fırın, market, okul açıldı. Katırlar gitti, traktörler geldi.

Zenginliği ve konforu, çarpık olmayan, saygılı ve efendi bir biçimde temellük edebilseydi köy ölmezdi. Ama öyle olmadı. Her şey birkaç on yıl içinde, çok hızlı, hiç düşünülmemiş, ölümüne histerik bir biçimde alt üst oldu. Köylü konfor istedi, karşılığında Göksu'nun suyunu, köyün terütaze havasını, dalından yenen meyvesini ve vadi manzarasını feda etti. Köydeki eski evler yıkılıp yerlerine üç dört katlı apartmanlar dikildi. Eski köy düzeninde hiçbir ev bir diğer evin ışığını, güneşini, vadi manzarasını örtmezdi. Şimdi köy adeta nöbet geçiren bir deli gibi görünüyor. Ölçüsüzce yükselen binalar birbirleriyle kavga ediyor.

Devletin, köylerdeki yeni yapılaşmayı gözetim altında yürütmek üzere bir girişimde bulunacağına dair haberler çıktı geçenlerde. Birileri köyün kalmadığını söylesin o arkadaşlara.

SONBAHAR BİLGELİĞİ

Sonbaharda "yapılacaklar listesi" kabarık olan bir muhitte büyüdüm. Ağustos ayının ikinci yarısından itibaren başlayan telaş, Eylül ayı boyunca sürerdi. "Şehrin insanı"nın bu sonbahar işlerinden bağımsız olan, hazla dolu melankolisine karşın, eskiler melankoliyle sonbahar işlerini birlikte yürütmek zorundaydılar.

Sonbaharlarım, yıllar boyunca bir elma bahçesinde geçti. Günlerce elmalar dallarından toplanır, boylarına (altı santimlik çap esas alınırdı) ve cinslerine (Amasya, Arapkızı, Starking, Golden, Altın Çekirdek vb.) göre ayrılır, kasalanır, etiketlenir, kamyonlara yüklenirdi. Her bir elmayı, elin hafızasına aldığı bir dikkatle koparmak zorundaydınız. Olması gerekenden biraz daha fazla bastırmak, elmada o anda görünmeyen, kabuğu altında bir zedelenmeye yol açar ve kışın, kasadaki elma tam orasından çürümeye başlardı. Elmaya karşı dikkatli, özenli, hürmetli olmak vazifenizdi. Sabahın gün doğumuyla başladığınız bu koşturma, akşamın erken saatlerine kadar sürerdi.

Elmalar toplandıktan, ırgatlar çekildikten sonra, ağaçlar sanki çocukları birer birer evlenip evden uçmuş ve baş başa kalmış yaşlılar gibi görünürdü gözüme. Işıkları söner, renkleri uçar,

derin bir yorgunluğun içine gömülürlerdi. Böcekler yavaş yavaş görünmez olur, otlar sararıp boyunlarını bükerdi. Bunları, edebiyatla haşır neşir olmuş birinin yakıştırmaları saymayın. Bahçenin iki hâlini de gören her insan evladında aynı tepkiye şahit olurdum. Hele babam; sanki bahçeye yabancılaşırdı. Zaten bir iki haftaya kalmaz, yapraklar sararıp dökülmeye başlar, kendilerini bezeyen yaprak ve meyvelerden yoksun kalmakla, kemikli ve biçimsiz yaşlı ellerine dönerlerdi.

Melankolinin çalışmaktan bütünüyle bağımsızlaşamaması, onu hazzın elinden kurtarırdı. Sonbahar bir yanıyla yıkım demekse, bir yanıyla hasat demekti. Bir yanıyla fanilik demekse, bir yanıyla dünyevi kazançtı. Dolayısıyla, kendinizi sonbahar melankolisinin içinde bulduğunuz bir ânı, yetişmesi gereken bir iş takip ederdi. Yaptığınız işin tabiatı size gelmekte olan kış mevsimini, yani yıkımın, sessizliğin ve renksizliğin dünyasını hatırlatırken, öte yandan bir hazırlık içinde olmanın ürettiği ümit içinizi doldururdu.

Kendinizi, ne felç eden bir melankolinin ne de bön bir dünya telaşının içine gömmeden gerçekleşen bu sonbahar tecrübesinin anlamı, yaşamanın bizzat kendisinin sağladığı tefekkür, bilgelik ve görgü demektir. Bilgece, insanca, tabiatla barışık ve anlamla dolu bir hayatın kendisi, sizin onu dışarıdan anlamlandırmaya çalışmanıza gerek kalmadan elinizden tutabilir, size denge bahşedebilir, teorinin ve ideolojinin, kitapların ve öğretilerin aşırılıklara eğilimli dünyasının dışında bir okul işlevi görür.

Bu öyle bir işlevdir ki, her fırsat düştüğünde, hayata ve ölüme dair köklü bir bilgiyi öğrenme fırsatı buluruz. Sonbaharda, başka bir soyutlamaya gerek kalmadan, sonbaharı ayrıca anlamlandırmaya ihtiyaç duymadan, ölüme ve yıkıma dair bir model buluruz. Sonbahar, sönmekte olan hayatın dekoru olarak önümüzde kurulur. Biz de onun işlerinden bazılarına katışarak, karışarak, bulaşarak, ölüm ve sonrası hakkında bir

fikir değil, aksine bir tecrübe edininiz. Kurulan kozmik bir dekordur ve bu dekorun bazı parçaları -ağaçları, meyveleri, sebzeleri vb.- üzerindeki işlerimiz sebebiyle, dekora değmiş, eylemek suretiyle onunla münasebet kurmuş oluruz. Bu temas ve dekorun bir parçası olmaya bizi yaklaştıran ilişki, bizi kendi fani tabiatımız hakkında aydınlatır: Bizim de sonbaharımız gelecektir; bizim de hasadımız olacaktır; biz de kışa erecek ve biz de yeniden dirileceğizdir.

Hacı Bayram Veli Hazretleri'nin,

Nâgehân ol şâra vardım
Anı ben yapılır gördüm
Ben dahi bile yapıldım
Taş u toprak arasında

buyurduğu meseleden bahsediyoruz da diyebiliriz. Taş ve toprak arasında yapılmanın yolu, o taşa, o toprağa katışmak, onunla bilgi ve fikir düzeyinde değil, hayat düzeyinde, tecrübe düzeyinde münasebet kurmaktan, taş olmaktan, toprak olmaktan geçiyor.

Biz modernler, elma hakkında malumat, sonbahar hakkında duygu sahibi olabiliyoruz. Ama bunların çoğunlukla öğrenilmiş, kitabi ve bu sebeple emanet olması acıklı. Bu emanet bilgiyle hayatı idame ettirmenin bedelini, "yaşama sanatı" denilen bir şey varsa, bu sanattan giderek daha çok mahrum kalmakla ödüyoruz.

YASAK MÜZİK BABINDADIR

Müziği yasaklayan görüşleri bilirsiniz. Bunların birçoğu, kadın sesiyle icra edilmekten nefsani arzulara seslenmeye kadar çeşitlilik gösteren bazı dinî gerekçelere dayanır. Daha az bir kısmıysa, sadece nefse yönelik ayartıcılığı dikkate almakla yetinmez, dinî-manevi nitelikte olsa bile her türden müziği, özellikle de müzik aletleriyle yapılmış olanlarını da yasak sayar.

Hemen her konuda olduğu gibi bu konuda da bir orta yol vardır ve geniş katılımı temin eden de, tarihsel süreçte muzaffer olan da bu orta yoldur. Bu orta yolun açtığı çığır, türküleri, şarkıları, ilahileri mümkün kılmış, koskoca bir müzik tarihine can vermiştir.

Benim gün gelip de, bu "yasakçı" anlayışı, bambaşka sebeplerle olsa da anlayacağım bir zamanlar hiç aklıma gelmezdi. Müzik dinleyen, hatta bazı dönemlerde ağır dinleyen biriydim. İlk gençlik yıllarımda, müziğin büyüleme gücü karşısında gönüllü bir teslimiyet içindeydim. Benim yerime söylenmiş şarkılara meyil veriyor, benim adıma yakılmış türküleri ezberliyordum. Müziği ciddiye alıyordum: Vakit geçirmek için değil, kendimi yetiştirmek için dinliyordum. Bazı şarkıların karşısında basbayağı yamuluyor, bazı türküler tarafından

imha ediliyordum. Müzikle aramdaki ilişki, serinkanlı ve mutedil olmaktan ziyade, fırtınalı ve hastalıklı gibiydi.

Lisedeyken, küçük dayımla yaptığım uzun bir kara yolculuğu vardır. Steyşın arabamızla binlerce kilometre kat ettik. Dayım, yol boyunca, garip gırtlak hareketleriyle, çarpık bir şiveyle, acı acı bağıran bir adamı dinledi. Benim, daha genç işi ve hadi itiraf edeyim daha alafranga müzik damağıma hitap etmeyen bir köylü sesi. Türküler, uzun hava benzeri bağırtılar, bana tek tellıymiş gibi gelen inatçı bir monotonlukta tıngırdayan bir bağlama sesinin eşliğinde orta Anadolu bozkırlarından Marmara ormanlarına, rampalardan su kenarlarına habire aktık durduk. Ancak dayım uyuyunca bu sesi kesebiliyor, bunun dışında hiç ara vermeden aynı kasetin a yüzünden b yüzüne, b yüzünden a yüzüne durmadan sarıyorduk. Fenaydı.

Yolculuk bitti, herkes evine döndü. Döndü ama kaset arabada kalmıştı. Ben birkaç gün, bu sesi unutmaya çalıştım ama nasılsa sesin zehrini bir kere almıştım. Birkaç gün sabrettikten sonra, nihayet kendi arzu ve irademle kaseti dinlemeye başladım. Oymuş.

Kim olduğunu pek kimsenin bilmediği, Almanya'da yaşadığı söylenen bu kara, kavruk, yabanıl sesten "Gönül dağı", "Acem kızı", "Karadır bu bahtım kara", artık Allah ne verdiyse dinlemeye başladım. Yıllarca.

Gençmişiz, o acıların varlığından haberdar olmaya ihtiyacımız varmış. O acılar bize insanoğlunun şu tuhaf dünyadaki garipliğini duyurmaya yardımcı olmuş. Şimdilerde aynı sesi dinlemeye çalışırken fark ediyorum ki, aslında bu derinlikte bir melankoli, öyle karşısında boş bulunmaya gelmeyecek bir şeydir. Sadece o değil, onun hizasına yazılabilecek olan başka yaralı, yaralayıcı sesler de aynı tahrip gücüne sahipmişler.

Evet, biraz açmalıyız: Söz gelimi kara bahtından yakınan ama öyle yüzden değil, ciğerden yakınan biri karşısında yapılması

gereken şey, onun yarasını sarmak ya da derdine katılmak olmalı. Karşımızda yaralarını uğuna uğuna gösteren biri varsa, o anda dikkatimizi üzerinde toplamayı en çok hak eden kimse odur. Bu dediğimiz elbette kanlı canlı, gerçek bir insan yakınması hakkında olan bir şey.

Sanatta da yakınma olur. Karşımızda belki kanlı canlı biri yoktur, hakiki bir derdini hakikatli bir biçimde dile getiren biriyle karşı karşıya değilizdir. Başka ve hakikaten yanmış birinin derdini bize tahkiye eden bir sanatçı, bir aktarıcı vardır belki de. Bu durumda ne yapmalıyız?

Bize tahkiye edilen derdin acısı derinde duyurulmuşsa bu, sanatçının başarısıdır. Çekilen acı bir anda sanatçının ya da acının asıl sahibinin olmaktan çıkar, müşterek ve var olmanın kendisine yapışıveren bir acıya dönüşür. Nazlı yârini kaybeden aşığın acısından bize, dünyanın faniliğini, feleğin sillesini, ölümün yakınlığını, sevincin geçiciliğini duyuran bir şey ulaşır. Biz de mübalağasız yaralanırız.

Belki de abarttım. Ama abartmışsam bile bu abartmayı, o acının duyulmasını genelleştirirken yapmış sayılırım. Nazlı yârini yitiren adamın acısını, o türküyü dinleyen herkesin derinden, yara bere içinde kalarak, o acının kendisinin nefesini kesmesine izin vererek duyduğunu varsayarak abartmış olabilirim. Belki bazılarımız, bu acıları adeta uluyarak bize geçiren bu türküleri dinlerken, dikkatlerini dağıtmamayı, bu acının içlerine işlememesini, ne olmuş canım alt tarafı şarkı-türkü işte, demeyi başarıyor olabilirler.

Bunu başaramayanlar için bu türkülerin, bu şarkıların yasak olması bana artık makul geliyor.

HUZURLU, HUZURSUZ

Olay 1967 senesinde, Milli Kütüphane Müdürlüğü de yapmış olan Müjgân Cunbur'un başından geçiyor. Müjgân Hanım, bir bilimsel toplantı vesilesiyle Türkiye'yi temsilen Afganistan'a gitmiş. Dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen uzmanlar başkent Kabil'de toplanmışlar. On gün süren bu toplantı süresince, uzmanların toplantı yaptıkları binanın önünde, uzmanların mensup oldukları ülkelerin bayrakları dalgalanmış. Afganistan'da, Özbek Türkleri de yaşıyor ve bayrağımızı görmek onları olağanüstü heyecanlandırmış. "Gruplar halinde geliyorlar ve bir denizi, efsanelerle yüklü bir dağı veya muhteşem bir manzarayı seyreder gibi, saatlerce bayrağımızı seyrediyorlar"mış. Afganlı ev sahipleri Müjgân Hanım'ı Afgan hanlarından Emanullah Han'ın yazlık köşküne yerleştirmişler. Başkent Kabil'in 10 kilometre kadar dışında, mütevazı bir konutmuş bu köşk. Müjgân Hanım bir sabah çok erken saatlerde bir kaval sesiyle uyanmış. Heyecanla pencereye koşmuş. Bir kerpiç duvarın önünde, 70-75 yaşlarında bir dedenin kendi penceresine bakarak kaval çaldığını görmüş. Dedenin bir Özbek olduğunu öğrenince daha da heyecanlanmış. Giyinip dışarı çıkmış ve yaşlı Özbek'in yanına gitmiş. O gelince dede, kavalını duvara dayamış, kendisini derin bir sevgi ve saygıyla

selamlamış ve sormuş: "Bizim bayrağımızı Kabil'de dalgalandıran o kadınefendi sen misin?". "Benim baba" demiş kendisi de. Müjgân Hanım, o dedenin söylediklerini haklı olarak ömür boyu unutmayacağını söylüyor: "O bayrak Türkiye'de dalgalandıkça biz burada yitip gitmeyeceğiz. Gördüğün gibi ben bir çobanım ve Türk'üm. Sordum soruşturdum ve burada kaldığını öğrendim. Geldim ki, seni kaval çalarak uyandırayım ve sana süt ikram edeyim." Ve Müjgân Hanım, orada bulunduğu süre boyunca, o yetmiş beşlik dede her sabah onu kaval çalarak uyandırmış ve her sabah ona, koyunlarından sağıp getirdiği sütten ikram etmiş." (Kaynak: Yavuz Bülent Bakiler, *Üsküp'ten Kosova'ya*, 22. Baskı, İstanbul: Yakın Plan Yayınları, t.y., s. 56-57.)

Bu olayın üzerinden elli sene geçmiş durumda. Bu elli senede dünya ve Türkiye alabildiğine değişti. Ne o eski Afganistan artık yerinde ne de Türkiye. Bu zaman zarfında Afganistan işgale uğradı, bu işgali püskürttü ama iç kargaşadan kurtulamadı. O dedenin talihi, bayrağımızı temsil eden kişinin Müjgân Cunbur gibi, ilmi ve ahlaki meziyetlerle donanmış biri olmasıydı. O senelerde yurt dışında Türkiye'yi temsil eden birçok görevlinin, bayrağımızla barışık olmadığını ve muhtemelen bu Özbek dedenin hassasiyetini ve hislerini takdir etmeyeceğini kestirebiliyoruz.

Bu öykünün zengin birçok yönünden benim özellikle dikkatimi çeken, sadece Orta Asya'da değil Balkanlarda da bayrağımızın temsil ettiği anlamın ve ideallerin, bu elli sene zarfında oralara artık özgürce gitme imkânı bulan bizler tarafından da temsil edilip edilmediği meselesi. Ya da şöyle soralım: Acaba Orta Asya ve Balkanlarda birçok İslam ve Türk evladının vakti zamanında bayrağımızla kurduğu "romantik" ilişkiler, kanlı canlı Türk seyyahla, Türk müteahhitle, Türk öğrenciyle, Türk hariciyeciyle karşılaştıktan sonra da aynı oranda romantik kalabilmiş midir? Yoksa çoğu kez bu karşılaşmalar birer hayal kırıklığıyla mı son bulmuştur?

Bayrağımızın kendi başına taşıyıp götürdüğü anlam ve ideal, öte yandan hamiyetli ve mümin ceddimizin aştıkları sınırlarda bıraktıkları sevimli hatıra, bana yurtdışına her çıktığımda harcadığımı fark ettiğim bir sermaye veriyor. Bazı kapıların, sadece o bayrağa ve o dedelere sahip olduğum için açıldığını, bazı kolların onların hatırına boynuma dolandığını görüyorum. "Dedelerimin sermayesini yiyorum, ne var bunda" diyorum kendi kendime bir yandan, içim rahat. Bir yandan da, torunlarıma aynı sermayeyi bırakıp bırakamayacağımı soruyorum kendime, içim huzursuz.

CAMİDE MANZARALI YERİ KAPMAK

Bir Cuma günü, selatin camilerimizden birinde, biraz da vakitlice yerimi aldım. Bizim bu klasik camilerimizdeki kürsü, müezzin mahfili gibi ek yerlerini ayrı severim. Özellikle onların minyatür merdivenlerine, bu merdivenlerin ustanın döktürmesine izin veren zarifliğine filan bayılırım. Camilerdeki iri kütle anlayışıyla -ya da caminin bir büyük kütle olarak tasarlanması anlayışıyla da diyebiliriz- çelişik biçimde, buralarda adeta minimalist bir süsleme çabası görülür. Büyük ve aşağı yukarı dört duvar artı bir kubbeden oluşan dümdüz bir mimari yapıyı tamamlamaya çalışırken sıkılan mimarın, küçük kaçamakları gibi gelir bana bu detaylar. Ama konumuz bu değil.

Konumuz şu: Ben bu detayların albenisine kendimi kaptırmış olarak, camideki müezzin mahfiline doğru yöneldim. Yöneldim ifadesinde ihtiyari bir ton var; doğrusu adeta "çekildim" olmalı. Ama dikkatimi celbeden bir şeydir, sadece ben değil, birçok kimse istemsiz olarak müezzin mahfiline doğru çekilir. Yani bu mahfillerin, camilerin orta yerinde oluşturdukları teras ve o terasın altındaki gölgeli-ayrıştırılmış bölge, insanda

garip bir ilgi uyandırır. Barınma isteğine mi, yükselerek havada donmuş kalmış kubbenin heybetinden bir miktar kaçma isteğine mi denk gelir bilemiyorum ama bildiğim şey, müezzin mahfillerinin etrafında ve altında bir yığışmanın, namazdan epeyce önce başlamış olduğudur.

Selatin camilerdeki bu mahfilleri bilirsiniz: Caminin orta yerinde, küçük bir kapısının bağlandığı inanılmaz zarif ve aslında bu sebeple de dar ve kıvrılarak çıkan bir merdivenden tırmanılan bir terastır. Oraya müezzin kadrosu çıkar esas olarak. Ama cemaate de bütün bütün kapalı değildir.

Bizim camideki mahfilin kapısı kilitliydi. Kapıda da, görevli olmayanların girmesinin yasak olduğunu kesin bir dille bildiren bir kâğıt asılmıştı. Bu yazının yarattığı garipliğin farkına varmışsınızdır: Allah'ın camiinde, görevlilerden oluşan bir seçkin kadronun dışında kimsenin çıkmaması gereken özelleştirilmiş bir alanı, sanki yüksek elektrik hattıymış gibi uyarı yazılarıyla tecrit etmek bana, en azından münasebetsiz geldi. Sanki camilerimizde bir izdiham yaşanıyor da, müezzinlerimiz Allah muhafaza mekânsız kalacaklar, ezanlarını okuyamayacak, kametlerini getiremeyecekler, namazlar bu sebeple aksayacakmış gibi alınmış gereksiz bir önlem gibi geldi.

Hâliyle yazının caydırıcılığı ortadaydı ve hiçbirimiz kapıyı yoklama ve yukarı çıkma teşebbüsünde bulunmadık.

Ama bir süre sonra anladık ki, mahfilin kapısını zaten açamazmışız. Çünkü kapı ancak bir anahtarla açılabiliyormuş. Bir müddet sonra birileri gelmeye ve anahtarla kapıyı açarak içeri girmeye başlayınca bunu da anlamış olduk.

Muhtemelen müezzinler geldi ilk olarak. Onlar çıktı ve yerlerini aldı. Ama sonra garip bir şekilde, anahtarlarıyla kapıyı açarak, başka birilerini adeta gizli kapaklı bir iş çeviriyormuş gibi içeri alan ve hemen alelacele kapıyı diğer cemaate kapayan birileri daha geldi. Sonra anahtarlı başkaları geldi, sonra

başkaları. Şöyle bir manzara vardı ortada: Mahfil sanki çok ayrıcalıklı, nasıl diyelim manzaralı bir yerdi; kamusal alan olduğu için, kamu görevlisi birilerinin kontrol altında tutabildiği bir yerdi de, o görevliler de bu alanı kendi tanıdıklarına açıyor, tanımadıklarına kapatıyorlardı. Biraz acımasız gelebilir ama biz "düz" cemaatin, o kapıyı gizli bir anahtarla açıp, içeri adamını alıp, derhal kapatıveren o ayrıcalıklı abilerin tavırlarından aldığımız izlenim bundan başkası değildi. Yani müezzinlerin yerlerini aldıktan (ve açıkta kalmadıktan) sonra, orayı cemaatin rastgele ve canı dilediğince dolduruvermesinin önünde ne gibi bir engel olabilir ki diye düşündüm. Allah'ın camiine gelmiş Allah'ın garibinin, o ayrıcalıklı mekâna çıkabilmek için bile bir tanıdığa, bir adamına ihtiyaç duyması ne garip diye düşündüm.

Sözcüklerimi özenle seçmeye ve haksızlık yapmamaya çalışıyorum ama cami gibi sivil, ümmetin tamamına ait, rütbe ve mansıbın kesinkes tesirli olmaması gereken bir mekânda, belki basit ama sembolik olarak vahim bir imtiyaz arayışı, nasıl diyeyim kanıma dokundu.

Aziz Nesinlik bir hikâyenin yazılması işten bile değildi. Kamuda bir tanıdıkla iş yapmaya alışmış bir toplumun, camide de bir tanıdıkla imtiyaz elde etmesinin hazin ama acı acı bile olsa gülümsetmeyen hikâyesiydi bu.

POPÜLER DİN DİLİ YORUYOR

"Muhterem misafirlerimiz; programımız başlamadan önce sizleri kutlu kitabımızın, çağlar boyunca insanlığa ışık tutan ve günümüzde de çağın bunalımlarına çareler sunan, sağaltıcı ve diriltici bir soluk gibi bizleri onaran ifadelerini dinlemeye davet ediyoruz. Şimdi tazelenme vaktidir. Vakti kuşanma, yüreği onarma, ruhlara baharı çağırma vaktidir. Vakit, kulluk bilincini yenileme, vakit şuuruna ve ötelerin çağrısına kulak verme vaktidir."

Evet, çok kötü. Ama daha kötülerini de dinlemedik mi? Dinî içerikli programlardaki takdim dili, buna bazen hutbelerdeki dili de ekleyebiliriz, bu türden klişelere teslim oluyor sıkça.

Dinî programlar genellikle her türden, her çeşit arka plandan insanın katıldığı ortamlar. Özellikle Anadolu'daki şehirlerde, söz gelimi sempozyum gibi bir ilmi toplantı bile, eğer başlığı dinî içerikli bir tema olduğunu haber veriyorsa, hacı amcalardan profesörlere, öğretmenlerden ev hanımlarına kadar açılan bir çeşitliliği ağırlıyor. Bu türden, homojenliğin yakalanamadığı programlardaki dilin sürekli dalgalandığını, popülerden seçkinciye doğru gidip geldiğini görüyoruz. Mesela takdimler yukarıdaki gibi ağdalı ve klişelerle bezeliyken, protokol

konuşması yapan devletlü büyüğün konuşması kendi kişisel hesaplarını da görebildiği bir pratiklikte olabiliyor. Bildiriler akademik ve enerjisiz ama araya giren sunucunun cümleleri bazen münasebetsizce enerjik olabiliyor.

Benim bu takdimlerde hemen dikkatimi çeken, aslında bundan otuz sene önceki bir dinî programda epey "devrimci" gelebilecek bir üslubun bugün artık klişeye dönüşmesini sağlayan mekanizma. Şöyle söyleyelim: Dedelerimizin katıldığı bir dinî programdaki takdimde "ötelerin çağrısı" ya da "yüreği onarma" gibi ifadeler geçmiş olsaydı, muhtemelen bu ifadeler o günün gençleri tarafından şiirsel ve buluşçu, buna mukabil yaşlılar tarafından manasız veya muğlak bulunacaktı. Hadi biraz abartalım: "Öteler ne oğlum?", "Ahiret gibi baba", "Hmm. Ötelerin çağrısı, yani Tahtalıköy'e davet diyorsun." Ama bugün bunları hâlâ şiirsel ve buluşçu bulmak mümkün mü? Bulan var mı?

Sezai Karakoç'un ya da Akif İnan'ın bir yazısında geçen bazı ifadeleri, popüler din diline eklemek sadece kırk sene önce değil, bugün de iyi bir fikir olabilir. Ama aynı ifadeleri, ölümüne yorarak, ölümüne kullanarak itibarsızlaştırmak, birer klişeye dönüştürmek de gereksiz ve haksızca. Başka ifade mi kalmadı? Dümdüz anlatsan ne olur sanki? Mesela Kur'ân-ı Kerim tilavetini takdim için yukarıdaki gibi süslü ve nesebi belirsiz klişeler yerine, "Kur'ân-ı Kerim", "şifa", "zikir", "ibadet", "Allah'ın kelamı", "yol gösterici", "huşu" gibi anahtar kelimeler kullanılarak bir takdim yapılsa ne lazım gelir? Bunlar zaten Kur'ânî ifadeler olduğu için hem hakikati dile getirmiş olursun hem de tesiri daha derin olur.

Bu klişelere gömülü popüler din dilinin söylem analizini yapmalıyız. Niçin lirizme bel bağladığını, niçin muğlaklığı sevdiğini, niçin hünsa olduğunu, niçin her dine uyabilecek bir dinî belirsizliğe açık olduğunu tespit edebilmeliyiz. Ayrıca kökenlerini de göstermeliyiz? Hangi ağlak hatiplerin, hangi

edebiyat ve duygu yağmacılarının bu söylemi inşa ettiklerini belirleyebilmeliyiz.

Dinî içerikli bir konferansta, yine böyle bir takdim olmuştu. Benim açımdan uzun, bıktırıcı, klişelerin şahı bir takdim. "Öteler... muhabbet fedaisi... yürek coğrafyası..." gırla gidiyordu. Takdimi yapan bir ilahiyatçıydı. Bu arada hemen önümde oturan iki dedeye gözüm takıldı. Takdimdeki süslü ifadeleri, güya cazip ve yenilikçi buluşları anlamıyorlarmış hissine kapıldım. Yani söylenene bir mana veremiyorlardı sanki. Takdimciyi dinlerken ifadesiz, meraksız ve uzaktılar. Biri, takdim boyunca sakalını kaşıdı durdu. Öteki, başındaki örme takkeyi kel başının sağından soluna, solundan sağına kaydırdı durdu. Hayır uyuklamadılar ama içine de giremediler. Duruşları, anlama isteklerini sergiliyordu: Koltuğa bütünüyle kaykılmış değildiler, gözlerini konuşmacıdan ayırmıyorlardı da. Kaşları biraz çatık, dudakları biraz büzüşmüş, bu tamamını anlayamadıkları yabancı dildeki konuşmaya bir ucundan katılmak ister gibiydiler. Ama görünen o ki katılamıyorlardı. Bu hâlleriyle, Yakup Kadri'nin *Kiralık Konak*'ındaki, Türkçe olmalarına rağmen torunlarının okuduğu romanları anlayamayan Naim Efendi'ye benziyorlardı. Ama takdim bitip de Kur'ân-ı Kerim tilaveti başlayınca, bir anda canlandılar, bakışları değişti, sanki anladıkları bir dilde yapılan ve kendilerini çok ilgilendiren bir konuşmaya intibak ettiklerini görmeye başladım.

Yani popüler din dilimiz sorunlu ve yaralı. Tedaviye başlangıç için terk edilmesi gereken tek şey var: Edebiyat parçalamak, retorik kasmak, belâgat yardırmak.

HOCALAR VE HASANLAR

Deist ilahiyatçılar, ateist başörtülü gibi şeyler duyunca, seneler önce bir yatılı Kur'an kursunda birlikte okuduğumuz Hasan gelir aklıma. Benden bir yaş büyük olan Hasan en yakın arkadaşım değildi ama roman denilen muzır kitabı tesadüfen ve birlikte keşfetmemiz bizi dost yapmıştı. On üçündeki Hasan bir yerlerden bir roman buluyor, sırasını bekleyen beni fazla üzmeden, içercesine okuyup bir diğerine geçiyordu. Okuduğumuz romanları uzun süre saklamamıza imkân yoktu. Derhal okuyup onlardan kurtulmak zorundaydık. Bu, beceri isteyen meseleyi de genellikle Hasan çözüyordu. Sanırım kendisi gibi roman iptilasına tutulmuş ağabeyi ona yardımcı oluyordu.

Romanları okumak zordu, çünkü yüzlerce yatılı öğrencinin tıkış tıkış kaldığı bir binada, roman okumamızı kolaylaştıracak bir inziva köşesinden mahrumduk. Romanın muzır bir tür olduğu, kendisini okutmak için ilham ettiği saçma fikirlerden belliydi: Mushafları ciltlerinden ayırıp, -Allah affetsin- bu ciltlerin içine roman yerleştirerek okumayı akıl etmiştik. Dışarıdan bakınca artık okuduğumuzun roman olduğunun anlaşılmasına imkân yoktu.

İkimizden başka romana gönül vermiş talebe de yoktu. Dolayısıyla, kalabalık içinde dikkat çekecek bir roman takas trafiği ve gündemi oluşturmadan, keyfimizce bu esrarengiz alışkanlığımızı sürdürebiliyorduk.

Okuduğumuz romanlar hemen hep tarihî romanlardı. Hepsi de özbeöz Türk olan kahramanların kâh Bizanslı kefereyi, kâh bahtsız Haçlı askerini tokatladığı, tekbirlerle kalelerin düşürüldüğü, dualı dillerle ve parlak vasiyetlerle şehit olunan romanlardı bunlar. Hani birçok dindar ebeveynin oğluna okutmaya can atacağı türden şeyler.

Hasan'ın babası, kurstaki hocalardan biriydi. Asabiydi. Oğluyla arasına, adalet duygusundan olmasını temenni edeceğim bir mesafe koyardı. Kendisinden korkardık. Zeki ama tekinsiz bir adam gibi gelirdi bana.

Hasan bir gün, "mushaf cildi-roman"dan oluşan düzeneğiyle birlikte babasına yakalandı. Şimdi tam hatırlamıyorum ama sanırım ben de enselenmiştim. Çünkü ikimizin, kursun birinci katının koridorunda birlikte yediğimiz meydan dayağını bu suçüstüne borçlu olduğumuzu fısıldıyor hafızam. Ben hafiftim ama Hasan benden de hafifti. Babasının şamarları bizi o köşeden bu köşeye lastik toplar gibi savurup duruyordu.

Hoca beni unuttu. Yüzlerce talebeden biriydim nihayetinde. Ama oğlunun üzerine daha da eğildiğini, bu eğilmelerin çoğu kez kötekle sonuçlandığını biliyorum. Hasan giderek daha da bıkkın, daha da hırçın oldu. Çocuk ruhu, yediği dayakların izleriyle yara bere içindeyken, niçin bütün bunlara maruz kaldığına bir sebep arıyordu. Nihayet, Kur'ân-ı Kerim okumak istemediğini, bütün bu dayakların sebebinin o olduğunu söyledi bir keresinde. Hatta tamı tamına şu kelimelerle: "Bu harfler, bu şekiller yüzünden yiyorum bu dayakları."

Hasan'ın hikâyesi, her defasında bana, bizim yüz elli senelik büyük hikâyemizi yankılıyor: Yabancı ve cazip bir kültürle

karşılaşan bir oğul, onu korumak için elinde zor kullanmaktan başka bir yöntemi olmayan telaşlı ve endişeli bir baba ve oğlun babasının şahsında bütün bir dinle hesaplaşmaya kalkışması.

Hasan, oyunbaz ve cevval bir zekâya sahip, kurgu ve dil ile büyülenmiş, meraklı bir çocuktu. Ama belki daha da önemlisi kırılgandı. Bu hikâyenin masumu odur. Babaya gelince; sanırım şu an (Teoman'dan ilhamla söylersem) hocanın dövdüğü yaştayım. Aradan geçen bunca zaman, beni hocayı haklı bulmamı sağlayacak şekilde değiştirmedi. Yani, bizim yaşımıza gelince anlarsınız ne yapmaya çalıştığımızı, diyen anne babalar varsa, bilsinler ki çoğunlukla ne yaptıkları ömür boyu anlaşılmayacak. Bir çocuğun gözünde din, dindar büyüklerinde temsilini buluyor. Hatta peygamber ve Allah bile. Bir insanın dinini, peygamberini ve Tanrı'sını şahsileştirmesi, onlarla arasında baba ve annesine ihtiyaç duymadan bir ilişki gerçekleştirebilmesi ancak gençlik çağlarında mümkün oluyor. Çocukluk çağlarındaysa, dindar baba ve dindar anne dinin temsilcisi olarak, Tanrı adına konuşan otoriteler olarak görülüyorlar.

Hasan'ın babası tarafından sevildiğine inanmak isterim elbette. Ama babası -şayet var idiyse- bu sevgisini, değerlerinin muhafızlığına soyunduğu peygamberi gibi gösterebilseydi keşke.

Bu hadiseyi, bütün hocaları ve Hasanları kapsayacak şekilde genelleştirmekten daha saçma pek az şey vardır. Hayırla andığımız onlarca hocamız ya da Hasan'ın aştığı haddi aşmak için şiddete maruz kalmayı beklemeyen başka Hasanlar var. Ama son zamanlardaki bazı kürsü sahiplerinin, vaaz dillerinin içerdiği şiddetin üzerinde düşünmeleri lazım.

Bu şiddetten kastım, sadece sert ve sevimsiz üslup, korkutmak ve kaçırmak değil. Muhataplarımızın havsalasını zorlamak, vakitsiz uyarılarda bulunmak, bilgi ve idrak seviyelerine göre konuşmamak da şiddettir. Bağcıkları sıkı sıkıya bağlı bir ayakkabıyı, yapılması gerekeni yapmadan, yani önce bağcıklarını

çözmeden çocuğa giydirmeye çalışmaktan bahsediyorum. Ayakkabıyı bu şekilde giydirmek ancak şiddet uygulayarak, can acıtarak olur. Ve ayakkabıyı giymesinin o sırada en doğru davranış olması, sizin ona şiddet uyguladığınız, canını yaktığınız gerçeğini değiştirmiyor, üzgünüm.

HAFIZ

Mehmet Efsanesi

Mehmet efsanesi yatılı Kur'an kursunun klasiklerindendi. Ermenekli çocukların, köylerinde geçen "perilerin düğünü", "koyunları çalan cinler" gibi hikâyelerini saymazsak, benim en çok ilgimi çeken buydu.

Bir gün Hüseyin, arkadaşı Mehmet'i getirdi. On iki yaşının bakışlarıyla, aklıyla, fikriyle ona bakıyorum. Hüseyin, Kur'ân-ı Kerim'den rastgele bir sayfa açtı, Mehmet'in önüne koydu. Mehmet garip bir çocuktu. Hafif kambur olan ve çelimsizlikten uçuşan bedeni, oturduğu sırada şöyle bir öne arkaya kaykıldı. Kısık yörük gözleri iyice kısıldı, önündeki sayfayı yüzünden okumaya başladı.

O sayfayı bir kere başından sonuna kadar sesli, kendine ait bir ritimle okudu. Bekliyoruz bakalım, n'olacak.

Hüseyin, Mehmet'in önünden Mushaf'ı çekti, çipil gözlerini açarak, "Oku len" dedi. Mehmet, ilk kez gördüğü ve bir kez okuduğu o sayfayı başladı mı ezberden okumaya. Sanki o sayfayı gözleriyle scan etmiş de hafızaya gömmüş gibi, birkaç satırda bir tek tük takılmalarla sayfayı ezberden okudu, bitirdi.

Hüseyin, Mehmet'in bu en az onun kadar tuhaf arkadaşı, bu gösteriden memnun, yandan bizi kesti. Şaşkınız, bir hafızlık sirkinde gibiyiz. "Şimdi de, şunu tersten oku" diyerek, başka bir sayfaya işaret etti. Neden bahsettiklerini, Mehmet okumaya başlayıncaya kadar anlamadık. Mehmet bu kez, daha önceden ezberlemiş olduğu bir sayfayı, son satırından ve son kelimesinden başlayarak tersten, geri geri okumaya başladı.

Mehmet'in birkaç haftada, olmadı bir iki ayda hafız olması işten değildi. Ama yine de Mehmet, üstünden başından başarısızlık akan, bir türlü dikiş tutturamayan, dayak delisi bir hafızlık öğrencisiydi.

Kurstan ayrıldıktan bir beş-altı sene sonra Mehmet'i gördüm çarşıda, lafladık. Ezelden yoksuldu ama bu kez yoksulluğu göz alıcıydı. Üç numara makine tıraşının altında, endişeli, şu dünyanın elleri arasından kayıp gidecekmiş gibi duran birinin gözleriyle bakıyordu. Mehmet, okumamıştı, okumuyordu, bir yerlere sığınmaya mı çalışıyordu, bir lokantada mı çalışıyordu, şimdi hatırlamıyorum. Ama anladığım, o hafıza şovmenini, o ezber şampiyonunu, o dahi çocuğu bir kursun bahçesine gömmüştük.

Haberlere yansıyan kurs-dayak haberini görünce hemen Mehmet'i hatırladım.

Hafız ve Şüşteri

İki efsanevi şairin isimleri bunlar. Hafız'ı herkes tanıyor, şarabından, rindliğinden, biraz Yahya Kemal'den: "*Hafız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış/ Yeniden her gün açarmış kanayan rengiyle*". Soylu bir aileden geliyor. İyi bir dini eğitim almış. Üstüne Zemahşerî, Urmevî, Îcî benzeri deve dişi gibi isimlerin kitaplarını hatmetmiş. Edebiyat ve musikiye hâkim. Laf aramızda, iyi bir satranç oyuncusu. İsmi Hafız, çünkü Kur'ân-ı Kerim'i erken yaşta ezberlemiş. Daha hayattayken

şiirlerinin elden ele gezdiği, bazı şiirlerinin Bengal'e kadar ulaştığı biliniyor.

Şüşteri'yse, Endülüslü bir başka şair. O da soylu bir aileden gelen, filozof, sufi, gezgin bir şair. Endülüs lehçesini kullanmış, halk dilini Arap tasavvuf şiirine sokmuş. Arap dünyasının Yunus Emre'si diyelim biz ona. Bugün de hâlâ en iyi tanınan mutasavvıf Arap şairlerin başında gelir. Gezginlikten ve tasavvuf meşrebinden dolayı pek bir mesleği de olmamış Şüşteri'nin. Ama kaynaklarda rastladığımız ve icra ettiğini gördüğümüz bir mesleği var: Kur'ân-ı Kerim ve tecvid hocalığı.

İki büyük şair, iki göz alıcı edip, iki dil dâhisi ve ikisi için de Kur'ân-ı Kerim'le meşguliyetleri, onların ayırıcı niteliklerinin başlıcalarını oluşturmuş.

Elbette müfessir, muhaddis, kadı, şeyhülislam binlerce hafız gelmiş geçmiş ama hafızlık etiketi öyleleri için zaten sıradandır. Buna mukabil büyük bir şairin kişisel tarihinde, Kur'an hıfzı ve talimi tezgahından, Kur'an kursu tornasından geçmiş olmak değil belki ama bunu hayat boyu hatırlatan lakaplar ve tutumlar içinde olmak beklenmedik sayılmalı. En azından bugün.

Hafız Sosyolog, Hafız Şair, Hafız Spiker

Kur'ân-ı Kerim eğitimi tarihimizde yaşanan bazı travmatik dönüşümler, başa gelen yakın tarihli baskılar, toplumsal dönüşümümüzün aldığı keskin virajlar sebebiyle, bazı kurslarda ve kurs geleneklerinde Kur'ân-ı Kerim hafızı olmak yer yer psikolojik bakımdan çileli, moral bakımdan tahammülü güç, en önemlisi de sosyal uyumsuzluklara yol açan bir eğitime dönüşüyor. Mehmetler tanınamıyor, takdir edilemiyor, hafızlık sonrası eğitimleri planlanamıyor. Hafız olmuş çocukların sırtına, hayat boyu taşıyacakları ağır psiko-sosyal yükler yüklenip topluma sorunsuz katılmaları isteniyor. Olmuyor.

Hafız sosyologlarımız var, şairlerimiz, spikerlerimiz de. Ama hafızlık hiç değilse onların bazılarının hayatlarında, onları tanımlayan nitelikler arasına doğallıkla girdiği gün, hafızlığın normalleştiğini, gerilim hattından kurtulduğunu, sosyal itibarını tekrar kazandığını söyleyebileceğiz.

NUTUK DEĞİL, İKLİM

Birkaç gün oldu, çocukları hafızlık yapmaya karar vermiş bir grup ebeveynle buluştuk. Çocukları hem hafızlık yapacak hem de okullarını okuyacaklardı. Hadisenin her anlamda azameti ortadaydı. Bir yandan çocuklar tam olarak kendilerini neyin beklediğini bilmiyor, öte yandan çoğu ebeveyn bu zorlu süreci nasıl çekip çevireceğine dair bilgi ve görgü sahibi değildi.

Şöyle bir sakıncaya dikkat çekmek istedim: Eğitimle ilgili çoğu örnekte, çocuğun ve öğretmenin omuzlarına eğitim yükünün tamamını yüklemek gibi, "manevi" ve "idealistçe" olan eylemin sadece sponsoru ve amigosu olarak belli bir mesafede gözlemci olmayı seçmek gibi bir alışkanlığımız var. Maddi yükü zaten omuzlamış olmak, birçok ebeveynin vazifesini yaptığı duygusunu yaşamasına yol açıyor. Oysa nasıl derler, kazın ayağı öyle değil.

Örneğimiz olan hafızlıktan devam edelim: Bir evde bir çocuk hafız oluyorsa, bir bakıma bütün aile hafızlık düzenine geçmelidir. Eve gelip giden trafiğinden, evin olağan seslerinin kısılmasına kadar bir dizi ciddi önlemi uygulamak gerekir. Aslında evde bir tür iklim kurmaktan bahsediyoruz. Hani bir söz vardır: "Doğuda bireyler değil, aileler evlenir." Bunun

gibi, hafızlık yapılan bir evde sadece çocuk/birey hafız olmaz, bütün aile hafiz olur, yani hafiz oluyor gibi bir düzene geçer, geçmelidir.

Hani hafızlık önümüzde hazır bulduğumuz bir örnek olduğu için onun üzerinden gidiverdim. Yoksa kastım çocuk eğitiminin tabiatıyla ilgili bir şeye dikkat çekmek. Şu: Çocuğun eğitimini, bazı mercilere ihale etmek, çocuğumuzu hakikatli bir eğitimden mahrum kılmayı doğuruyor. Çocuğun, evin içinde tesis edilmiş bir iklim içinde nefes alıp vermesi lazım. Çocuğun, ebeveynini bu iklim içinde gözlemlemesi, onlarla birlikte bu iklimin parçası olması icap ediyor.

Bir arkadaşım vardı, adı Salim. Kur'an Kursu'nda aynı sınıfi, aynı sırayı paylaştık. Biz ailesi uzakta olanlar evlerimize ayda, bazen iki ayda bir giderken, Salim gibi ailesi o şehirde yaşayanlar hafta sonlarını evlerinde, aileleriyle geçirirlerdi. Bir hafta sonu beni evlerine davet etti. Eh, epey mahrumiyet şartlarının hüküm sürdüğü bir kurs hayatından, sıcak bir ev hayatına iki gün için de olsa geçmek piyango gibi geldi bana.

Evleri bir kenar mahalledeydi. Evde Salim'in de adaşı olan, heybetli, tok sesli, cami cemaatinden dedesi de yaşıyordu. Ama o da ne? Salim'in kötürüm olan amcası ve halası da o evdeydi. Kalabalık, zahmetli görünen ama huzurlu bir evdi. Çocuk aklımla, çocuk kalbimle, çocuk hissiyatımla evdeki huzuru duyabiliyordum. Bunun başlıca sebebi, Salim'in hafız olmasını teşvik eden ve de kolaylaştıran bir Kur'ân-ı Kerim ikliminin o evde tesis edilmesiydi. Bunu anlatmak kolay değil ama deneyeceğim:

Salim'in iki küçük kardeşi vardı. Sanırım yaşları da 4-5 filandı. Çocuklar evin bahçesinde, merdiveninde, kapı önünde filan oynarlarken, neredeyse oyunun parçasıymış gibi bazı sureleri okuyuveriyorlardı. Bu kadar da değil, bu handiyse konuşmayı bile pek beceremeyen sabiler, yer yer rahmetli hafız İsmail Biçer'i taklit ederek uzun uzun aşırlar okumaya da girişiyor-

lardı. Şaşkınlık doğuran bu hadisenin sebebini anlamakta gecikmedim: Yatağa mahkûm olmuş, Allah dostu o iki insan, hayatlarını Kur'ân-ı Kerim okuyarak, okumadıkları zaman da teypten dinleyerek geçiriyorlardı. Canları biraz bir şeyler dinlemeyi çektiğinde, teybe bir kaset koyuyorlardı. Teypten hafızın sesi duyulmaya başlayınca, kendi hâllerinde oyun oynayan çocukların dudaklarının da, neredeyse farkında bile olmadan o sureye, o ayetlere eşlik etmeye başladığını görebiliyordum. Şey gibi, dillerine dolanmış bir tekerleme gibi. Öyle doğal ve zahmetsiz; öyle aşina ve kendi dünyalarına ait.

Evet, bu örneği o ebeveynlerle de paylaştım. O evden zaten bir hafız çıkmaması mucize olurdu, dedim. İklim kurulmuştu, şartlar hazırdı, Kur'ân-ı Kerim sevgisi evin penceresine, sofraya konan tasa, bahçedeki ağaca işlemişti. Hani, şu türkü içime işledi deriz ya, öyle işlemişti.

İşte bu derin iz, bu işleyen şey, kendi işini yapmaya muktedir bir eğitimcinin ta kendisi. Uzun ve bıktırıcı nutuklardan da, tatsız tuzsuz hoca ya da baba öğütlerinden de daha etkili ve kalıcı.

EYÜP HACISI OLMAK

Sanırım E-5 yolu üzerinde inmişler, yuvarlana yuvarlana, bata çıka aşağı yola doğru iniyorlar.

Üç kişiler: Ütülü gömleği, üzerinde biraz bayramlık gibi emanet duran aile babası, yanında hafifçe tombulluktan mütevellit hışılayan helali ve aralarında anneyle babanın elleri arasında, anneyle babanın bacaklarına eşlik etmeye çabalayan özürlü küçük kız.

Kızcağız ter içinde, babacağızı bir araba alamadı, alamayacak da. Terli ama yanından geçiyorum, görüyorum, itikat ediyorum, billahi tadıyorum ki mutlu.

Eyüp Sultan Hazretleri civarına gidiyorlar. İftar edecekler. Baba, o kahraman adam, belediyenin 60 voltluk ampuller altına kurduğu sokak sofraları arasında bir yer kapmaya çalışacak. İnşallah. Böylece "dışarıda" yemek yiyecekler. Filmlerdeki gibi.

Ha, o diğer ikisini kırmızı ışıkta gördüm. Altmış yaşlarındaki amcanın hafifçe uzamış sakallarına bakılırsa o gün tatildi. Yanında teyzemiz, modası geçmiş ama temiz esvapları içinde salınıyor mu ne? Pekâlâ olabilir çünkü karşıdan karşıya

geçiyorlardı ve el ele tutuşmuşlardı. Kırk yıllık halvet hayatının sonunda, ılık bir tatil akşamı Eyüp Sultan Hazretleri civarında iftar yapmaya el ele gidiyorlardı.

Kabul, oruç, amcamızın yüreciğini biraz yufkalaştırmıştı, onu karısının romantik şövalyesi yapmıştı ama onun yüzündeki mahcup, yakalanmış ve fakat teyzenin yüzündeki mağrur ifadeye bakılırsa bu el ele yolculuğu esas örgütleyen de, mutlulukla sürdüren de teyzemizdi.

Sadece onlar değil, Eyüp Sultan camii civarındaki yollar, kaldırımlar, avlular, merdivenler, her ama hilafsız her yer onlar gibilerle doluydu. Bugün yine oraya gittim. Bir kez daha gördüm ki soğutulmuş karpuzlarını kesmiş, beyaz peynirlerini doğramış, böreklerini sergileyen o kızlar, anneler, dedeler oraya koşarak geliyorlar, orada buldukları her neyse onun huzurundan çıkmamaya çalışıyorlardı.

Yanlış anlaşılsın istemem: Eyüp Sultan Camii civarına iftar yapmak için gelenler kara kalabalıklar, ezilenler, en alttakiler, guraba değil. Yakınlardaki bir otoparka, şöyle hallice görünen arabasını park edip gelen de var, diz üstü eteğini havalandıra havalandıra gelip yerleşen de. Bildiğiniz halk.

Halk yer sofrasında iftar yapıyor. Ha, yer sofrası deyince bir de Taksim Gezi Parkı'ndaki yer sofrası iftarları var ki o zengin iftarlarına karşı örgütlenmiş, sosyal adaletçi bir tür eylem sayılmalı. Hayır, halk eylem yapmıyordu, zaten yer sofrasında yapmak istedikleri bir iftara koşuyorlardı. (Taksim iftarlarını düzenleyen arkadaşların sofralarını Eyüp'te kurmalarını öneririm. Ramazan için epey marjinal kalan Taksim'de değil, haklarını aradıkları halklarının yanında.)

Bir hadis-i şerif "Cuma fakirin haccıdır" der. Cuma buluşması elbette haccın yerini tutmaz ama hacca gidememiş ve hiç gidemeyecek olan fakire bir hac hülyası, bir tavaf neşesi sunar. Eğer fakir de bunu isterse.

Görünen o ki, Eyüp Sultan hazretleri ve türbeleri oraya buraya dağılmış binlerce sahabenin, velinin, arifin vazifelerinden biri de bulundukları şehirlerin Medine'ye, Mekke'ye açılan menfezleri olmalarıymış. Halk için bir şeyler yapmak için yola çıkanlar, Ramazan bitmeden Eyüp'e uğramalılar. Halk orada kanatlanıyor, oruçla, iftarla neşeleniyor, eğleniyor.

Ha, ama sen halkın bu ilgisini bid'at, hurafe diye aşağılıyorsan ya da halkın cami avlusunda karpuz kesmesini köylülük olarak adlandırıyorsan kendine başka bir halk bulceksin!

HAYVANLARLA KURBAN İLİŞKİSİ KURMAK

Şehirlisiniz ve bir miktar da eski kafalısınız. Kurban Bayramı öncesinde yapmak istediğiniz şey bellidir: Bayramdan önceki hafta içinde kurban pazarına gidersiniz. Birtakım yanık suratlı, iştahlı, hayattan beklentisi fazlasıyla muayyen adamlarla pazarlığa tutuşursunuz. Siz o hayvanları senede bir kez o yakınlıkta izlerken, hangi hayvanın niçin kurban edilmeye değer olduğuna dair son derece kıt bazı ölçütlerle etrafı tararsınız. Çoğu kez, içlerinden en fotojenik olanını seçmeniz, en sevimli görünenine meyletmeniz olasıdır. Kurbanlık hayvan hakkındaki fikrinizi belirleyen biraz da kartpostallardaki kurbanlıklardır. Buna karşılık o yanık ve kalın derili adamlardan biri, sizin çok da itibar etmediğiniz bir hayvanın sırtında elini sertçe gezdirir ve size o hayvanın çok iyi kurbanlık olduğunu söyleyiverir. O el gezintisi, onun hayvanı keşfetmesine yetmiştir. Sizse gözünüze hitap ettiğinden emin olmadığınız o hayvanı hâlâ yadırgıyorsunuzdur.

O adamlar, hayvanları sağa sola çekiştirip duruyor görünseler de, sizin o hayvanlardan birini beğenmenizi istediklerinde onu kucaklarında bir tartıp sonra hoyratça yere atıverseler

de, kanlı canlı bir hayvanla sizin gibi senede birkaç kez temas etmedikleri, aksine onlarla bir hayat sürdükleri çok bellidir. Hayvanlarla nezaket ilişkisi değil, aile ilişkisi kurmuşlardır. O hayvanların her biriyle uzun aylar geçirmişler, onların her birini otlaklarda, bayırlarda gezdirmişler, huyunu suyunu bellemişlerdir. Hatırlı birinin selamıyla o satıcıya gitmişseniz ya da diyelim ki aranızda uzaktan akrabalık filan varsa, sizi belli belirsiz daha iyi olan kurbanlıklara yönlendirirler. "O sana gelmez enişte, sen şunu al" gibi, izah, şerh ve ikna çabası içermeyen bazı laflar gevelerler. Onun eti şöyledir, bunun otlağı şurasıdır gibisinden, size hemen hiçbir şey söylemeyen, ama kendilerince son derece ikna edici gerekçeler ileri sürerler.

Kurban bayramındaki bu pazar deneyimi, bence günümüz dünyasında benzersiz bir deneyimdir. Modern insanın hayatından ihtiyaç duyduğu hayvanlar çıktığı için, artık hayvanlarla bir ihtiyaç ilişkisi kurmamaktadır. Artık ne kendisini ne de yükünü bir hayvan taşımaktadır. Artık evini, malını bir köpek değil, alarm sistemleri korumaktadır. Artık yumurtasını marketten almaktadır. Dolayısıyla hayvanlara muhtaç değildir. Bu sebeple onlara, kendilerine muhtaç olduğu zamanlardaki gibi davranmamaktadır. Muhtaç olduğunda, sanılanın aksine hayvanla daha denk bir ilişki kurmaktaydı. O hayvanların yemlerini, sularını, sağlıklarını gözetmesi, aynı zamanda onlardan yararlanmasının da bir yoluydu. Bu yüzden kendisini hayvanlara daha borçlu ve daha muhtaç hissediyordu. Artık bu ihtiyaç ilişkisi kalmadığı için, hayvanlardan kendi seçtikleriyle sevgi ilişkisi kurmaya başlamıştır. Mesela bazı dağ köylerinde katır temel taşıma hayvanıdır. Eşekten daha iridir, attan daha dayanıklıdır. Ama artık katıra ihtiyacımız kalmamışsa, katırı sevmemiz de kolay değildir. Seçmece bir sevgi imkânına sahip olduğumuzda, eciş bücüş eşeği ya da soysuz katırı değil, asalet simgesi olan atı seçeriz.

Modern insanın hayvanla kurduğu izleme-gözetleme ilişkisi ise daha az karmaşıktır. Onları, onların farkında olmadıkları

biçimde belgesellerde izleriz. Belli bir içgüdü sebebiyle gizlice yapmaya çalıştıkları şeyi röntgenlemeye çalışırız. Yine onları hayvanat bahçelerinde izleriz. Tellerin ve camların arkasında canı sıkkın hayvanların alenileştirilmiş hayatlarını gözetleriz. Onları sirkte, kafeslerde, dev akvaryumlarda izleriz. Bütün bu izleme ameliyeleri, zihnimizi her an bulandırmaya hazır bir hayvan mantıksızlığına yönelik bir kavrama çabası da içerir. Zihnimiz, kuşatamadığı bir dünyanın bu "akılsız" aktörlerini anlamak, konumlandırmak ve sınıflandırmak için uğraşmaktadır.

Ama işte bir kurban pazarında bu dengelerin değiştiğine bizzat şahit olabiliriz. Üzerimize borç olan bir ibadeti yapabilmeyi kendisine borçlu olduğumuz bir hayvanla karşı karşıya olduğumuzu fark edebiliriz. Onunla ilişkimizi, onu sevmek ve onun tarafından sevilmenin dışında bazı gerekçeler belirler. Onu sevme gerekçemiz duygusal bir doyum arayışı değil, onun bir ibadetimizdeki ortağımız olmasıdır. O hayvanı izlemek için değil, ölüm kalım gibi ciddi bir gerekçe sebebiyle oradayızdır. Bu dilsiz, teslimiyet içindeki, günahsız varlıkların sahip oldukları tatlı canlarını tartışmaya açmışızdır. Bir hayvanın masumiyeti ve bir ibadetin ancak o hayvanın kanıyla mümkün olması arasındaki gerilim bizi, gündelik hayatta aşina olmadığımız "trajik olan"a yaklaştırır. Sonra "göklerden" bir emir gelir ve "trajik olan" hakkında bir ders alır, merhametin doğası hakkında aydınlanır, Allah'ın emrinin duygularımızı bir düzene sokmasına, Allah'tan çeşitli boyutları olan (mesela kurbanı kesmek büyük harfle başlayan Merhamete mani değildir. Ama kurbanı keserken yine de nezaket ve inceliği elden bırakmamalıdır vs.) bir merhamet eğitimi almamıza izin veririz.

Kurban ibadetinin karşısına hayvan hakları iddialarıyla çıkmak, bu eğitimden mahrum olmakla ilişkilidir.

TRAFİK VE HÜSNÜZAN

Kahire'nin bu yapış yapış trafiği, ondan daha yapış yapış olan havası sinirlerimi biraz bozuyor. Havaya kalkmış ve oradan biz dünyalıları seyretmek üzere asılı kalan tozdan ve dumandan bir hava tabakası bende derin bir ümitsizliğe yol açıyor. Üstüne üstlük bütün şoförler, sanki absürt bir şoför andına sadık kalmak için gerekliymiş gibi, ellerini kornalarının üzerinden ısrarla kaldırmıyorlar. Bu kaos ve kıyamet sahnesine, maddenin bir isyanı gibi bitimsiz bir korna sesi eşlik ediyor.

Aracı süren arkadaşıma bakıyorum. Yüzünde bir gerginlik emaresi yok. Arada su püskürterek çalıştırdığı ön cam silecekleriyle, sanki sadece camdaki kiri pası değil, ilerlemeyen trafiği, nefes tıkayan egzoz dumanını, çığlıkları, kornaları ve bütün bunların yarattığı bir karmaşayı da silip kenara atıyor gibi, ifadesiz diyebileceğim şekilde bakıyor: Su püskürtüyor, korna sesleri biraz kısılıyor, duman dağılıyor; silecek çalışmaya başlayınca trafik açılıyor... gibi.

Günde kaç saat bu trafiğe maruz kaldığını soruyorum. Üç, üç buçuk saati buluyor diyor. İfadesizliği bu kez daha açık seçik görüyorum. Artık birlikte yakınmaya, trafiği ve arkasından modern hayat tarzını içten lanetlemeye, sonunda da kabart-

mış olacağımız ümitsizliğimizin içine gömülüp somurtmaya hazırız diye düşünüyorum. Modernizm eleştirisi yapmak için güzel bir gün.

Berbat bir durum, diyecek oluyorum. Allah'ım aynı ifadesizlik! Öyle mi dersin, diyor. Gözlerindeki bakışı yakalayınca, ifadesizlik olarak adlandırıverdiğim şeyin, aslında başka bir şey, merhametle karışık bir hoşgörü olduğunu sanıyorum. İlk bakışta kendisini ele vermeyen ve belki ustaca saklanmış güçlü bir ifadenin, ifadesizlik olarak göründüğünü de sezer gibi oluyorum.

"Trafik zor elbette. Trafik celal demek. Ama bak, trafikte bile bir cemal var. Sence de öyle değil mi?"

Öyle mi? Sanırım bu kez ifadesiz bakma sırası bende. Önümüzde uzun bir yol var, acelem yok. Laflıyoruz işte, diye düşünüyorum.

"Trafik insani bir şey değil, onu sevmek zorunda değiliz" diyorum gülerek.

"Hangi trafiği diyor?" muzipçe. "Mesele trafiği sevip sevmemek değil. Mesele trafiği görüp görmemek."

"Sabah biniyorum arabaya. Tam dinlendirmeyen bir uyku çekmişimdir genellikle. Uyku benim kırmızı çizgim. Huysuz, zor bir adamım ama uykusuz kaldıysam, berbatımdır. Fakat arabaya binince havam hemen değişir, biliyor musun?"

Gözüm yoldan, arabanın içine kayıyor. Demode, yorgun, sağından solundan ses gelen bir araba. Sağ ayna telle tutturulmuş. Göğüs kısmında güneşten rengi değişmiş, hafif kabarmış döşeme.

"Belki on senedir bendedir bu araba. Allah'a şükür hep iyi geçindik. En önemlisi, zikir gördü."

Zikir gördü. Hadi hayırlısı.

"Zikirle tanışan güzelleşmez mi? Bu da öyle. Çok ihvan taşıdı bu emektar.

Arabaya biniyorum sabah. Evrada başlıyorum. Fatiha'yı bitirince, sokağı da bitirmiş, trafiğe karışmış oluyorum. Sonra diğer ayetler, münacat, tesbihat. Evradtaki her bölümü bitirince, çoğunlukla yolda da yeni bir evreye gelmiş oluyorum. Mesela 'Ya Lâtîf' zikrine geçince otobana çıkmış olurum, şaşmaz. Şimdi bu esnada hep uyanık, hep agah mıyım? Ne gezer! Ama zikrullahın kendisinde zaten marifet, bende değil. Arabada ona devam ettikçe, araba da güzelleşir, güzellik yayar sanki. Dışarıdaki kıyamete bakarım, gözlerim dolar bazen. Mahşer yerindeymişim gibi gelir.

Sen yabancı değilsin, seninle paylaşabilirim: Evradı okudukça içimdeki trafik açılıyor anlatabiliyor muyum, akıyor yani.

Şimdi bu araba bana bir halvet hücresi gibi. İçine giriyorum, seyre başlıyorum. Dışarıyı görüyorum tabii ama zikrin içinden görüyorum. Zikrin içinden bakınca, dışarıdaki her şey cılızlaşıyor, ağırlığını kaybediyor, silikleşiyor. Trafik de öyle. Her şey bir şey söylemeye çalışıyor sanki.

Mesele trafiği görüp görmemek demiştim ya. Buydu."

Karşımda duran bu kanlı canlı dervişe bakıyorum. Hayretim büyümüş, ama içimi hayretten başka bir şey, bir merhamet ve hoşgörü doldurmuş.

Yüzünde yine benzer bir ifadesizlik asılı. O da ağırlığını kaybetmiş, silikleşmiş, hiç olmuş gibi geliyor bana.

Trafiği ve dünyayı güzelleştiren bir on dakikaya sokuyor beni.

Camdan dışarı bakıyorum.

Güneş, mendil satan kadın, yan arabadaki çocuk gülümsüyor.

ONU DA BİLMEYELİM

Yirmi yaşındayım ve Mısır'ın Tanta isimli bir şehrinde kiraladığım bir evde, yalnız başıma yaşıyorum. İnternet yok, televizyondan takip imkânı yok. Radyodan cılız türkü sesleri dışında memleketle ve Türkçeyle -işitme düzeyinde- bağım kopmuş gibi. Mahalleliyle kaynaşmışım, kök salmak üzereyim. Derken Allah'tan yaz tatili geliyor ve aylar sonra memlekete dönüyorum.

Dönüyorum ama dilimde bir gariplik. Konuşmaya başlayınca bazı sözcükleri öyle hemen hatırlayamıyorum. "Siz bunu nasıl diyordunuz?" seviyesinde can çekişmiyor olsam da, az kullanılan bazı nesnelerin adlarıyla, kimi terimlerle aram açılmış. Ama şiir yazıyoruz, edebiyat okuyoruz, yani Türkçeye baş koymuşuz ya, hemen birkaç gün içinde bu gelgitlerden sıyrılıp çıkıyorum. Geçen senelerin, olayların yaşandıkları andaki ilk şiddetlerini hafızada törpüleyip hafifletmesi, hangimizi itirafçı olmaya zorlamadı ki? İşte ben de, ancak şimdi itiraf edebildiğim gibi, yeniyetme bir Arapça talebesi olarak konuşurken bazı Türkçe sözcükleri hatırlayamamanın, yabancı dil bilgime dikkat çekmesinden gizli bir haz alıyordum. E, o kadar yabancı memlekette kalmış, dil tahsili için ter akıtmışız; bu geçip

giden zahmetli senelerin, uykusuz çalışma saatlerinin, gurbet çilesinin bedelini daha gündelik konuşmadan başlayarak tahsil etme zevkinden mahrum mu kalsaydım?

Bu düştüğüm durumdan birkaç gün gibi kısa bir sürede sıyrılmayı başarmış olmak, durumun yakışıksız olduğu gerçeğini değiştirmese de, en azından kendi gözümde mazur görülmemi sağlıyor.

Mustafa Tahralı Hoca'yı bilenler bilir. Tasavvuf ilmi sahasında titiz, disiplinli, büyük emek sahibi bir büyüğümüz. İlahiyat tahsilinden sonra gittiği Fransa'da, altı senelik bir emekle, Paris Sorbonne Üniversitesi'nde *Ahmed al-Rifa'i, Sa Vie, Son Oeuvre et Sa Tariqa* (*Ahmed Rifai, Hayatı, Eserleri ve Tarikatı*) başlıklı teziyle doktorasını tamamlamış. İsmail Kara'nın, Mustafa Tahralı hakkında bir gözlemi var: "Yıllarca Paris'te kalmış bir akademisyen olmasına rağmen ders takrirlerinde ve günlük sohbetlerinde hiç Fransızca kullanmadığını söylersem hilaf-ı hakikat olmaz sanırım. Avrupa ve Batı anlatımları da kezâ, hiçbir zaman hayranlık yahut mübalağa kokusu taşımamıştır." (İsmail Kara, "Hakikatli İnsan", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 25, 2010, s. 45.)

Yani Hoca, altmışlı yılların Türkiye'sinden Parislere kadar gidip, orada deve dişi gibi oryantalistlerle senelerce çalışıp, onların devasa ve sistemli kütüphanelerinde kitaplar devirip, parlak başlıklarla takdim edilen seminerlerine katılıp, doktorasını da Fransızca yazıp, akabinde de akademinin taşrası olan derme çatma bir üniversite dünyasına büyülenmeden dönmüş. Bu, kıymetli ve üzerinde düşünmeyi hak eden bir şeydir.

Büyülenme meselesi bizim eski hikâyelerimizden biri. Paris de bu büyü odaklarından bir tanesi ve aslında şimdilerde daha çok bir metafora dönüşmüş olarak yüz elli senedir hayatımızda. Büyübozumu için kurulan temasların bile nadir olmayan biçimde büyülenmeyle sonuçlandığına ise şahit olmayı sürdürüyoruz. Yine bazı okuryazarlarımız yüz elli sene önceki

selefleri gibi, "Batı'nın fenni ve tekniği" paketine dâhil olan bir dünya başka şeyi de ve fakat bu sefer entelektüel direnç ama psikolojik teslimiyet ile almayı sürdürüyor. Ama şimdi konumuz bu değil.

Eh yeri geldi: Cezayirli talihsiz bir gazeteci geçtiğimiz hafta bir basın toplantısında Cumhurbaşkanı Erdoğan'a soruverdi: "Türkiye Cezayir'i sömürge olarak mı görüyor?" Herifin talihsizliği bu soruyu Fransızca sormuş olmasında. Bu soru üzerine olayların nasıl geliştiğini biliyorsunuz: "Eğer öyle olsaydı, bu soruyu Fransızca değil Türkçe sorardın." (Bu olay gerçekten böyle gerçekleşmiş mi bilinmez ama benzer bir diyaloğun Necip Fazıl'ın başından da geçtiğini biliyoruz.)

Bu diyaloğu tam olarak anladığımızı sanmıyorum. Çünkü sömürgeciliğe maruz kalmış toplumların dile dair tutumlarını hakkıyla anlamamızın zorluğu ortada. Çünkü böyle bir tecrübemiz olmadı. Onlar için yabancı dilin nerede başlayıp, anadilin nerede bittiğini kestiremiyoruz. Arapça başlayan bir konuşma Fransızcayla devam edebiliyor ya da tersi. Ya da Hindistanlı okuryazarlar yemekte çorba içerken ana dillerinde konuşup giderken, ana yemekte birden İngilizceye, ve de farkında olmadan, geçmiş olabiliyorlar. Sömürgecinin dili, bazen düşmanın, bazen de efendinin diline dönüşebiliyor. Anadilin bu ölçüde hacmini ve ağırlığını kaybetmesi bizim tanıdığımız bir duygu değil.

Bu sebeple Cezayirli gazeteci, tamamen şuursuz ve doğaçlama olarak (neredeyse masumane diyeceğim) Fransızcaya müracaat ederek, karşısındaki sömürge iklimine bütünüyle yabancı Türk'ün çok esastan bir meseleye temas etmesine de yol açmış oldu.

Hisse: Bu, hiç bilmemiş ve hiç tanımamış olma durumunun, başka birçok şey için de bir nimet olduğunu hatırda tutmalı.

TAŞ

"Hani insanın bazen canı sıkılır, hevesi kaçar ya. Öyle zamanlarda çıkıyorum, Aksa'ya gidiyorum. Oradaki taşlara dokunuyorum, taşları seviyorum ellerimle. İnan, hiçbir şeyim kalmıyor." Yıllardır Kudüs nöbeti tutan Musa Hicazi söylüyor bunları. Sanki on beşli yaşlarının heyheyli günlerini sürüyor gibi, sanki acemiliğini atmamış bir Kudüs gezginiymiş gibi, şaşırtıcı bir heyecanla söylüyor üstelik. Oysa altmışlı yaşlarında bir Kudüslü o. Üstelik, kadim Kudüs içinde, Mescid-i Aksa'nın en yakınındaki sayılı evlerden birinde, yani seveceği taşları özlemesini gerektirmeyen bir yakınlıkta mukim.

Bir şehri sevmeye nereden başlanır? Ya da bir şehri sevdiğinizi, o şehrin daha nesini severek kanıtlayabilirsiniz? Musa abi, taşına kadar seviyor Kudüs'ü. O, ideolojik ve siyasi bir kurguyu değil, bir tartışma odağını ya da yorgun bir modern imgeyi değil, hakikaten Kudüs'ün kendisini seviyor. Bu şehri ideolojik koşullanmalarla sevmiş olsaydı bu kadar mukavemetli bir sevgiye ulaşamazdı. İşte bu sebeple, tartışmaların bittiği yerde, çatışmaların söndüğü yerde, gezginlerin evlerine çekildiği yerde, barış masalarının kurulduğu yerde, o kritik ve artık süngülerin düştüğü sınırda, onun sevgisi harından bir şey kaybetmeden tütüyor olacak.

Bir şehri taşına kadar sevmeyi beceren bir kimsenin elinden o şehri alamazsınız. O, gücünü sevgisindeki akıldışılıktan alır. Onu ikna etmeye, onunla uzlaşmaya çalışmak beyhudedir. Çünkü sevgisi, her türden izah çabasını mahcup kılacak bir şiddette seyretmektedir. Bir şehri sevmek için üretilegelen onlarca gerekçeye ihtiyaç duymayan, "Taşını seviyorum ulan" diyen birinden şehrini teslim almak üzere hangi müzakereyi tasarlayabilirsiniz ki? Onu nasıl yatıştırabilir, nasıl vazgeçirebilir, ondan nasıl bir hain çıkartabilirsiniz ki? Siz onu iknaya çalışırken, onun yüzünüze çarparak çıktığı kapının sesi, taşıdığı sevginin ölçülebilir bir şiddetini söylüyor olmayacak mıdır?

Memleketimiz dediğimiz, köyümüz dediğimiz yanları, yöreleri bir düşünelim. Birçoğu, bizim gözümüzle bakmayanların eciş bücüş bulacakları türden yerlerdir. Ama hayret, onun sıvasız evleri, çamurlu sokakları, yorgun duvarları yine de bizimle sevgimizin arasına giremez.

Kudüs, taşa bir güzelleme gibidir. Taş evlerini, taştan sokaklarını, taşın yumuşayarak aldığı biçimleri, adeta taşın aktığı Kayıtbay Sebili'ni geçiyorum, Kudüs anlamını bir (sayıyla 1) taştan alır. Yahudiliğe göre, Allah'ın arşından fırlattığı o "muallak taşı", dünyanın yaratılışını buradan başlatır. Miraç bu taşın üzerinden gerçekleşir, Kubbetü's-Sahra bu taşı gölgeler. Mukaddes Mescid-i Aksa alanının kalbinde yine bu taş bulunur. Aksa'daki yer altı camilerini oluşturan Mervani ve Kadim Aksa Mescitleri, taşın çıplak güzelliğini duyurmak istercesine, bütün tezyini müdahaleleri reddetmiş gibi, yalın, saf ve boştur. Duvarlarda sadece, tıpkı kaderin ele gelmezliğini izler gibi, taşın bin yıllar içinde aldığı düzensiz tavırları izlersiniz. Gelip geçmiş, yıkılıp gitmiş insanoğlunun o kerpiçten bedenine mukabil, taş, kutsalın dayanıklı ve kadim maddesi gibidir.

Burada taş niçin bu kadar etkileyicidir? Burası, topraktan yaratılan insanın, akrabası olan taşı karşıladığı, anladığı, yorumladığı yerdir. Fanilikle bakiliğin çakıştığı, hesaplaştığı yerdir

burası. Burada insanın her türden müdahalesi taşın önünde söner, geçicilikle dolar ve taşın ayakları dibine serilir. Binlerce sene boyunca, onlarca muktedirin gelip geçtiği, yıkıp inşa ettiği bu şehir, "gökte yapılmış"lığıyla, beşerin hamlelerini olgunlukla savuşturmuş değil midir?

Kudüs, kendisini inşa edenlere, yine bağrından çıkardığı öz maddesini, taşı bağışlayarak, kendi kendisini inşa ettirmiştir. O yüzden Kudüs'ün içinden çıkan bu taşlar, Kudüs'ün dışını oluşturur. Kudüs'ün o yüzden altı da, üstü de Kudüs'tür.

Cemaat burada namaz vakitlerinde, Mescid-i Aksa'nın dışındaki açık alanlarda da saf tutuyor. Yüz kırk dört dönümlük bu muazzam büyüklükteki açık hava camiinde, taştan seccadelerin üzerinde namazlar kılınıyor. Her seferinde farklı ebattaki, farklı bir tarihe ait olması muhtemel taşın üzerinde alınlar secdeye gidiyor. Zayıf, hem de pek zayıf olan insanoğlu, narin alnıyla, taşın yalçın gerçekliğini yokluyor. İçi sorularla, cevaplarla, akıllarla, fikirlerle dolu kafatasçığını, şahsi seçimlerini, değişmez bir hakikatin sunağında kurban ediyor gibi, suskun ve metin olan taşın üzerine koyuyor.

Dünyadaki bütün anlatıların odağındaki hatırı sayılır kahramanlardan biri olan bu kadim şehirde, taş üzerine günlerce düşünebilirsiniz gibi gelir size. Aslında düşünme kelimesindeki netamenin farkındayım. Bu yüzden temaşa (contemplation) demeyi tercih mi etmeli yoksa? Toprağı bol olsun, Gaston Bachelard burada taşın temaşacısını öylece bekleyen sabrını ve olgunluğunu görseydi, onun da bir poetikasını kaleme alırdı.

KOLONYA MUTLULUĞU GİBİ GEÇİCİ

Geniş ailelerde vardır; biraz safça bir üyedir, kritik kararların arifesinde pek akla gelmez, enikonu dışarlıklıdır. Ama mesela ev taşınırken, satın alınan fidan bahçeye getirilirken, pikabı sebebiyle hatırlanır. Onu bir davete, bir açılışa, bir kutlamaya, şayet unutulmaz ise, en son davet ederler. Ama ilk gelen odur. Her zaman ulaşılabilir olduğu bilinir. İyiliği görünmez hale gelmiştir, çünkü hep oradadır. Eşi kendisine herkesin içinde çıkışır. Çocukları genellikle utangaçtır.

Ama onun da talihinin döndüğü zamanlar olur. Nereden, niçin, nasıl öğrendiyse artık, kurban kesmeyi, derisini yüzmeyi, parçalayıp kenara koymayı öğrenmiştir. Kurban bayramlarında, ailenin diğer erkeklerinin beceriksizlikten döküldüğü, yılda bir kez ellerine geçen et parçalama fırsatlarında sağlarını sollarını acemice kestikleri bir vasatta, sahne onundur. Nazlanır mı? Belki ama senede bir kez yakaladığı ayak sürüme ve sıra bekletme imtiyazını kullanmaktan niçin imtina etsin ki? "Valla bacanak, öğleye kadar kayınpederin iki, bizim oğlanla kızın dört kurbanı var. Küçük kayınbirader de çağırdı. Seninkini artık ikindiye doğru keseriz." Ağzından ikiler, dörtler, artıklar, aldığı ödüllermiş gibi şakıyarak, uçuşarak çıkar.

Aha, işte o adam kolonyadır.

Bugünlerde virüs salgını sebebiyle marketlerdeki kolonya raflarına saldıran bizler de, ailenin ekâbiri.

Düne kadar televizyon sehpasından yemek masasına doğru itelenen, görünmezliğini odanın sağında solunda sürdüren, girdiği maun hantal büfede bir çırpıda unutulan, giderek daha fazla köylü, daha çok taşralı bulunan kolonya karşısında biraz mahcup muyuz acaba? Sanmam. Ekâbir mahcup olmayı bilmeyen demektir biraz da.

Allah selamet versin, öğretmenlerimden biriydi, burun ucuna düşen gözlüğünün üzerinden bakan alevli gözleri ve çatık kaşlarıyla kalmış zihnimde. Dizlerine kadar çıkan çizmelerini bazen öğrenci tekmelemek için kullandığı da doğrudur. Ama ona dair aklımda kalan en güçlü sahnelerden biri, arada bir, son derslere doğru içtiği kolonyalı suydu. Tam anlatamadım; su doldurduğu bardağına, elindeki plastik şişedeki kolonyadan iki saniye kadar sıkar ve bardağı kafasına dikerdi. Biz çocukları şok eden bir tarafı vardı bu sahnenin. Sanki birazdan kopacak kavganın hemen öncesinde, kendisine sataşan ayak takımına uzun süre sabreden, ama sonunda Yaradan'a sığınıp hepsinin hakkından gelmek üzere ayağa kalkan Malkoçoğlu'nun masayı devirmeden önce içtiği son kadeh gibi gelirdi o bardak. Öğretmen bardağı çat diye koyduğu masayı devirdi devirecek, diye düşünürdüm. Sonra biz tembel ve yaramaz öğrencilere, artık Allah ne verdiyse.

Şok olmamızın sebeplerinden biri de, kolonyanın gülsuyuyla rekabet ettiği çevrelerde büyümemizdi. İçindeki alkolden dolayı kafaları karışan bazı büyükler, selameti alkolsüz ve biraz da manalı bir seçenek olan gülsuyundan yana kullanmakta bulurlardı. Kolonyanın bu muhataralı hâline aşina çocukların, onu kafaya diken bir öğretmenle aynı havayı soluyor olmasındaki dehşeti takdir edersiniz.

Kolonyada modernleşme hikâyemizin kısacık bir özetini de buluruz: Kolonyayı önce elitler keşfeder (Mesela Sultan Abdülhamid ve kızları koku olarak sadece Jean Marie Farina üretimi kolonyayı tercih etmektedir). Bu ecnebi ve havai koku Müslüman beldede önce tereddütle karşılanır. İçinde alkol olduğu için kendisine fetva ile yaklaşılır (mesela, kolonyanın hükmü hakkında fıkhi risaleler var elimizde). Tereddütler tereddütle de olsa aşılır. Kolonya harcıâlem, yani halka ait bir kokuya dönüşür. Halka ait olmakla gözden düşer. Sözün kısası, ilerici iken gerici, solcu iken sağcı, modern iken geleneksel olur.

Gülsuyu karşısında yenik, parfüm karşısında yenik, harcıâlem kokmanın, biraz da dede gibi, büyük hala gibi kokmanın sebebi olarak bir kez daha yenik. Cumhuriyetin erken dönemine ait bazı hikayelerde Rebul Kolonyası'nı sürüp İstiklâl'e çıkan delikanlıların dünyasında kazandığı bir ayrıcalık varsa, zaman içinde onu çoktan kaybettiği için, kolay vazgeçilebilir ve ihmal edilebilir olan kolonya, şimdi kendisine koronavirüs salgını sebebiyle hijyen için sarıldığımızda azametli bir dönüş yaptı gibi geliyor. Ama ona yine de biraz iç burukluğuyla bakmaktan kendimizi alamıyoruz. Bayram geçecek ve o, senede bir kez yaşadığı mesut bir mevsimi, günlerin ne kadar hızlı geçtiğini, bayram olmayan zamanlardan daha hızlı geçtiğini, dünyanın vefasız olduğunu hatırlayarak pikabını sürüp terk edecek.

KEŞFEDİLMEYİ BEKLİYOR. EVET, O ŞEHİR!

Doğup büyüdüğüm şehirle barışmam için, bir başka şehir için yazılmış nefis bir kitabı okumam gerekti. Mitat Enç'in *Uzun Çarşının Ululari* kitabından bahsediyorum. Kitabı üstelik, taşranın yeterince boğucu, olağandışı biçimde sıkıcı ve gönülsüzce dönen iki değirmen taşının öğüttüğü akmayan bir zamanın dekoru saydığım bir dönemde okudum.

İlkokul biter bitmez yatılı okumak üzere otuz bin nüfuslu Karaman'dan, büyük şehir olan Konya'ya gitmiş ve tatilleri saymazsak bir daha da dönmemiştim. Dönsem ne olacaktı ki? Doğru dürüst limonata bile yapamayan birkaç pastanesiyle, Conan'ları bile bulamadığım açık tek gazetecisiyle, içinde kaybolma imkânı olmayan tek caddeli çarşısıyla, eli yüzü düzgün bir sineması dahi olmayan sıkıcı bir şehirdi. Ayakkabı almam gerektiğinde babamın ihvanı olan bir dedenin dükkânına uğrar, onun bıktıran ve demode tavsiyelerine kulak verir, sonunda da kimseyi memnun etmeyen bir kundurayla oradan ayrılırdım. Usturasını duvara çivilediği bir meşinle bileyen, bahar gelince kapısının önüne koyduğu kovayı ürkütücü sülüklerle dolduran Berber Hasan, benim kendisine

anlatmaya çalıştığım yeni moda saç stilini duymazdan gelir, Erbakan Hocalı sohbetin içinde saçımı kendisinin ve babamın üzerinde anlaştıkları biçimde kesiverirdi. Her köşe başından, ağız tadıyla sigara içirtmeyen bir akraba çıkar, bu kasaba irisi şehrin dedikodusu, kulak çekmesi, akıl vermesi eksik olmazdı. Uzun hikâye.

Büyük şehirdeki kolejde okuyan bir yeniyetmenin, her yaz tatilini bu boğucu iklim içinde geçirmektense, kendisini eve yeni kitaplarla, son dergilerle ve havalı albümlerle kilitlemesini anlamak gerekiyordu. Belediye kütüphanesi daha açılmamıştı, kırtasiyelere hâlâ kitapçı deniyordu. Dükkândan kaytarmışsam, bahçede de işim yoksa, kitaplardan oluşan bir dünyanın içine kendimi canlı canlı gömer, mahalle arkadaşlarımın arasına onlarla bazı taşra hoşlukları (pis bir derede yüzmek; kahvede bilardo oynamak; Petek Pastanesinde Wang Yu'lu videolar izlemek vb.) yapmak üzere karışmak yerine, bu renkli ve büyük şehirlere layık gizli dünyanın içine çekilmeyi yeğlerdim.

Bir Kitap Okudum ve...

Ta ki Mitat Enç okuyana kadar. Bu kitabın Antep hakkında olması ve benim o güne kadar Antep'i ne görmüş ne de merak etmiş olmam da ayrı bir skandal elbette. Enç, Antep'i, Antep'in çarşısını, ev düzenini, sokaktaki insanları, taşranın küçük rezaletlerini ya da büyücek dedikodularını anlattıkça, ben benim küçük şehrimdeki her şeyin ve herkesin bir kitabın konusu olmalarına değecek nelere sahip olabildiklerini anlıyordum. Evet, kitap Antep hakkındaydı ama aynı zamanda Karaman, Erzurum ya da Niğde hakkındaydı da. Ve ben kitabı okudukça, Enç'in iştahla ve muhakkak bir sevgiyle anlattığı o dünyanın anlatmaya değer yanlarına onun gözünden şahit oldukça, kendi şehrimdeki anlatmaya değebilecek yanları da keşfetmeye başlıyordum. Evimin içinde ya da sokağımda ya-

şanan küçük ve önemsiz öykülerin gölgelediği bir esrarengiz dünyanın görüntüsü gözlerimin önünde beliriyor gibiydi. Aydınlanıyordum.

Şöyle düşünüyordum: Yazar, Antep'in insanını, çarşısını, esnafını, meczubunu, ev hâlini anlatıyor. Ama ne anlatmak! Okudukça esnaf olmadığıma, meczup olmadığıma, yüz sene önce hayatta olmadığıma, Antepli olmadığıma hayıflanıyordum. Ne kadar zengin bir şehir, ne renkli, ne hikâyeli. Ama hemen ardından, aslında orada anlatılan ne varsa hemen hepsine benzeyen olayların etrafımda döndüğünü, aynı ev düzeni, aynı çarşı kaideleri, aynı esnaf şakaları ile çevrelendiğimi fark ediyordum. Antep benim için bir aynaya dönüşüyordu.

Hayatta hemen her şeyi anlamayı o şeyi sevmeye borçluyuz gibime geliyor artık. Ben de bu küçük şehri anlamayışımı sevmeyişime borçlu olduğumu, sevmeye başlayınca nasıl hızla anladığımı fark ederek idrak ettim. Birdenbire, sevilmeye pek layık, hatta sevilmesi çok kolay bir şehrin içinde olduğumu nasıl olup da fark etmediğime hayıflanmaya başlamıştım.

Çarşıdan Başladım

Babam esnaftı ve ben bir esnaf muhitiyle çevrelenmiştim. O bakımdan evvela çarşıya, bizim "uzun çarşı"mızı görme ümidiyle baktım. Eski çarşının merkezini oluşturan Attariye Camii civarında, sırasıyla Kunduracılar, Külahçılar, Demirciler, Bakırcılar, Semerciler, Helvacılar gibi sokaklar bulunduğunu hayretle gördüm. Burası bu düzeniyle eski mesleklere atıflarla bezeli ve bu mesleklerin bin yılı devirmiş Ahi geleneklerine sıkı sıkıya bağlı esnafıyla muhkem bir iklimdi. Aslında kendisine her zaman en sıkıcı işlerin yüklendiği evin büyük oğlu olarak, Helvacılar Çarşısı'na defalarca gitmişliğim, öğle yemeği için ekmek arası beş liralık helva kestirmişliğim vardı. Ama şimdi yepyeni bir göz ve sevgiyle bakınca, büyük camekânların arkasındaki mermerin üstünde yatan helva kütleleri

bende bir angarya duygusunu değil, şehrin ruhaniyetiyle burun buruna gelme duygusunu uyandırıyordu. Susamı tarladan seçip, su değirmeninde öğütüp, tavalarda iki kere kavurup, halis şekerle helva yapan emeği ve beceriyi gözlerim yaşararak fark ediyordum. Dedeleri de helvacı olan hâlihazırdaki helvacı gençler bende kanaat, işe sarılma, alın teri, helal rızık gibi yücesinden birçok erdemi birden temsil etmeye başlıyordu. Sadece helvacılar için değil, çarşıdaki birçok eski meslek erbabı için benzer duygularla doluyordum.

Bu dikkatle, aslında çocukluğumdan itibaren girdisini çıktısını bildiğim çarşıyı merakla dolaşmaya başladım. En iyi bildiğim yerlerden biri, küçükken yazları dükkânlarında çıraklık yaptığım dayımların boya dükkânlarının bulunduğu yer olan Gazipaşa Bedesteni'yle, kendi dükkânımızın bulunduğu Eski Garaj civarıydı. Sokak ve mahalle isimlerine dikkat ederek gezmeye başladım. Açıkça saltanatlı, hakikatli ve Ahice olan sokak isimleriyle karşılaşıyordum: Mansur Dede, Nefise Sultan, Siyahser, Valide Sultan, Alişahane, Sekiçeşme, Mümine Hatun, Koçak Dede, İmaret, Kazalpa, Ahiosman. Uzun hikâye ama şu kadarını söyleyivereyim: Bu saydığım mahallelerin hemen hepsi en az beş yüz yıllıktı. Hepsinin hikâyesi vardı: "... Dede" ismiyle anılan mahalleler çeşitli tarikatların şeyhleri ve onların o mahallede kurdukları tekkeleri sebebiyle bu ismi almışlar; Siyahser (Türkçesi Karabaş), yine ismini meşhur bir Halveti şeyhinden almıştı. Kazalpa, Gazi Alp gibi gözlerimi yaşartan bir ismin evrilmiş haliydi vesaire vesaire. Önümde, bir dünya açılıyor gibiydi. Mümine Hatun (ki Hz. Mevlana'nın annesidir) Camii'nin aslında Karaman Mevlevihanesi olduğunu anladım. Avlusunda o güne kadar pek az merak ettiğim derviş hücreleri vardı. Haziresi çeşitli türden derviş ve dede mezar taşlarıyla doluydu. Caminin içinde mevlevihanenin hizmetinde bulunmuş dedegân ve çelebi sülalesi mensuplarının mezarları bulunuyordu. Avludaki beş yüz senelik çınarı bile böylece ve neredeyse bir anda fark etmiş oldum.

Karaman'ın eski mahallelerinde envaiçeşit mescit, hâlâ işleyen küçürek hamamlar, bazılarının su akıtmayı sürdürdüğü çeşmeler vardı. Mesela eski bir Rum mahallesi vardı. Türk evlerinin kerpiç düzenine karşın, kesme taştan yapılmıştı. Ev içlerindeki yüklükler, tavan süslemeleri, o güne kadar dikkatimi çekmeyen sekiler, sofalar, sundurmalar bir anda dikkatimi ele geçirmişti.

Şehirde günlük olarak tematik geziler yapmaya başladım. Kale civarındaki eski evler, Karamanoğlu devrinden kalma her biri birer şaheser olan Hatuniye Medresesi, Siyahser Camii ve Tekkesi, İmaret Külliyesi (ki benzersiz ahşap kapısı İstanbul'daki Türk İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenmekte), Demirciler ve Bakırcılar Çarşısı. Bir yandan da şehir ve tarihi hakkında okumaya çalışıyordum.

İnsan Malzemesini Keşfetmek

Bu dikkat beni Karaman'daki eşrafı oluşturan bazı aileleri merak etmeye ve onlar hakkında araştırmaya, içlerinden kısmen tanıdıklarımı daha yakından tanımaya yöneltti. Gördüm ki, aslında hemen her şehirde bir diğer şehirdekine benzeyen ve Ahilik, Türk töresi ve tasavvufun birlikte şekillendirdiği bir dünya görüşüne teslim olmuş bir hayat tertibatı var. Adı konmamış toplumsal kurallar, her çocuğun on altı-on yedi yaşına kadar bellediği teamüller ve bunları biçimlendiren kanaat önderleri var. Bakırcılar Çarşısı'nın Nizamettin Usta, Yahya Usta gibi kıdemlilerini Kadiri dergâhındaki zikir halkasında ter içinde görmemi sağlayan bir düzenden bahsediyorum.

Bu merak ve tetkik sürecini tamamlamış değilim. Hâlâ bazı ön araştırmalar yaparak, sınırlı tatilim için birkaç günlüğüne gittiğim bu küçük şehri gezmeyi sürdürüyorum. (Bu keşfi başlatanın bir kitap olduğunu ve keşfi derinleştirmenin yolunun yine kitaplardan geçtiğini hatırlatmak isterim. Kitap demişken, Anadolu'nun birçok şehrinin olağanüstü bir

çalışma ve tecessüsle tarihini yazan İbrahim Hakkı Konyalı'nın *Karaman Tarihi* yıllarca elimden düşmedi. Konyalı merhum, Karaman, Ereğli, Konya, Niğde-Aksaray, Şereflikoçhisar, Alanya, Erzurum, Akşehir, Kilis gibi şehirlerin, hem de beşer-altışar yüz sayfalık tarihlerini yazdı ve kültürel ve turistik envanterini çıkardı. Şimdi Konyalı'yı kim hatırlar?) Ve her seferinde yeni bir keşifle dönüyorum. Mesela onlarca sene ilgi alanıma tam girememiş olan, Karaman müftülüğü yapmış, son dönemin Nakşibendi şeyhlerinden Mehmed Kudsi Çakılcı'yı yakından keşfettim (kendisi anneannemin babalığıdır), hatta 2014 senesinde hakkında bir kitap bile yazdım. Aslında bu keşif taşradaki ilmiye, sufiyye sınıflarının yakından bir incelemesini olduğu kadar, yakın tarihin İstanbul ve Ankara'daki bazı siyasi çatışmalarının taşradaki uzantılarını takip etmek açısından da öğreticiydi.

Zaman içinde Anadolu'daki her şehirde, benim ucundan kıyısından ve orada bizzat yaşamadığım için de kısmen uzağından yürüttüğüm bu keşfi, içeriden ve yakından sürdüren, o şehrin delisi olmuş bazı mahalli yazarların, dergicilerin, gazetecilerin, arşivcilerin bulunduğunu gördüm. Yıllara yayılan bir dikkat ve ilgiyle, yaşadıkları şehrin izlerini nasıl sürdüklerini takip ediyorum. Ama üzülerek söylemeli ki, ne taşrada (yani kendi şehirlerinde) ne de merkezde, bu isimsiz ve adanmış kültür insanlarının tam olarak takdir edildiklerini söylemek mümkün. Şehrime olan bu ilgim olmasaydı mesela, benim yolum da, Karaman'da *İmaret* gibi nefis bir şehir kültürü dergisi çıkartan Burhan Yemiş, Yunus Özdemir, Şeref Acar gibi arkadaşlarımla kesişmeyecekti.

Uzun Çarşının Uluları kitabını ilk okuduğumdan bugüne kadar Rize, Sivas, Erzurum, Diyarbakır, Konya vb. başka birçok şehre dair kitaplar da okudum ve okumayı sürdürüyorum. Değişen bir şey yok: Her bir şehrimiz, bütün tahribata, yıkıma ve erozyona rağmen keşfedilmeyi bekliyor. Özellikle bu meseleye ilgi duymayan okuryazar arkadaşlara, kendi şehirlerine

karşı serin durmak yerine, oranın folklorunu, etnografyasını, arkeolojisini, mimarisini, insan malzemesini ve florasını, bir yerinden başlayarak keşfe girişmelerini öneririm. Bunun ne heyecan verici bir serüven olduğuna kendileri bile şaşıracaklar.

Mesela benim sıradaki hedefim, dedemin Karaman'da bir zamanlar uğraştığı gazozculuğun izini sürmek olacak. Sizce de çok merak uyandırıcı değil mi?

BİRİNCİ İSTASYON CADDESİ

Çocukluğum Karaman'daki ilk kaloriferli apartmanlardan birinde geçti. Bu betonarme yapı, kullanışsız planına, beşinci katta oturmanın getirdiği zorluklara rağmen etrafındaki elma ve kayısı bahçeleri sebebiyle enikonu bir insan sıcaklığına sahipti. Bahçelerden ham elma aşırır, bahçe sahiplerini arkamızdan bağırarak koşturur, daha arkalardaki uçsuz bucaksız arsalarda bitmeyen maçlar yapardık. Çocukların her yeri oyun alanına, her nesneyi oyuncağa çevirmeyi bilen birer simyacı olduğu yıllardı. Ağaç varsa sapan ve kuş da vardı; e biz de avcı olurduk. İnşaat varsa demir ve çivi de vardı; biz de "kazık" oynardık. Kâğıt ve rüzgâr varsa uçurtma uçurur; gazoz içmişsek kapaklarıyla envaiçeşit oyun kurardık.

Semtimiz esasen İstasyon'dan beslenir gibiydi. Neredeyse artık yirmi senedir oturmadığımız o evimizin adresi hâlâ ezberimde: 1. İstasyon Caddesi, Hakan Sk. No: 2. Bir kere İstasyon binası adresimizi belirleyen binaydı. 1960 senesinde, 9 metre genişliğinde olan İstasyon Caddesi 20 metre genişliğine çıkartılmış, 1038 metre uzunluğundaki bu cadde, yaya kaldırımları yapılarak ve asfaltlanarak 1961 senesinde hizmete açılmış. O günün birkaç on bin kişilik Karaman'ında, bu geniş, ağaçlı,

kaldırımlı ve geceleri ışıklandırılan caddenin havasının bir başka olduğuna şüphe yok. Nitekim çocukluğumuzda, adresimizin öğretmenler üzerinde etkili olduğunu ve onlarda bizim sosyo-ekonomik durumumuz hakkında aşikâr kanaatler yarattığını belli belirsiz sezerdim. Karaman'daki bütün kaloriferli apartmanlar bu cadde üzerindeydi. Karaman'daki en lüks pastane -ki bu lüksünü renkli televizyonuna, muhtemelen bugün bize son derece mütevazı gelecek olan pasta çeşitlerine ve koltuklarına borçluydu- olan Petek Pastanesi bu cadde üzerindeydi. Otomobili son derece az olan ilçe, motosikletli çetelerle işgal edilmiş gibiydi. Mobilet, Puh, Pejo markalı motosikletler yetişkinler için bir ulaşım aracıydı ama gençler için ikindileri İstasyon Caddesi'nde piyasa yapmanın sebebiydi. Yazları ikindi saatlerinde, İstasyon Caddesi, karşılıklı yürüyen, birbirini süzen, geçerken mektup değiş-tokuşu yapan, motosikletiyle caka satan, kavga için randevulaşan gençlerle dolup taşardı. Yüzlerce genç bu bir kilometre uzunluğundaki caddeyi yetişkinlerin dünyasından birkaç saatliğine koparır, kendi briyantinli, kolonyalı, parlak iskarpinli, rimelli dünyalarına katarlardı. Son moda ayakkabıları, en son saç modasını görme yeri de orasıydı, tatile dönmüş üniversitelilerin birbirini bulduğu yer de.

Caddedeki bu hareketliğin başta gelen bir sebebi caddenin genişliği, ferahlığı, sosyo-ekonomik mesajlarıysa, diğer önemli sebeplerinden biri de Karaman Lisesi'nin İstasyon'a yakın uçta, bu cadde üzerinde bulunmasıydı. Karaman Lisesi'nin hemen arkasında, Endüstri Meslek Lisesi, onun yancağızında da Nefise Sultan Kız Meslek Lisesi vardı. Yani Karaman'da ne kadar genç varsa, kahir ekseriyetiyle bu cadde civarında okuyorlardı. Dolayısıyla bu cadde, akşamüstü okul çıkışında zaten binlerce gencin güzergâhıydı. Ama bu zorunlu eve dönüş hareketliliği ile yukarıda anlattığım "piyasa yapma"nın aynı şeyler olmadığını tekrar hatırlatmak isterim.

Karaman Lisesi'nin hemen arkasında, İstasyon binasıyla lise arasında bir park bulunurdu: İstasyon Parkı. İkindi saatlerine kadar boş olurdu. Yaz akşamları özellikle canlanır, kırk yılda bir karısına bir dondurma yedirmek istemiş esnaftan Halil Abi de, ailesiyle oraya gelecek olan ağır ceza reisinin kızını kesecek olan Ramazan da o parka gelirdi. Bazen canlı müzik de olurdu. Orgun başında, "fantezi" okuyan, artık tribi kimeyse, arada bir dertten ölecek gibi kıvranan bir oğlan bazı bazı görünürdü. Bu park tam sigara içmelik, çay içmelik, buluşmalık, dalmalık, kederlenmelik, istasyondan gelen tren düdükleriyle içlenmelik, hasılı bir gencin mahrem dünyasına dekor olmak için fazlasıyla ideal bir yerdi.

Bu parkın şiirini yazdım:

BAZEN BİR İKİNDİ

sandallarla yoklardı kıyıları deniz
bitkiler birikirdi, yani sabah saatleri,
çocuk sesleri ışıklı limonlar gibi
evlerden evlere sekerdi.

unutulmak içindim, içindi istasyon parkı
kederler ve neş'eler birlikte beni yadırgardı,
ortada havuz, elvan gazozu, neşe karaböcek
serçelerini dökerdi bazen bir ikindi.

yazın bitişine inanmak güçtür
yazın bitişine inanmak güçtür,
bunu yineleyerek değiştirirdim
mavi beyaz gömleklerimi.

İstasyon Caddesi motosiklet sürmeyi öğrendiğimiz yerdi. Otomobil sürmeyi de orda öğrendik. Volta atmayı, kavga etmeyi, "yengeniz"i kollamayı, tespih sallamayı, ilk güneş gözlüğünü denemeyi de… Caddeden Allah razı olsun.

İstasyon binası, çocukluğumun sonuna kadar yanı başımızda durdu. Ama içine girmem, girmemle birlikte yıllarca çıkamamam için Konya'da yatılı okumaya başlamam gerekecekti. Sevimli, Alman üslubunda bir yapıydı. Yanı başında bir "büvet", bir çeşme, hangarlar filan. Ama bu sarı Alman yapılarının en sevimli tarafı küçük bahçeli lojmanlarıydı. İçlerinden, *Ayşegül* kitaplarındaki resmedilenlere benzeyen gürbüz, sevimli, sarışın görevlilerin çıkmasını beklerdim ama işte esmer, kavruk, sinirli tipler çıkardı her seferinde. Bahçelerinde kederli ve şişman kadınlar, önlerinde ayıklanmayı bekleyen fasulyeler, tellere gerili yorgun ve eprimiş çamaşırlar…

İstasyon binası küçüktü ve bekleme salonu da pek salon değildi. Zaten gün içinde birkaç tren geçerdi istasyondan. Bu trenin biri Mavi Ekspres'ti, İstanbul'a kadar giderdi. Yük trenleri uğrardı ama onlardan zaten haberimiz olmazdı. Bir de güneye doğru giden Toros Ekspres vardı ama o da haftanın belli günlerinde geçerdi. Dolayısıyla, istasyonda zaten bir yoğunluk olmadığı için, istasyon da, salonu da tren gelmesine yakın saatlerde açılır, alelacele biletler satılır ve tekrar uykuya dalardı. Gişedeki memurlar pek yüz vermez görünürdü nedense gözüme. Gişe penceresinin ardında yarım yamalak görünen, tren gittikten sonra gizemli bir şekilde buharlaşan, ellerindeki düdüklerle kaderimize yön veren kudretli memurlardı bunlar.

İstasyon çevresinde her şey güllük gülistanlık değildi elbette. Bizim uzaktan, göz ucuyla izlediğimiz daha çetin, daha dokunaklı bir hayata da ev sahipliği yapıyordu İstasyon. Daha önce bir yazımda anlatmıştım:

> Kış aylarında hem park işlevini ve itibarını yitirdiği için, hem de yaz boyu güneşin, yaprakların ve gölgelerin dünyasında gezinmiş küçük şehir insanının minderi, sobayı, televizyonu özlemesi sebebiyle İstasyon melankolik bir havaya bürünürdü. Dumanlı, gri bir kasvet kaplardı çevresini. Kasketli görevliler paltolarının yakalarını kaldırır, acele ve

sinirli hareketlerle raylardaki trenleri savmanın derdine düşerler, yolcular üşür, çeşmenin suyu donardı. İstasyon hayatı hemen hemen sona ererdi. Tek tük yolcu gelirse de onları da pek bir karşılayan olmazdı. Öyle ya, kış günü, küçük bir şehre kim gelir, küçük bir şehirden kim ayrılır ki?

Bu sefer, İstasyon çevresindeki, yazın dünyasına ait o neşeli, o heyecanlı kalabalığın yerini yeni bir zümre alırdı. Kendine özgü tavırları, alışkanlıkları ve beklentileri olan bir gruptu bu. Yolcu değillerdi. Yaşları da zaten yolcu olmaya elverişli olmazdı. Çocuklardan oluşurdu grup. Bazen başlarında anneleri filan olduğunu tahmin edeceğimiz bir iki kadın. Bunlar istasyon binasıyla da ilgilenmezdi. Sanırım binanın içini de hiç görmemişlerdi. İstasyon binasından elden geldiğince uzak bir noktayı esas alarak, rayları bırakmadan yürürlerdi. Hafif öne eğik, burunlarını çeke çeke, arada bir anneleri sandığımız kadının eliyle işaret ettiği yere seğirterek, ellerindeki torbaları sürükleye sürükleye gezinirlerdi.

Bir ödüldü aradıkları, bir hediye, bir sıcaklık. Evet sıcaklık. Çünkü bu gergin ve kederli yürüyüşleri eğer torbalarını doldurmazsa gece üşüyeceklerdi. O yüzden ava çıkmışçasına gergin ve ciddiydiler. Bazen yöneldikleri yerden aldıkları parçayı evirip çevirirler, beğenmediklerinde, ağızlarına yakıştırıverdikleri bir küfürle onları uzağa, sanki kendilerine benzemedikleri için içten içe kızdıkları mutlu ve gürbüz çocukların dünyasına fırlatırlardı. Bazen de kar yağmış, buz tutmuş olurdu her yer. Bu sefer işleri iki kat zorlaşır, karın kapattığı, buzun salıvermediği parçalara ulaşmak gerekirdi. Nadiren de talihleri yaver gider, torbalarını hemen dolduruverecek bir öbek bulurlar, neşeyle, şakıyarak çalışırlar; bir an önce, yetişkinlerin çileli dünyasına ait bu yerden kurtulup, kendi masum ve renkli dünyalarına, oyunlarına dönmek için sabırsızlanırlardı.

Bunlar kömür toplayan çocuklardı. Trenlerden dökülen kömürleri toplarlardı yakmak üzere. O ağırbaşlı ve anlayışlı trenlerin, sanki bu fukara çocuklar toplasın diye kömür

döktüğünü sanırdınız. Bütünüyle uyum içinde idiler. Kara trenler kömür döker, tren karası saçlarıyla sabiler bu kara kömür parçalarını toplarlardı. Bir tek kömürü zayi etmeden, o kömürün vereceği sıcaklığı bütünüyle hak etmiş olarak evlerine dönerlerdi.

Çocukluğu bir istasyon çevresinde geçen çocukların şanslı olduğunu düşünüyorum. Evet, içli bir çocuk olma ihtimalleri var ama dünyanın da bir istasyon olduğu sezgisine yaklaşabilmek için bu melankoli ne de elverişlidir.

AVARELİK GÖRGÜSÜ

AHMET MURAT

"Anlayışıma göre bir üniversite, öğrencilerine dersler ve müfredat, diploma ve ümit kadar avarelik hakkında bir görgü, bir terbiye, bir zenginlik de vadetmelidir. Öğrencilerini mensup oldukları eğitim programından olduğu kadar, yönetmeyi bildikleri, bilgilerine oylum ve revnak kazandıracak bir avarelik görgüsünden de mezun etmelidir. Hemen biraz açalım: Şayet bir öğrenci eğitim çağlarında bu avarelik görgüsünü edinmemişse, vaktini ziyan etme alışkanlığını edinmiş demektir. Biraz garip kaçıyor farkındayım ama şunu demek istiyorum: İstikameti, siyaseti ve kendine dönük bir bilinci olan avarelik, vakti boşa harcamaktan alıkoyan bir şeydir."

Avarelik Görgüsü'nde Ahmet Murat, Kudüs'ten Mekke'ye, Karaman'dan Kahire'ye, İstanbul'a keşif ve gözlemlerle dolu bir yolculuğa çağırıyor okurunu. Zihin açıcı tekliflerle dolu bu bereketli yolculuk; sadece avarelik görgüsüne değil, aynı zamanda bakış görgüsüne de ihtiyacımız olduğunu hatırlatıyor bize.

"Yeryüzünde şairane mûkim" bir kalemin eseri bu denemeler; zamana, eşyaya, mekâna ve nihayet kendi içimize nasıl bakmalıyız sorusuna dair esaslı cevapları içeriyor.

KETEBE

AVARELİK GÖRGÜSÜ
AHMET MURAT

KİTAP NO	DİZİ ADI	
266	DENEME	18 TL KDV'den muaftır

